

A kanadai magyarság szervezete és hivatástudata

A Kanadába érkezett négy nagyobb magyar néphullám megannyi magyar tragédia áldozata. Társadalmi összetételének és lelki élményeinek megfelelően többféle szervezési formában kereste kulturális igényeinek kielégítését.

A falusi réteg kezdetben sokáig mindenféle szervezetet nélkül, elszigetelten élt. Ők pionír munkára vállalkoztak, a civilizáció által akkor még alig érintett környezetben s "látástól vakulásig" dolgoztak földjeiken. A családi-baráti érintkezésen túl, csak a kilencszázas években érkeztek el ahhoz a ponthoz, hogy kultúrigényeik kielégítésére gondolhattak. A falusi ember hagyományainak megfelelően s talán az Óhazával való szakítás körülményeitől is indítva, a kultúrát elsősorban vallási téren keresték s így szervezkedésük felekezeti alapon, egyházak keretében indult meg. Elsősorban templom és paplak építésére gondoltak és "helybenlakó lelkész" beállítására törekedtek, aki nekik ügyes-bajos apró dolgaikban is tanácsadójuk, vezetőjük legyen. Ez a folyamat a húszas évek végére, a harmincas évek elejére zajlott le s hozta meg gyümölcseit.

A létesített katolikus egyházak a meglévő kanadai püspöségek alárendeltjei lettek, a protestáns egyházak pedig beléptek valamelyik egyetemes protestáns egyház (*Presbyterian Church, United Church*) keretébe s csak kevésnek maradt meg függetlensége. Az egyetemes egyházakba tömörült protestánsok lelkészei felettes hatóságuktól fizetést és anyagi támogatást kaptak, amit ma is élveznek. Természetesen valamenynyien felettes hatóságaik irányelveit követték egyházi és világi vonatkozásban is. Ez az egyházi szervezet elég lassan és zökkenőkkal épült ki, mert a legtöbb esetben hosszabb időbe telt, amíg találtak magyar nyelvű papot, — sőt néha nem is akadt ilyen, s akkor meg kellett elégedniük más nyelvű lelkipásztorral. Az óhazai egyházak ugyanis nem tekintették saját missziós feladatuknak a kanadai magyarság lelki gondzásának rendszeres ellátását.¹

Amint az egyházak megalakultak, igyekeztek a magyarságot kereteikbe beszervezni olyanformán, hogy minden erő az egyetlen szervezet — az egyház — fenntartásán dolgozzék. A mindenütt feltalálható szokványos szervezeti keretek ezek lettek: 1. egyháztanács, 2. férfi kör, 3. női kör, 4. férfi ifjúsági kör, 5. női ifjúsági kör, esetleg 6. énekkar, 7. kezdetleges iskola, 8. temetkezési és betegsegélyző egyesület és 9. egy-egy felekezeti jellegű egyesület. Ezeket a kereteket az egyház segítőszerveinek tekintették s főfeladatuk az öntudatos egyháztaggá váló nevelés volt, hogy kiki büszkén vallja magát katolikusnak vagy protestánsnak,

1 "Nagy hibát kövültek el az óhazai egyházi hatóságok, — írja Ruzsa János lelkész, — hogy a tömeges kivándorlás alkalmával

nem gondoskodtak az idegen misszióra alkalmas, meghívott lelkipásztorok kiküldetéséről." A kanadai magyarság története, 334. l.

olyan pap vezetése alatt, "akinek csak egy ideálja van és egy vezére: a názáreti Krisztus."²

A második bevándorló nemzedéknek (1920-1939) magasabb műveltsége, valamint az Óhazával — az édes hazával — való kapcsolatai miatt más lelki szükségletei is voltak, mint a megelőzőnek. Így őket az egyoldalú egyházi szervezkedés nem elégítette ki. Ők a magyar nyelven kívül a magyar lélek megtartására is gondoltak s ennek megfelelően nagyobb súlyt helyeztek a magyar kultúráörökség megtartására. Ebből a szempontból nem mutatkozott előttük célravezetőnek a magyarság felekezetek, nemek és évjáratok szerint való túlságos széttagolása. Azokon a helyeken például, ahol két vagy három egyház szervezkedése valósult meg, a magyarság annyiszor hét-nyolc féle keretbe volt széttagolva s ennek következtében a második nemzedék zöme már elvesztette magyar jellegét. Ez a helyzet nemcsak az újonnan bevándorolt nemzeti szellemű magyarságot döbbsentette meg, hanem az időközben létesült két magyar konzulátust is (Montreál 1922, Winnipeg 1927) és aggasztotta a Magyarok Világszövetségének vezetőségét.

A második bevándorolt magyar nemzedék tehát, segítve a külföldi magyarokat támogató óhazai szervektől, változtatni óhajtott a fennálló helyzeten és szélesebb alapra kívánta helyezni a kanadai magyarság életét. Ez a szélesebb alap a felekezetek, nemek és korok felett álló, mindannyiunkat összefogó közös nemzeti eredetben adva volt. Az új cél tehát az lett, hogy a kanadai magyarságot népi alapon fogják össze — helyileg és országosan — és megtartsák annak magyar jellegét, hogy kiki büszkén vallhassa magát a magyar kultúra örökösének amellet, hogy fogadott hazájának is megbecsült polgára. A nemzeti alapú szervezkedés társadalmi egyesületek alapításával és "Magyar Házak" építésével indult el hódító útjára. Eszközei voltak: könyvtárak létesítése, iskolák alapítása (tankegyedek, tanítók beállítása), magyar ünnepek és előadások rendezése, újságalapítás, nyomda létesítése, stb. — ugyanúgy, ahogy abban az időben a többi bevándorolt kanadai népelem is szervezkedett.³ Ilyen célkitűzésű egyesület és ilyen célkitűzésű Magyar Ház keletkezett Calgaryban, Winnipegben, Wellandon, Oshawában, Hamiltonban, Windsorban és másutt. Mindez a két világháború között. Ugyanakkor a kanadai magyarság országos összefogására is történtek kísérletek a Kanadai Magyar Szövetség keretében, megvalósították az első, rendszeresen

2. Idézet Ruzsa J., A kanadai magyarság története, 339. l.

3. A torontói Független Egységes Magyar Egyület jól példázza a lezajlott folyamatot. Az Egyület "megalakulásakor legfontosabb céljálul tűzte ki a torontói szétszórott magyarság egy táborba való tömörítését hazafias alapon, vallásfelekezeti és politikai szempontok kikapcsolásával. Az ifjúmagyarság

vezését, a megértést és barátságot kimélyíteni a magyarság között. Megteremteti a kapcsolatokat a különböző szervezetekkel, hogy közös magyar ügyekben egyöntetű állásfoglalást fejtsen ki Torontó magyarsága. Ugyiszint egyik legszébb céljaként a torontói Magyar Ház felépítését is kitűzte az előzetes tanítói, nevelői és szervezői munkák elvégzése után." Idézet Ruzsa J. könyvéből, 179. l.

megjelenő magyar hetilapot, a Kanadai Magyar Újságot (Winnipeg, 1924) a budapesti Védőiroda támogatásával, Hordóssy Iván tanárember, majd Nemes Gusztáv szakavatott szerkesztésében. Ez a lap a nemzeti alapú magyar szervezkedés szócsöve lett és a magyarság magyar jellegének megvédésén felül a nagy nemzetpolitikába is bekapcsolódott, ami akkor a revíziós követelések hirdetésével volt azonos. Egyúttal a magyarok világszövetségével és általában az Őhazával is bensőségebb kapcsolatok alakultak ki.

A kanadai magyar élet "civil vonalának" kialakulását elősegítette az őhazai erkölcsi és anyagi pártfogás, de sikerét nem utolsó sorban annak köszöni, hogy az új irány vezetői tapintatos emberek és egyúttal felekezetüknek is odaadó hívei voltak. Mégsem lehet észre nem venni, hogy a vezetést addig kizárólagosan kézbentartó egyházak nem túlságosan örvendtek a bírálat tárgyává nehezen tehető új elgondolás kibontakozásának s bizonyos féltékenységgel látták, hogy kicsúszik a talaj lábuk alól. Feljegyezték, hogy "eltekinthetve az egyházi alakulatoktól", feleslegesen sok az egyesület, szétfolyik a pénz... hogy az újonnan érkezett magyaroknak más a felfogásuk és csak bizonyos százalékuk áll be az egyházak szervezetébe és ezek és ezek minden lelkészi szolgálat, az egyházi munkásokkal való érintkezés dacára csak akkor láthatók az Isten házában, amikor valamire szükségük van.⁴ A "hibát" azonban nemcsak a kanadai magyarság új rétegében látták, hanem az egyházi vezetőkben is. Ruzsa Jenő lelkész, a kanadai magyar élet mély látású vizsgálója ezzel kapcsolatban nemcsak a hazai egyházi hatóságoknak tesz szemrehányást, hanem a missziós feladat nagyságához hozzá nem illő lelkészeknek is:

"A legnagyobb kárt azonban úgy az egyházi szervezetekre, mint a lelkekre, — írja Huzsa Jenő lelkész, — arra kellően nem képesített, el nem hivatott, hivatása magaslatán nem álló, a lelkészi szent szolgálattal visszaelő, megbízhatatlan lelkészek okozták" (335. l.) Viszont "az itt képesített lelkészek legnagyobb fogyatékossága elsősorban az volt, hogy minden gyakorlati tudás nélkül, egyenesen vezető és szervező munkára lettek beosztva" (u. ott). "Nem lehet csodálkozni — folytatja Ruzsa Jenő, — hogy leromlott a papi tekintély és növekedett a bizalmatlanság a lelkész karral szemben és akármennyire elkeserítő is, viselni kell azok következményeit azoknak a lelkészeknek is, akik emberi gyengeségeik mellett, hivatásuk magaslatán állva igyekeznek munkálkodni Isten szántóföldjén" (335. l.)

Történeti távlatból nézve a dolgokat, bizonyára helyesen járunk el, ha nem kizárólag az első korszak szervezési formájából, azaz nem csak egyházi szempontból ítéljük meg a kanadai magyarság magatartását és szervezeteinek fejlődését, hanem számot vetünk a megváltozott társadalmi helyzettel, a megnyilatkozott új kultúrszükségletekkel és megállapítjuk, hogy azok kielégítése a meglévő egyházi keretekben — azok kibő-

⁴ Ruzsa Jenő munkájában a 308, 333, 334 és 339. l.

vitése és céljuk megvalósíthatása nélkül, — nem volt megvalósítható. A kanadai magyar élet ugyanis a két háború közt lényegesen kibővült, a vallási-lelki szükségleten felül a nemzeti szükséglet kielégítése is jelentkezett, ami elől kitérni nem lehetett. Ha a kanadai magyar egyházi vezetők ezt az új helyzetet időben felismerik és jobban a nemzeti gondolathoz simulnak, úgy továbbra is egyek lehetnek volna a gondjaikra bízott néppel "örömben és bánatban" s ekkor a kanadai magyar szervezkedés és élet továbbra is az egyházak körül zajlott volna, mint például a zsidóknál vagy a görögkatolikus ukránoknál. Erre azonban az egyetemes egyházakhoz való csatlakozás után kevés lehetőség maradt és a civil vonal a nemzeti gondolat zászlójával szükségszerűen önállósult. Végzet ez, ami elől — sajnos — kitérés nem volt.

A háború után, amidőn az Ohaza erkölcsi és anyagi támogatása a bolsevista leigázás következtében megszűnt, a kanadai nemzeti szervezet megingott. Az egyházi vezetők ekkor több helyen úgynevezett Nagybizottságok — "egyházak és egyesületek nagybizottsága" — révén, azon keresztül igyekeztek a civil egyesületeket befolyásuk alá vonni s azokat a régi elgondolás jegyében, mint segédszerveket saját munkakörükbe bekapcsolni. Ez a kísérlet nem bizonyult tartósnak, mert az 1945 után bevándorolt harmadik nemzedék helyeselte a kanadai magyarság két háború közötti nemzeti törekvéseit és tömegeivel hatalmas alátámasztást nyújtott az egyesületeknek és magyar házaknak. Így a magyar kultúráörökség védelmét és fenntartását főcéljának tartó irány újra cselekvőképessé lett.

De ez a harmadik bevándorló nemzedék is hozzáadta a maga sajátos kultúr-szükségletét a kanadai magyar élethez és annak szervezett formában is keresett kielégítést. Felfogása szerint nemcsak a vallási élet szervezetei szükségesek, nemcsak meg kell tartani a külföldi magyarság magyar kultúráörökségét, — erre minden más nép is féltékenyen örködik: ukrán, zsidó, német, lengyel, stb., — hanem a külföldi magyarságnak kell vállára vennie a leigázott, elnémított magyar nemzet helyett a magyar politikai gondolat védelmét is. Ez a hivatás Nyugat szempontjából is kívánatos, hiszen a szabad világban élő nemzettagokra hárul a feladat, hogy népüket és országukat a felszabadulás után a nyugati kultúráközösébe visszavezessék. Ettől a hivatástudattól indítva, a bevándorló harmadik nemzedék kiépítette az ország felszabadításán és az állam helyreállításán munkálkodó szerveit és azokon keresztül összekapcsolta közös munkára a szabad világban élő egész magyarságot. Ezeket a célokat szolgálják a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, a Magyar Szabadságmozgalom, a Hungarista Mozgalom, a Bolsevistaellenes Nemzeti Erők Egyesülése, a különféle tudományos akadémiák és több más hasonló csoportosulás. Ezekbe a kész keretekbe illeszkedtek be az "ötvenhatosok", akik ott magas létszámukkal ma már gyakran irányító szerepet visznek. De nekik is van külön mozgalmuk, mely főként a szabadságharcos egyesületek keretében jut kifejezésre.

Több nemzedék erőfeszítésének eredményeként a kanadai magyarság mai hivatása és annak megfelelő szervezkedése hármas irányú. Fennállnak 1. a főleg lelki-vallási élmények ápolására szolgáló egyházi keretek, mint legrégibb alkotások; 2. a nemzeti kultúrerökség ápolására szolgáló társadalmi egyesületek és magyar házak csoportja, mint a két háború közti alkotások; és végül 3. a hazai magyar törzs szabadságának és virágzásának helyreállításáért küzdő politikai jellegű antibolsevista szervezetek.

Sokkal bölcsőbb dolog ezt a magmásíthatatlan társadalmi tényt tudomásul venni és hozzá igazodni, mintsem ellene hadakozni. Okosabb dolog egymást nemcsak megtűrni, hanem kölcsönösen segíteni, mintsem a magyar életet csak az egyik, vagy csak a másik keretbe összezsugorítani törekedni, ami úgys meddő vállalkozás. Ma egyébként is a nemzet törzse és az állami szervezet került a legnagyobb katasztrófába s azok építgének visszaállítása minden egyéb vallási vagy kulturális szükséglet megfelelő kielégítésének előfeltétele. A sajtó, az egyesületek vezetői akkor cselekszenek tehát helyesen, akkor emelkednek hivatásuk magaslatára, ha ezt a tényt tudomásul veszik és akként buzgólkodnak.

A régi amerikás magyarság ébredése

Szántó Lajos újságkirály riadója

Az "Amerikai Magyar Népszava" 1950 szeptember havi 27. számában Szántó Lajos cikksorozatot kezdett a magyarság mai problémáiról. Széles történetfilozófiai látószögbe állította be mondanivalóját, áttekintette az utolsó emberöltő magyar történetét és kereste legsürgősebb tennivalóink meghatározását. Megnyilatkozásának nemcsak a gondolati tartalom ad súlyt, hanem a szerző személye is, aki az amerikai magyarság legtekintélyesebb lapjának, az Amerikai Magyar Népszavának részvénytűbbségét megvásárolta. Megnyilatkozása mellett, amely az *amerikai magyarság régibb nemzedékének megmozdulását* tükrözi, nem mehetünk el szó nélkül. Trianon óta ugyanis hozzá voltunk szokva, hogy a hajdani Nagy-Magyarország területén kívül működő sajtó csak nyelvében volt magyar, de keveset törődött annak a népnek sorsával és problémáival, amelynek nyelvén tollforgatói írtak. S ha foglalkoztak is hébe-hóba a nagy magyar kérdésekkel, azt az 1918/19-es marxista-zsidó emigrált honfitársaink befolyása alatt tették, legtöbbször újabbat rúgva a boldogtalan Hazán és szenvedő magyar népen, le-reakciózva, le-gazemberezve, le-fasisztázva annak tiszteletet érdemlő áldozatos vezetőit. Ezeknek az újsá-

goknak a viszonya az összmagyarsághoz legtöbbször a kívülálló, együtt nem érző, világpolgárrá vedlett ember viszonya volt, minden közösség-vállalás és építő szándék nélkül. Jelen sorok írója külföldi posztjáról, Párisból, a két háború között több mint egy évtizeden keresztül figyelte és tanulmányozta ezt a szomorú helyzetet. Az amerikai magyarság egyik vezetőjének, Szántó Lajosnak szózatára most, mintegy varázsütésre megszabadult az amerikai magyarság régiebb rétege egy lidércnyomás alól s rádöbbenet hivatására.

De adjuk át a szót amerikás hazánkfiának, aki drámai szavakkal írja le önébredését. Kezdi a trianoni békeszerződés körülményeivel, az ország szétدارabolásával. Elmondja, hogy 1918/19-ben "Magyarországon a kommunisták és társutasok szétدارabolták az ájult országot." S ez a művelet nyílegyenesen beletorkolt abba a propaganda-hadjáratba, amit ellenünk a nemzetiségek egyes csoportjai, főleg a csehek már régóta folytattak s ami a pánszláv törekvések kielégítésével igyekezett Közép-Európában új egyensúlyi helyzetet teremteni. Szomorúan állapítja meg, hogy "e nagy perben (a nyugati hatalmak) nem találtak a kereszténység védőpajzsa, Magyarország számára enyhítő körülményt s az első nagy pert elvesztettük."

Am az ájult ország és nép még magához sem tért a trianoni tragédia után, amikor ellene máris újabb "rágalomhadjárat indult meg, amely nemcsak az ország jó hírnevét és a szerencsétlen nép földresujtott lázas állapotát igyekezett ferde helyzetbe állítani, de hűsleges szolgálattal vállalkozott az első nemzeti segélykiáltások meghamisítására, sőt elfojtására." Ebben a rágalomhadjáratban, éppúgy mint az ország összedöntésében az 1918/19-es szemita öntudatú politikusok vittek jelentős szerepet. Ezek voltak azok, akik a külföldi magyarság helyes látását megakadályozták, akiknek minden reakciós, régi és rossz volt. "Őszintén megmondom, — vallja be Szántó Lajos, — hogy annak idején mi, régi amerikások, el sem tudtuk képzelni azokat a testi és lelki nyomorúságokat, amelyeket az első világháború után bekövetkező két nagy katasztrófa: a bolsevik kísérlet és a trianoni béke okoztak az óhazában... *Nem láttunk tisztán.* Időbe tartott, míg az amerikai közvélemény látásában kibontakoztak az események." — "Az első emigránsok, — folytatja Szántó Lajos — akik 1919 után körünkben megjelentek és beszélni kezdtek, igen sok esetben érdekeltek voltak az első magyar bolsevizmus uralomra jutásában és dühödt előadásaiuk inkább csak arra voltak jók, hogy a román, cseh és szerb propagandát alátámasszák. Ezeket hallgatva, sok mindent nem értettünk... *Ma már értjük és tudjuk: a Duna-medencében a magyarság ellen folytatott írtó hadjárat nem fejeződött be a mai napig sem.*" — "Bevallom, mi, amerikai magyarok, akik jórésztben még Nagy-Magyarországról vándoroltunk ki, még ma is elképedve állunk ez előtt a kérdés előtt. Es csak helyeselni tudjuk a magyar nép döntését, hogy nem adta fel önmagát" és revíziót követelt, mert mindaz, ami a trianoni helyzetből

következett "nem lehet magyar mulasztás, nem lehet magyar emberek hibája és semmi esetre sem lehet a magyar nemzet bűne."

De megtévesztették a külföldi magyarságot Amerikában éppúgy mint Európában nemcsak az első marxista nemzedék szóbanforgó tagjai, hanem a második kollaboráns kommunista nemzedék is, akik éppúgy a gyehenna tüzeire kívánták a hazájáért és fajtájáért küzdő magyarságot, mint a megelőzőek, és akik mlután otthon elvégezték az úgynevezett piszkos munkát, a demokrácia leplében sietve átlopakodtak Amerika szabad földjére, mindenki mást megelőzve. Bizonyára ezekre gondolt keserű kiábrándulással Szántó Lajos, akik őt, mint cukrot a legyek, nyüzsögve körülvettek. Rájuk célozva mondotta: "Aki ma külföldön folytatni akarja az ő hazai belpolitikai vitákat, alapvető tévedésben leledzik." Fölülemelkedve az elfogultak, az érdekeltek megtévesztő meséin és visszakanyarodva a nagy magyar útra, Szántó Lajos az egész külföldi magyarság hivatásul "*a magyar nép és a magyar nyelv megmentését*" tűzi ki, azt a ragyogó szép gondolatot, amit ezentúl az Amerikai Magyar Népszava büszkén hordoz minden száma élén s amiért érdemes egy életet áldozni.

"A harmadik béketárgyaláson érvényesülnie kell az igazságnak és Magyarországnak meg kell kapnia a maga jussát és népének a béke nyugalalmát." Ez a követelmény azonban nem fog önmagától megvalósulni, mondja Szántó Lajos. Érette sokat kell dolgoznunk, éjt nappá kell tenünk és tudásunkat nem szabad kímélnünk. Erre a nagy erőfeszítésre az új emigráció a maga széthúzó pártos csoportjaival képtelen. Ezért megállal most a hivatása tudatára ébredt régibb külföldi magyarság, melyet pártok, személyes törekvések, egyéni érvényesülési vágy s a közelmúlt nem terhel. "Érzem, mondja ezek nevében Szántó Lajos, itt az ideje, hogy valaki józanul beszéljen magyarul." Mert "nem szeretnénk, ha a következő újabb történelmi fordulat készületlenül érné a vasfüggönyön kívül élő magyarságot és majd csak a késői bánatot oszthatnók meg egymással, amikor majd egy újabb, a harmadik nemzetközi döntés után is az elmulasztott tennivalók miatt osztozkodnánk, veszekednénk egymással."

A régi amerikás magyarság rádöbbenve hivatására, maga is részt kíván venni az építő munkában, sőt helyzeti energiája alapján annak irányítását is kezébe o hajtja venni. "Ha mi nem dolgozunk azon, hogy (a magyar nép) ismét megkapja méltó és szabad helyét a népek között, akkor ki fog a magyar nemzetért tenni és szólni?" "A magyar hivatást tehát fel kell építeni ismét, és pedig nemcsak a magunk álmodozó terveiben, hanem azokban a gyakorlati tervekben is, amelyek már most, eleve, Európa megszabdalt földjéhez akarják igazítani az európai népek életét. Ha mi nem tudjuk ezekben az európai, vagy talán az egész földgömböt átfogó tervekben megtalálni, kialakítani, megkövetelni a mi népünk szerepét és helyét, akkor nem lesz a magyarságnak hivatása és helye az eljövendő új világrendben, hívják azt ott Európában az Európai Egyesült Államoknak vagy bármi másnak." "Valamikor ezt (a feladatot) hi-

vatásos és gazdagon jutalmazott diplomácia végezte, tudományos intézetek szállították az anyagot munkájához és az államhatalommal alátámasztott államférfiak hivatalos nyilatkozatai adtak súlyt a diplomáciai tevékenységnek. Ma nincs mögöttünk semmi, csak a hazának mérhetetlen szenvedése, az európai hontalan táborok reménytelen szomorúsága, a kivándorolt menekült most serkenő helyi kapcsolatai és a régi kivándorolt magyarság súlya, amely nagyjából Amerikában gyűlt össze." Nyilvánvaló, hogy "az amerikai magyarság hatalmas erőtenyező lehet ebben a munkában." Ezért vállalkozik fajtánk e messzeszakadt ága "önkéntes külképviseleti, diplomáciai szolgálatra."

"Az amerikai magyarság most érkezett el pályafutásának csúcsponthoz. Az első nemzedék most takarítja be egy élet termését és tisztességét. Itt van segítségünkre egy újabb magyar értelmiség, amelyet a kommunista rendszer nem tűrt meg az országban és földönfutóvá lett." *"Mi magyarok, régi és új amerikaiak, fogjunk tehát össze szoroson. Sőt nemcsak mi amerikaiak. Ahol most magyarság él, akár Amerikában, akár Kanadában, akár Angliában, Európában, Dél-Amerikában és mindenütt másutt. Egy a feladat: támadni a közönyt és tájékozatlanságot, amely a magyar ügyet idegenné és jelentéktelenné tette a világ ítélőszéke előtt. Elő a múlt bizonyítékaival és a szabad jövőt szolgáló elszántsággal! Most van az alkalmas idő!"*

Készen áll a program is. "Első dolgunk az legyen, hogy az amerikai magyarság figyelmét, jószándékát és akaratát megnyerjük a nemzetmentő tervhez. Ha az sikerült, meg kellene alakítani azokat a munkabizottságokat, amelyek a magyar igazság hirdetésére jöjjenek létre. Egyetlen kívánságom az legyen, hogy csak olyan ember kapcsolódjék ezeknek a bizottságoknak a munkájába, akinek meggyőződése, hogy a két világháború után Magyarországgal igazságtalanság történt. Összekapcsolni ezekben az albizottságokba azokat a szervezeteket és lapokat is, amelyek ebben a meggyőződésben osztoznak velünk. A munkabizottságok kezdjék meg azonnal annak az anyagnak gyűjtését, amely a magyar igazság bizonyítására nemzetközi fórum és idegen közvélemény előtt alkalmas. És ha az adatgyűjtés már produkált elég bizonyító anyagot, akkor kell megkezdenni a nagy amerikai közvélemény és közélet kellő felvilágosítását." A külföldi közvéleménye most hajlamos a magyar per újrafelvételére, "az utolsó nagy pert s hozzá a tartós békét meg kell nyernünk." Sietni, sietni, sietni... *Eddig Szántó Lajos.*

Boldog örömmel látjuk, hogy egy régi amerikai magyar éles történeti látószögben önzetlenül, sok töprengés, tanulmányozás és helyszíni vizsgálat után programot adott. Örvendünk, hogy zászlót bontott egy gondolatnak, amely sajnó fájdalomként áll mindnyájunk szívében, amióta a magyar földet egy drámai éjszakán elhagyni kényszerültünk. Teljesen egyet értünk abban, hogy Magyarországot ön a magyar népet, Nyugatot a szerves darabjától fel kell szabadítani, neki igazságot kell szolgáltatni

és ügyünket a nagyvilág közvéleménye elé kell vinnünk azon a gyakorlati úton, amelyet Amerika magyarjai az angolszász művelődés szellemében oly helyesen jelöltek ki. Mi európai magyarok egynek érezzük velük magunkat a nagy munkában és a széles Óceánon üdvözlésre nyújtjuk szenyvedésben és harcban megedzett karunkat...

Az emigrációs magyar sajtó történetéhez

1954 novemberében volt öt esztendeje annak, hogy Nyugati Magyarország névvel egy új lap jelentkezett emigrációnkban. Még a vesztes háború légkörében történt ez, amikor a magyar nemzeti gondolat minden pillérét ostromolták, amikor a magyar állameszme, országunk politikai felépítése, történelme, társadalmi szerkezete, gazdasági berendezkedése, valamint hazafiás íróink és tudósaink az egyetemes gyalázkodás céltáblája volt, szóval amikor a progresszív demokrácia hívei és kollaboránsai egész nemzeti örökségünk likvidálását folyamatba tették, erkölcsi tudatunkat aláásták s felrémlt előttünk a nemzethalál borzalmas képe.

NYUGATI
MAGYARSÁG
LE MONDE HONGROIS EN OCCIDENT

Baráth Tibor folyóiratának fejléce
kicsinyített méretben

Ebben a viharban, amikor egyúttal egy világ süllyedt el, magunkba szállva töprengtünk: vajon tényleg elveszett-e népünk és nemzetünk, avagy ha nem, mit és hogyan kell megmentenünk, merre és hogyan kell az új korszak küszöbén tájékozódunk? Két pillér megmentése látszott döntőnek a múlt örökségének megvédelmezéséhez és a jövő felépítéséhez. Az egyik pillér az, hogy elszakíthatatlanul a nyugati keresztény kultúrközösség tagjai vagyunk, a másik az, hogy magyarok vagyunk s mint ilyenek különleges értékek hordozói. Következésképpen úgy láttuk, hogy ezt a két pillért minden áron meg kell mentenünk. De tudomásul vettük azt a tényt is, hogy egy világ összeomlott s nekünk a régi tartalmat: nyugati kereszténységünket és magyarságunkat új formában kell kifejeznünk. Nem kevesebbről volt tehát szó, mint történelmünk és politikai gondolkodásunk modernizálásáról, állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk megújításáról, röviden a korszerű magyar ideológia megteremtéséről. Erre a feladatra vállalkozott a két alapvető nemzeti értéket nevével is kifejező: "Nyugati Magyarország."

A feladatnak megfelelően, nem a ma szempontja szerint igazodó "újságot", hanem a holnap gondjaival törődő "folyóiratot" indítottunk, tudományos hangszereléssel, tudományos módszerekkel. Ilyen messzenéző és nagyméretű feladat olvépzésére még békeidőben is merészség volt

volna vállalkozni, mert a feladat akkor is próbára tette volna egy egész nemzedék munkabírást és tudását. Tehát emigrációs elszigeteltségünkben és szegénységünkben szinte kilátástalannak látszott a vállalkozás. Annál is inkább, mert ez a program szükségszerűen ellentétben állott a marxista népfrontos kurzussal és nem lehetett így az emigrációba kimentett politikai töredékkereteknek sem: a doktrínával rendelkező pártoknak, kasztoknak, rendeknek és alakulatoknak, amelyek ragaszkodtak a maguk igazságaihoz. Így támogatást szinte sehonnan sem remélhattunk, mint ahogy nem is kaptunk.

Kezdetben tehát nagyon is egyedül voltam gyötrő gondolataimmal s megesett nem egyszer, hogy a folyóirat számát elejétől végig magam írtam. De bizalommal töltött el a történeti ismeret, jelesen az 1849-es katasztrófa áldozatainak hasonló sorsa, amikor Eötvös József báró, Teleki László gróf, Szalai László, Deák Ferenc és mások, a kilátástalanság idején hasonló elszigeteltségben, de erős lélekkel tanulmányozták a magyar múlt állandóit, az új eszméáramlatokat s igyekeztek magyarságukat korszerű formában kifejezni. Akkor rájuk sem figyelt senki. De amikor a magyar államiság helyreállott s az új Magyarország épületét hirtelen fel kellett húzni, nem volt más kidolgozott terv, csak az övék. S ekkor emelkedtek ezek a csendben dolgozó tudósok nemzeti hőökké, mert az ő munkájuk lett összes alapvető berendezkedésünk sugalmazója: a kiengesztelés, a nemzetiségi törvényé, a közoktatásügyé és a parlamentáris rendszeré. Így a holnapra fordítva tekintetünket, munkánkat mi is az eljövendő Magyarországiért végeztük, abban a biztos tudatban, hogy nemzetünknek hasznára válnak ma elméletinek látszó fejtegetésünk.

Ahogy azonban telt és múlt az idő, kezdeményezésünk hovatovább viragos fává terebélyesedett s magyar testvéreink közül mind többen és többen figyeltek fel a munka eredetiségére, merészségére és szükséges voltára, amiről a Nyugati Magyarság levéltára témérdek bizonyossággal szolgál. Mindenekelőtt meg kell említenem, hogy oly imponáló írógárda sorakozott fel a lap körül, aminővel az emigrációban egyetlen más orgánus sem rendelkezik, s amit békés időkben még otthon is megírgyelték volna. Ezek az írók minden számmal egy-egy darab új Magyarországot vittek be a hazafiak szívébe s kitartó, szívós munkával felvázoltak a jövőndöt. Abc-sorrendben felsorolva neveiket, írtak a Nyugati Magyar-ságban:

* András katonatiszt: Andreánszky István hírlapíró; Bácsalmási István szociológus; Bálint József etnografus és költő; Baráth Tibor dr. egyetemi tanár; Baross Gábor egy. képviselő; Bartha Albert vezérezredes, v. hadügyminiszter; Bartha Lajos társadalmi vezető; Berzy József ideológus; Besenyő Sándor dr. tanár; Bugyi István költő; Collas Tibor br. dr. ügyvéd; Csákvány Károly dr. egyetemi magántanár; Csávossy Leó dr. hírlapíró; Csepella József dr. tanár; Czermann Antal dr. egy. képviselő;

selő; v. k. Farkas Ferenc vezérezredes; Gárdos Kornélia az Operaház tagja; Gerzanits Pál dr. orvos; Görgey Ferenc; Gyertyánfy Kornél; Hajas István költő; Halasi Kálmán gyógyszerész; Heckenast Dezső dr. keresk. főisk. tanár, levéltárnok; Hokky Károly szenátor; Homonnay Elemér tanár, közíró; *Hungaricus v. m. kir. földműv. miniszter; vitéz Jeszenszky Imre földbirtokos; Jocitch Jenő dr. szerb ügyvéd; M. Katonka Mária hírlapíró; néhai Koperniczky István dr. orvos; B. Kovács Fréda őstörténész; Kozma Andor színművész és rendező; id. Markó Ferenc építész; ifj. Markó Ferenc mérnök; vitéz Marton Béla egy. képviselő; Marschalkó Lajos hírlapíró; Matty J. r. katolikus lelkész; Mester János költő és nyomdász; Mészáros Gyula dr. egyetemi tanár; Mihály Pál népköltő; Milotay István dr. közíró; néhai Nyíró József író; Oláh Miklós J. román politikus; Oslowski Leo dr. v. budapesti lengyel követ; Orosz Mihály egy. képviselő; Padányi Viktor dr. főisk. tanár, író; Páncélos Mihály a KRSzM vezetője; Ráttkay R. Kálmán közíró; Spanic Marjan horvát közíró és politikus; vitéz Szentirmay J. költő és zeneszerző; Szilassy Béla szenátor; Szöllösy Sándor író; Torjai-Szabó István dr. egyetemi előadó; Tóth-Kurucz Mária írónő; Udvarhelyi József dr.; Zalai-Kobzos László költő s az MHBK egyik országos vezetője.¹

Ez a közel hatvan tudós és lelkes magyar, hivatásból, egyívású lelki tartalommal, egyetlen centnyi ellenszolgáltatás nélkül, velem együtt számolatlanul áldozta idejét és szeretettel hajlott árva nemzetünk problémái fölé. Ragyogóbbnál ragyogóbb logikával, ékes tollal és szép magyarsággal védte a magyar kultúrörökséget, állította helyre nemzeti értékrendünket s tapogatta ki a magyar életforma jövő körvonalait. *Ez a munka a Nyugati Magyarság minden írójának közös büszkesége, emigrációink egyik legnagyobb pozitívuma és merem állítani, ehhez hasonlítható átfogó szellemi teljesítményt más emigrációban nem találhatunk.*

Célkitűzésünknek megfelelő témakezelésünk, írásmódunk és fejtegetéseink szükségszerűen határt szabtak olvasótáborunknak. Mert csak azok várják lapunk minden számát türelmetlenül, akik a jövő Magyarország szerelmesei, akik megértik mondanivalóinkat s nem horgonyoztak le egy doktrínánál, amit örökérvényűnek tartanak s nem is azt várják, kit, hol és hogyan "készítenek ki". A Nyugati Magyarság írói és olvasói így az új Magyarország öntudatos harcosaivá edződtek, dinamikus tartalommal töltődtek fel s mindegyikében az alkotás vágya, az építés motorja zúg. Mindnyájan várjuk a pillanatot, amidőn előlép majd táborunkból az az

1. A név előtt szereplő csillag írói álnevet jelöl. Mindenki csak egyszer szerepel a jegyzékben, akkor is, ha több néven írt.

istenadta tehetség, aki a mi gondolatainkat a gyakorlati politika nyelvére lefordítja s az új honalapító magyarságnak elhivatott vezére lesz.

Pénzünk sohasem volt elég arra, hogy munkánkat az előirányzott ütemben valósíthattuk volna meg. Ezt őszintén bevalljuk, csakúgy mint azt, hogy nem egyszer kellett személyes segítséggel megmenteni a lap életét. De tudnivaló dolog, hogy egy ilyen lap kiadása nem üzleti vállalkozás, hanem áldozat, pénzben, munkaidőben és tudásban egyaránt.

Emigrációs laptársainkhoz való viszonyunk általában szívélyes volt, hiszen mi nem a harcot kerestük, hanem építő feladatra vállalkoztunk. De persze a szívélyességnek megvolt a határa. Azok a laptársak, akik a magyarság alappilléreit ostromolták és még máig sem szüntették be romboló munkájukat, bennünk létellenséget látnak s akként is kezelnek. Ezekről jelenleg nincs különösebb mondanivalónk, mint az, hogy meggyünk a magunk útján tovább. A nemzeti gondolat alapján álló lapok legnagyobb csoportja, — a pártlapok, egyházi lapok és business lapok, — bennünket nem igen értettek meg, ők a mának dolgoznak, mi a holnapért küzdünk. Ezek hűvös magatartással tüntettek ki, ahelyett, hogy irány-cikkeinket, feladatukhoz híven segítettek volna aprópénzre váltva közkinccsé tenni. Csak a nemzeti egész nevében gondolkodó, független lapok figyeltek reánk, amit mindig örömmel vettünk tudomásul.

De ha a laptársak csak kevés megbecsüléssel illették is a Nyugati Magyarorságot, a külföldi magyarság e messzire világító fáklyáját, mi, a lap írói és gondjainak hordozói, munkánk jelentőségének tudatában nyugodt lélekkel és büszkén állapíthatjuk meg, hogy az *ötéves mérleg nemcsak kielégítő, hanem várakozáson felül jó és első számunkban lefektetett irányvonalunkat híven, törés nélkül és eredményesen követtük.*

●

HARMADIK RÉSZ:

TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI
ÜTKERESÉSÜNK

A magyar társadalom politikai erőviszonyai Trianon után

Baráth Tibor (1954)

Beksics Gusztáv, a századforduló legnagyobb magyar politikai gondolkodója egész életén át folytatott beható vizsgálódásainak eredményét ebbe a mondatba sűrítette össze: *Magyarország vagy nagy lesz, — vagy nem lesz soká állam.* Nemzetünk e nagy szerelmese, akinek egyik doktorom, Pikéthý Károly erdélyi magyar fiú állított örök emléket jeles értekezésében,¹ úgy jutott ehhez a dilemmához, hogy elemezte a magyar nép földrajzi és néprajzi elhelyezkedését Európa viharzójában, ahol a szláv, germán és balkáni népek terjeszkedési törekvései egymással összeütközni készültek.

Ő ennek az óriási veszélynek az elhárítására hívta fel kortársai figyelmét és abban jelölte meg a védekezés módját, hogy a társadalom minden osztályának igazságot kell szolgáltatni, hogy az egész nemzet egységes szellemben és egységes akaratban zárkózzék fel a belső-kárpáti ország magyar jellegének megtartására: a dunai táj politikai, katonai, gazdasági és szellemi vezetésének tényleges gyakorlására.

A veszélyt, amit Beksics Gusztáv aggódó lélekkel és fohászkodó nyomatékkal ecsetelt, utána is sok derék magyar koponya meglátta és elhárításának módját is helyeselte. És a tragikus dilemmának mégis a rosszabbik ága lett osztályrészünk: előbb összezsugorodott az ország, azután elveszett a függetlenség.

Reánk, korosodó unokákra maradt a keserű feladat: megmagyarázni, miért nem békült össze a magyar társadalom még a trianoni korszak alatt sem és miért nem zárkózott fel egységes csatasorba az új tatárjárás előestéjén. Miénk az a feladat is, hogy történetünk mai mélypontján, a nagy magyar állambölcsező szellemében felhívjuk az emigráció figyelmét arra,

1. Pikéthý Károly, Beksics Gusztáv, a századforduló magyar nemzeti gondolat publicis-
taja, Kolozsvár, 1944.

milyen következményeket írnak elő számunkra a mai idők, hogy a Hazába való visszatérés esetén összemarkolhassuk fajtánk minden erejét és utolsó kísérletet tegyünk történeti örökségünk visszaszerzésére, a nép, ország és állam megmentésére.

A trianoni társadalom eszmei feltöltése

Az első világháború lezajlása után szellemi fejlődésünk és társadalmi viszonyaink három nagy feladatot állítottak a nemzet vezetői elé; 1. átítatni nemzeti sorstudattal a társadalom minden osztályát; 2. kielégíteni az általános szociális követelményeket és 3. megvalósítani a munkásság és parasztság tömegeinek a közhatalomban való részvételét. Tehát a nacionalizmus, a szocializmus és a helyesen értelmezett demokrácia követelményei szerint kellett volna újjáépíteni a magyar társadalom szerkezetét, hogy így az egész nemzet küzdjön az életet és szabadságot jelentő dunai vezetésért.

Vajon melyik társadalmi osztály vállalkozhatott volna e sokrétű feladat végrehajtására? A középső társadalmi osztály, nyugateurópaiktól eltérő fejlődése következtében nálunk arányilag vékony volt és értelmiségi rétegünk sok, magyarrá kellően nem vagy egyáltalában át nem hasonult elemet tartalmazott. Így a megújulás és államvezetés nagy munkáját ez az osztály egymaga nem tudta elvégezni, mint ahogy nyugateurópai társai tették. Vajon a középosztály leváltásával és a vezetésnek a munkásság és parasztság kezébe adásával megvalósítható lett volna-e a program? Erről szó sem lehetett, hiszen ezek az osztályok, bár népesebbek voltak mint a középosztály, politikai és szellemi erő tekintetében még annál is gyengébben álltak. A magyar parasztság, mely az országnak még 1938-ban is valamivel több mint felét alkotta, kellő számú és arravaló vezetők hiányában, úgyszólván az egész trianoni korban cselekvőképtelen maradt. Csak problémái emésztették: a nagy földhiány, a gazdasági felszerelés elmaradottsága, osztályfeleslegének elhelyezése és termelvényeinek megfelelő áron való értékesítése. Így nagyon is távol volt attól, hogy az egész nemzet sorsáról képes lett volna elmélkedni, érte a felelősséget átvenni és az egészet irányítani. A munkásság egyre vastagodó rétege viszont túlnyomó többségében maga is idegen, főleg zsidó vezetés alatt állott és nemzetközi kapcsolatainak megfelelően, szervezetciben az osztályharc gondolatával forradalmi úton próbálkozott szociális helyzetén javítani. Tehát az sem képviselt önmagában elégséges és megfelelő erőt a társadalom nemzeti alapú, korszerű felépítésének megvalósítására.

Ebben a helyzetben Magyarországon, — csakúgy mint Kelet-Európa többi országában, — elvileg csak *e három társadalmi osztálynak a középosztály vezetése alatt való összefogása és együttes cselekvése szolgálhatta volna azt a tömegerőt, amely a nemzeti szellemű megújulást megvalósíthatta volna.* A számok világánál a cselekvés helyes útja kétségtelenül ez lett volna. A három társadalmi osztálynak önkéntes összefonódására,

vagyis szintézisen alapuló közös kormányzati doktrína kialakítására azonban csak kevés kilátás volt, mert az egyes társadalmi osztályok erősen eltérő eszméi telítettsége ezt kizárta. Így nem maradt más lehetőség a trianoni korban mint az, hogy valamelyik osztály erőszak igénybevételével kényszerítse rá a többire programját, magának sajátítva ki a közhatalmat és külföldön keresve szövetségest uralma alátámasztására.

Ebből az eszményinek nem éppen mondható társadalmi helyzetből következik, hogy Magyarországon minden politikai rendszer, bármelyik osztály gyakorolta legyen is abban az irányító szerepet, szükségszerűen bizonyos osztályuralmat, bizonyos fokú diktatúrát és bizonyos fokú külföldi befolyást vont maga után, az uralomra jutott társadalmi osztály politikai súlya és eszméi tájékozódása szerint kisebb vagy nagyobb mértékben. Magyarországon más kormányzati formula, más mód a hatalom tényleges gyakorlására nem kínálkozott.

Bár a magyar társadalom szerkezete nem mutatott lehetőséget a munkásság, parasztság és középosztály önkéntes (azaz demokratikus) csoportosulására és közös, nemzeti alapú kormányzati doktrína kialakítására, mégis történt erre egy kísérlet az úgynevezett Szegedi Gondolat keretében. E gondolat lényege az, hogy a mondott három osztály összefonódva, leváltsa a hatalom gyakorlásában a XIX. század második felében kialakult kormányzati együttest, az 1919-es proletárdiktatúra alatt átmenetileg meggyengült feudális-kapitalista-klerikális vezetőréteget és kísérletet tegyen nemzeti szellemben a korszerű Magyarország megteremtésére. Büszkén jegyezhetjük fel a történelem lapjára ezt a programot — a Szegedi Gondolatot — hiszen a magyar értelmiség volt az első egész Közép- és Kelet-Európában, amely az ottani sajátos társadalmi helyzetet ösztönszerűleg felismerte és az ahhoz igazított elvileg egyedül kielégítő helyes kormányzati apparátust, a nemzeti frontot jelölte meg az újjászületés végrehajtására.

A magyar Szegedi Gondolat, vagyis a nemzeti alapú szociális és demokratikus szintézis, elvileg bármilyen helyes volt is, a már ismert társadalmi eszméltég miatt, demokratikus alapon nem volt keresztülvihető. A munkásság még nem volt képes a nemzeti gondolatot magába fogadni, a parasztságnál pedig kellő műveltségű vezetőréteg hiányában süket fülekre talált a felhívás. Így nem maradt más hátra, mint az eredeti szintézis demokratikus vonalát elhagyva, a középosztálynak energikus vezetésével kellett volna megkísérelnie a szociális és nemzeti átalakulást, tehát a megújítás vagy művét a tényleges helyzethez mérten — az egyetlen lehetséges uralmi formula szerint — átmenetileg bizonyos fokú diktatúra és bizonyos fokú külföldi támasz alkalmazásával végrehajtani. Ha az megtörtént volna, ez esetben Magyarországon alakult volna ki a fasiszmus prototípusa, a nemzeti szellemben végbemenő átalakulásnak Kelet-Európában egyetlen lehetséges, bár a nyugateurópai közvélemény előtt nem tet-

Hogy a fasizmus prototípusa a helyzet reális felismerése ellenére miért nem valósult meg Magyarországon, — talán éppen külső támogatás nemlétében — még nem tudjuk, csak a tényt jegyezhetjük fel, hogy a közeposztály szegedi vezére, a kormányzói székbe emelt Horthy Miklós cserbenhagyta az őt pajzsára emelő osztályt, vele együtt a nemzeti megújulás gondolatát és felzárkózott a hagyományos kormányzati gárdához, a konzervatív erőkhöz. Ezzel a mi nemzedékünk sorsa eldőlt, a magyar társadalom pedig megindult — szenvedéseken és csalódásokon át — a katasztrofába vezető úton.

Horthy Miklós kormányzó páfordulása után ugyanis nem volt többé lehetőség arra, hogy a nacionalizmus, szocializmus és demokrácia az állami életben mint beépített, szerves erők hassanak; azok munkája ezentúl az állami kereteken kívül, külön utakon folyt. Az értelmiség, amely ezeket a társadalompolitikai gondolatokat fejtegette, mind világosabban három részre különült el. A magyar lelkülettel áthatott rész, a nemzeti front szerelmesei, politikailag elhallgattak vagy ellenzékbe sodródva parancsuralomra készültek. Aklk lelkében a nemzeti érzés kevésbé sajgott, de annál több érzékkel bírtak a földi javak élvezete iránt, a zsidókkal és a velük összerokonosodottakkal együtt, a feudális-kapitalista-klerikális ("konzervatív") irányhoz zárkóztak fel s annak kiszolgálói lettek az asztalról lehulló morzsák fejében. Az értelmiség harmadik része viszont a szocializmust Marx világánál fejtegette és forradalomra készült, mind a föld alatt, mind az ellenzékben. Demokráciáról pedig többé senki sem beszélt. Így a magyar társadalom három vezérkarral az élen hovatovább élesen szembenálló három részre bomlott: 1. a kormányzatot és közigazgatást kisajátító, uralmon lévő konzervatív részre; 2. a demokráciát kényetelenségből elejtő nemzeti-szocialista irányultságú részre és 3. az osztályharcos, forradalmi szocialisták csoportjára, a későbbi népfrontosokra és népidemokratákra.

Így a trianoni korszakban az egyesülés, az ideológiai szintézis és a nemzetesülés elmaradt. E pozitív vonások helyett az osztályok elszigetelődése, széthúzó és egymásnak feszülő eszmei erők jellemesték a magyar társadalmat.

A magyar társadalom a Golgota útján

Az 1919-es proletárdiktatúra külföldi nyomás alatt és külföldi hátvéd nélkül — Kun Bélának Moszkvával való külön telefonvonala nem pótolta az erőt — a magyar társadalom ismert erőviszonyai szerint összeomlott s a csonka országban a közhatalom visszakerült történeti birtokosai: a születési és pénzarisztokrácia, az egyházak és a dzsentry kezébe. Ez az együttes a nemzetközi tőke támogatásával megszilárdult (népszövetségi kölcsön), anyagilag konszolidálódott és kielégült. Konzervatív szellemével nem értette meg az idők parancsát, főleg a mának élt, nem tett kísérletet a társadalom szerkezetének gyökeres megváltoztatására, nem a társadalmi

osztályok korszerű eszmei tartalommal való feltöltésére. Mivel ekként az alapozást nem végezte el, a reáharuló nagy feladatot, a nemzeti újjászül-
letést sem tudta elvégezni.

A Horthy-kornak kétségtelenül nagy érdemei vannak, s azokat jelen sorok írója sem akarja elvitatni. De most, amikor a bajok kútfejét keressük és társadalmi diagnózist végzünk, rá kell mutatni arra, hogy Horthy kormányzósága idején éppen a leglényegesebb feladat teljesítése maradt el, az ellentétek csak feszültek és növekedtek az országban s ha nem is volt kifejezett elnyomás, a nyomás mindenesetre nagy volt s lassan a belügyminiszter posztja lett a legfontosabb állami poszt. Így, amikor elérkezett a történelem órája, amelyben a magyarság középdunai vezetőszerepének visszaszerzésére alkalom nyílt, a széthúzó erőknek megfelelően a nemzet csak félgőzzel vezetett katonai akciókkal és ingadozó külpolitikával vethette bele tekintélyét a küzdelembe. E félgőzös cselekvés és ingadozás miatt természetesen minden kockán csak vesztettünk.

A fasiszta Itália és a nemzetiszocialista Németország dunavölgyi gyámkodásának bekövetkezése után ezek fokozódó világnézeti és társadalmi nyomása alatt a nemzetiszocialista irányzat egyre nagyobb erővel ostromolta a feudális-kapitalista-klerikális szerkezetet. Gömbös Gyula, aki a Szegedi Gondolat alapítói közt volt, a harmincas évek elején megkísérelte, hogy ennek az elgondolásnak, most már jobb kilátások közt, érvényt szerezzen, hiszen az államhatalomnak birtokába jutott (miniszterelnök lett) és a külső támogatást is megtalálta tervéhez. A Szegedi Gondolat azonban az ismert társadalmi okoknál fogva és az új külpolitikai alátámasztásnak megfelelően csak csonka formában (a demokrácia kikapcsolásával) és egyes vonatkozásaiban eltorzítva (a faji gondolat túlhangsúlyozásával) került a közvélemény elé.

A Gömbös-féle program megvalósítását azonban, — a középosztály, munkásság és parasztság összefogását és hatalomba emelését, — Horthy Miklós és konzervatív rendszere megakadályozta. A kormányzó az új irányzatnak tett formai engedményeket csupán a Dunamedencében megjelent új nagyhatalmak barátságának megszerzése végett tette, de nem a társadalom politikai erőviszonyainak átrendezése céljából. A kormányzó egykori eszmetársában és uralomra juttatójában ezidőben már csak nyugtalan vérű katonatisztet látott, aki népi származású, szélsőséges tisztekkel fertőzi a honvédséget és a fennálló társadalmi rend felborítására törekszik. A kormányzó legnagyobb tévedése, későbbi bukásának és a nemzet tőle való elhídegülésének oka kétségtelenül a magyar újjászülési kísérlet e második elutasításában és a vele való szembefordulásban rejlik. A kormányzó állásfoglalása a későbbi hasonló kísérletek alkalmával, — Imrédy Béla és Szálasi Ferenc esetében, — természetesen megismétlődött. Vannak pillanatok, amikor a nemzet boldogulása legfőbb vezetőjének helyes döntésétől függ. Ezeket a pillanatokat a magyar kormányzó úgy látta — nem a nemzet érdekében használta fel.

A nemzeti alapú szociális mozgalmak a megújulás gondolatát az egyes társadalmi osztályok között mégis állandóan és növekvő sikerrel terjesztették, — még az arisztokráciában is voltak hívei, — és az irányzat tragikus körülmények között, a magyarországi uralom szükségszerű formájában, a diktatúra és külső támogatás bizonyos fokú igénybevételével, 1944 október 15-én átvette a hatalmat. Rövid pár hónapi uralom volt ez a lassan a Dunántúl szegélyére szorítókozó országgrészben, de feledhetetlen benyomásokat hagyott hátra a lelkekben, mert ha csonka formában is és súlyosbodó beavatkozás kíséretében, mégis megvalósult a magyar életben Szeged óta megálmodott kormányzati formula: a középosztály, parasztság és munkásság Nemzeti Frontja, e három osztálynak nacionalizmus és szocializmus jegyében történt kölcsönös átítatódása és a hatalomba való bevétele. Vele egyidőben bekövetkezett a feudális-kapitalista-klerikális rendszer fájdalommal járó leváltása és a kormányzó lemondása. Az idő azonban túl rövid volt ahhoz, hogy ez a gondolat intézményekben is testet ölthessen és az újjászületés munkáját elvégezze.

1944-től tudnillik már ismét más nagyhatalom befolyása érvényesült az országban, a Szovjet Unióé, mely az államgépezetet és a külső támogatást a marxista szellemű értelmiség, munkásság és parasztság együttese, a "népfront" számára biztosította. Ez a vékony együttes, hogy fenn tarthassa uralmát, a diktatúra és külső támogatás oly nagy mértékben való igénybevételére kényszerült, amire példa nincs az újabbkori magyar történelemben. A helyzet következménye az első fordulóban (1944-1947) a félreállított nemzeti front teljes likvidálása lett (Nagy Ferenc korszaka); a második ütemben (1947-1953) a nem-munkás származású, úgynevezett osztályidegen értelmiségnek és a proletár életszínvonalon felül álló "kulákpasztságnak" lefaragása a népfrontról, vagyis a népidemokrácia kialakítása (Rákosi Mátyás korszaka). Amíg ez a gyilkos terrorral vezetett belső forradalom zajlott, az alatt az ország függetlensége teljesen homályba borult és a magyar nép a szovjet imperializmus rabszolgájává süllyedt. A nép, ország és állam a legmélyebbre bukott történelme során.

Amint a Golgota útján a magyar társadalom és a magyar nemzet haladt előre a megfeszítésig, akként szorultak fokozatosan külföldre a trianoni korszakban kialakult három uralmi formula tartóoszlopai. Legelőbb a konzervatív rendszer képviselői: főleg a pénzemberek, deportált zsidók, disszidált diplomaták és a kormányzói család; azután a nemzeti ívású szociális rendszer mindkét típusának képviselői: a szegediek és a fasiszták (1945-1946); végül az osztályharcos, marxista népfront tagjai (1947-től).

Az emigráció társadalmi szerkezete és eszmei dinamikája

A keleteurópai nagy felfordulás óta eltelt immár közel tíz esztendő alatt az emigráció társadalmi meglehetősen kiejegcesedett formákat öltött magára. Az ausztriai és németországi túlszűfollásból szerteszéledt

a szabad világba, kialakította amerikai, kanadai, délamerikai és ausztráliai gócpontjait, nem hagyva vissza Európában csak az első keretek továbbbi őrzőit. Az emberek elhelyezkedtek a befogadó országok gazdasági életében, megoldották a fennmaradás problémáit és a mindennapok szürke morzsolása mellett elkezdődött soraikban az elmélkedés, a nép, ország és állam sorsa feletti való gondolkodás, a tulajdonképeni emigrációs tevékenység.

A külföldre került magyarság soraiból leghamarabb azok jutottak szóhoz, akik a nyugati világ gyanakvó s a keleteurópai szükségszerű államszervezési formát meg nem értő vezetői szemében a legkevésbé szűrtak szálkát: a papok. Ők voltak azok, akik az első segítségnyújtást kézbevehették, a templomok köré gyűjtötték a magyarságot, az UNRRA, az IRO, a hatóságok informátorai lettek és az okmányok hiteles fordítói. Menekült papjainknak ez a helyzet kenyeret, befolyást és bizonyos emigrációs társadalmi rangot biztosított. Kezdetleges sajtójuk birtokában egyik képviselőjük úgy jellemezte helyzetüket, hogy most "nagyhatalom lettük". A papság azonban zömében nem ismerte fel kivételes nagyhatalmi helyzetét, — túlnyomó többségében ma sem látja, — hanem egyéni gondjait megoldva, a fizikai munkát elkerülve, távolmaradt a magyar politikai tudat erősítésétől és ápolásától. Nem úgy cselekedtek, mint a többi népek emigrációs papjai, a nemzeti gondolattal bensőségesebb kapcsolatban élő horvát, szlovák, román, ukrán papok, akik népük problémáinak kezdetől fogva szószólói lettek. Bár erre a feladatra a mi papjaink alkotmányunk értelmében bírt közzogi állásuknál fogva is hivatottak lettek volna, ők az egyházi teendők ellátására szorítkozva öncélú életre rendezkedtek be, éppen a legsúlyosabb időben húzódva felre a nemzeti küzdelemtől. Szemétszűrő visszaélések keletkeztek soraikban a bizalmas állások betöltésével kapcsolatban, úgyhogy mi tagadás, az emigrációban bizonyos ellenszenv alakult ki köztevékenységükkel kapcsolatban és lassan fontosabb lett az, ami a templom után következett: a kávéházi terefere. Így az emigrációs papság a viszonyok fokozatos állandósulásával és a civil élet kibontakozásával elvesztette nagyhatalmi jellegét. Fokozta ezt az elszigetelődéshez vezető folyamatot az is, hogy a papság, amennyiben politikába ártotta magát, igen liszteletreméltó kevés számú kivétellel, a demokrácia címén inkább a népfrontos csoportosulással rokonszenvezett, avagy továbbra is a konzervatív irányt támogatta. Hogy ez az elszigetelődés és a nemzeti irány lefitymálása milyen kihatással lehet az egyházak jövő helyzetére a felszabadult országban, azzal most nem foglalkozunk.

A munkásság és parasztság kimenekült elemei, kezükben a mindenütt érvényesíthető szakismerettel, megfelelő állásokban helyezkedtek el. Számukra a nyugati országok gazdagabb viszonyai, vagy a jóléti állam szociális intézkedései gyakran magasabb életszínvonalat biztosítottak, mint amennyivel rendelkeztek hazájukban. A jó lakás, a bőséges étel és ital, különösen a "Pongyerenutal", parancsolva az új világ benyomásaival, sokakat kogn-

lük az anyagi élvezetek hajszolásába sülyesztett. A jobbak és az áldozatkészek lelkében azonban — talán rövidesen ez lesz a zöm? — a szociális tartalom mellett a nemzeti és demokratikus elemek is megfogantak, bizonyos polgári öntudattal egybekötve. Közelebb kerülve a farmokon és az esztergapadok mellett az odaszorult értelmiséggel, velük szorosabbra fűzte személyileg is kapcsolatait. S ez a kapcsolat, ez a belső változás fordulatot jelentett azok lelkében is, akik a Szegedi Gondolat, a Gömbös-féle kísérlet és Imrédyék, Szálasiék vállalkozása idején, talán éppen mert nem magyarították meg nekik kellően a dolog lényegét és horderejét, még nem értették meg a három társadalmi osztály és az általuk képviselt három koreszme összekapcsolódásának létfontosságú parancsát. Az emigrációban így ma már nincs marxista munkásság, csak megátalkodott egykori vezetőik tartják fenn ezt a délibábot, mert a tömeg fokozatosan és öntudatosan felzárkózott az új Magyarország doktrínája mögé: a szegedi típusú nemzeti frontba.

A középosztály kimenekült fiainak sorsa lett a legnehezebb. Az ő szakműveltségük csak nemzeti talajon érvényesülhet, ők csak ott lehetnek teljes értékű dolgozók. Száműzetésben, a hivatásos katonákkal együtt, a társadalmi ranglétrán csak lejjebb szállva tarthatták fenn életüket. És mégis, talán a múlt és jelen közti különbség miatt ez az osztály, ez az értelmiség az, amely a helyi torzszalkodásokba sülyedt ártalmas elemeit leszámítva, a mindennapi munka elvégzése után egyesületeket szervez, sajtót hív életre, szabadegyetemet és iskolákat állít, a politikai harcot folytatja, egyszerűen vezeti az emigrációt. Neki fáj a legjobban a veszített ország, ő gondolkodik az újjáépítés módjain, szervezi a munkásságot és parasztságot és mintázza a jövő magyar társadalmat és államot. Nem tagadta meg Szegedet, szeretettel emlékszik Gömbös Gyula nyugtalan vérű nemzedékére és szívébe zárta a nemzet vezetésére a legnehezebb időkben vállalkozott és éppen ezért megdicsőült nagyjait. Elemzés alá vette az új helyzetet, útipoggyászába visszarakta a demokratikus elemet, — a munkásság és parasztság politikai beérése után nyugodtan megtehetette, — és maga köré gyűjtötte a tömeget.

A számkivetésben tehát megtörtént a Szeged óta várvavárt csoda: az értelmiség, munkásság és parasztság társadalmi összefonódása, a nemzeti alapú szociális és demokratikus ideológia kialakulása.

Bár a társadalmi alapok útmutatása szerint ma már kétség nem fér az igazi Magyarország jövő arculatához, mégis három Magyarország bontotta ki zászlóját az emigrációban. Leghangosabban és a legnagyobb látható sikerrel a *népfrontos Magyarország*, mely vörös orcáját rejtegetve, papi palásttal letakarva, a demokrácia jelszavával megtévesztette egészen más alkatú nyugati névrokonait és így sikerült neki külső támogatáshoz jutnia. Szervezete a Magyar Nemzeti Bizottmány, értelmisége a kollaboráns Magyar Közösség gárdája, ideológiai lapjuk az Új Magyar Út és az 1918 19-es kommunista töredék vezetése alatt álló Látóhatár.

A népfrontos irányzat után, a nemzetközi feszültség fokozódásával párhuzamosan, megjelent a nyílt színen a nagy antibolsevista értékű és a demokratikus eszményt is magába fogadott nemzeti alapú szociális emigráció is, a *nemzeti front Magyarországa*. Még nem dőlt el, hogy számos meglévő szervezete közül melyik lesz az átfogó szervezet, avagy talán új szervezet létesül összefogásukra, de tény, hogy összetartozásuk tudata elevenen él. Végül legújabban a tőke és az egyházak fedezetével, a töredék arisztokrácia és a dzsentri csendes támogatásával, megjelent a porondon a régi, immár *reakciós Magyarország* is. Ennek az irányzatnak nincs értelmisége, otthon is csak zsoldjába fogadott tollak küzdöttek mellette, akik a gazda felcserélődésével előbb a népfrontos, majd a népidemokratikus rendszernek lettek alávetett kiszolgálói. Ez a csoport társadalmi szempontból is a legvékonyabb alapozással rendelkezik és kilátásai a jövőre nézve a legsoványabbak, még abban az esetben is, ha a népfrontos irányzattal szövetkezik, abba beletagolódik, mint ezt 1943/44-ben meg is kísérelte.

A "három Magyarország" versenyfutása, egymással való ellentétei az emigráció nagy bűne. Megvan ez másutt is, de ez a lehetetlen állapot akadályozza, ha ugyan teljesen meg nem gátolja, hogy a magyar emigráció betöltse hivatását.

Kísérlet magyar parasztállam kialakítására

I — 1945 előtt

A parasztság politikai szervezkedésének alapjai. — A paraszti életformát, habár anyagi és művelődési tekintetben gyakran a városi munkasság színvonala alatt áll, emberi vonatkozásaiban magasan utóbbi fölé emeli a velejáró szabadság. A paraszt független ember, nem "alkalmazott". Következőleg szabadságvágya meglévő életformája keretében teljes boldogulást nyer és nincs olyan érzésvilága, mint a szociálisan nem gondozott, elnyomást érző munkásnak, aki a marxi tanítás nyomán azt hiszi, hogy a fennálló társadalmi keretekben emberi igényei nem elégíthetők és tehát a társadalmat föl akarja borítani és forradalmat akar végrehajtani, hogy felszabadulhasson. A másik alapvető különbség az, hogy a paraszt éppen emberi alaptermészetének — szabadságvágyának — kielégültsége nyomán szemét az Egre veti és földi életét összeköti másvilági életével, a kinyilatkoztatott erkölcsi normákat veszi cselekedetei érték-mérőféül, azaz mélyen vallásos. Nem követi el a marxizmus alapvető hibáját, mely a legfőbb értéknek az elnyomottságból való szabadulást teszi meg és az általa álmodott "új humanizmus" kialakítására minden

módszert és eljárást erkölcsösnek tart, mégha az az elismert abszolút értékkel ellenkezik is. Így a marxistának erkölcsös a szabotálás, az árulás, az erőszak, ha az új célt szolgálja. Amíg tehát a marxista lelkületű alkalmazott inkább forradalmi dinamikájú, az istenhívő parasztság elsősorban konzervatív beállítottságú.

Ebből logikusan következik, hogy a parasztság életformájából, foglalkozásából eredő mondjuk "osztályigénye" elsősorban arra irányul, hogy szabadságának alapjait kiszélesítse, tehát több föld birtokába jusson, részesüljön a társadalmi kockázatok elleni biztosításban (betegsegélyezés, nyugdíj), védekezzék a tőkés gazdasági rendszer káros kinövéssei ellen a szövetkezeti hálózat kiépítésével és végül, hogy befolyást nyerjen maga is a közösség ügyeinek intézésére, amennyiben ezek az ügyek az ő életformáját, sorsát is érintik. Ez a "paraszt-program" persze annál erősebb, minél nagyobb e társadalmi réteg százaléka a nemzeti társadalomban és minél erősebb szervezeteken keresztül tudja követeléseit hallatni. Tekintettel azonban arra, hogy a parasztság területileg szétszórott, nehezen összefogható, azaz kis kohéziójú társadalmi réteg, társadalmi-politikai feszítőereje mindig alacsonyabb számarányánál.

Nyilvánvaló a fenti elemzés szerint, hogy a parasztság törekvései általában minden nyugati típusú országban — így a régi Magyarországon is — szervesen és maradéktalanul beleilleszthetők a történetileg alakult társadalmi és politikai rendbe, másszóval a parasztság külön ideológiai szervezkedésének előfeltételei gyakorlatilag hiányoznak. A parasztság érdekeitől távoláll tehát a meglévő társadalmi rend felborítására való törekvés, vagy az állam vezetésére más osztályokat kizáró módon való igyekecs. Neki a mondott állami és társadalmi renden belül csupán hivatásrendi szervezkedésre van szüksége. E történetfilozófiai szempontok Jean Lacroix francia bölcselet munkájában (*Marxisme, existentialisme, personnalisme*. Paris, 1950) részletesen olvashatók és nagyon alkalmasak arra, hogy segítségükkel a magyarországi közelmúlt eseményeket kritikailag megvizsgáljuk és levonjuk a szükséges következtetéseket.

A magyar parasztság politikai szervezetei 1920-1945 között. — A magyar parasztság az első világháború után, az 1920-as választások eredményeként jelent meg az országban mint komoly politikai tényező, hivatott vezérével Nagyatádi-Szabó Istvánnal az élen. A parasztság váratlan nagytömegű fellépése azonban távolról sem cáfolja meg a fentebbi megállapításokat, — ellenkezőleg! A Nagyatádi-Szabó mögé való felsorakozás ti. nem osztályprogram alapján történt, hanem kimondottan hagyományos alapon, a parasztság százados érzelmi világának: a nemzeti, keresztény és szociális vágyódás kihangsúlyozásával, aminek tudatosításához a parasztság 1919-es bolsevista uralom alatti szenvedése, a szabad életforma fenyegetettsége hirtelen nagy lökést adott. Az 1920-as választás eredménye történetfilozófiai szempontból nézve elsősorban tehát azt jellegkezte, hogy parasztságunk felelősséget kíván vállalni az államgér-

pezet nemzeti és antibolsevista vonalon való tartásában s ennek maga is egyetemesen biztosítéka kíván lenni.

Hogy a parasztság vezére és számos képviselője valóban nemzeti hivatás betöltésére vállalkozott és a parasztság maga is így gondolkodott, igazolja a hasonlóképpen nemzeti és antibolsevista programot hirdető és kormányra jutott Bethlen-párttal bekövetkezett összeolvadása, amelyet a parasztság, mint a későbbi választások beigazolták, alapján véve helyeselt. A parasztság első politikai garnitúrája tehát a közjóért, a nemzet minden társadalmi osztályáért dolgozott, nem osztály-, hanem kimondottan nemzeti párt volt. Ez első kisgazdapárt eltűnése nem is hagyott maga után politikai űrt, legfeljebb csak azt fájlatthatjuk, hogy ezzel elmaradt ez önálló életformájú magyar tömegek esedékes hivatásrendi szervezkedése.

Ilyen körülmények között 14 parasztpárti képviselőnek kiválása a Bethlenhez csatlakozott tömbből — köztük Gaál Gaszton, Eckhardt Tibor, Tildy Zoltán, Nagy Ferenc és Varga Béla — s külön pártalapításuk 1930-ban "Független Kisgazdapárt" néven első pillanatban azt a hiedelmet keltetheti a szemlélőben, hogy a foglalkozás címbeli kihangsúlyozásával talán a parasztság szakszervezeti összefogását tűzi ki céljául. Am semmi ilyesmiről szó nem esett. E második parasztgarnitúra a magyar politikai arénában továbbra is ugyanazokat a jelszavakat hangoztatta, mint amelyeket a megelőző, tehát életrehívása indokolatlannak látszott. Közelebb-ről vizsgálva e párt szereplését azt látjuk azonban, hogy a régi színpalak mögött mélyreható elvi eltolódás vette kezdetét. A 14 képviselő szótárában a demokrácia egyre erősebb hangsúlyt kapott s megjelent a parasztság osztályszervezetében és osztálytudatában való megerősítésének gondolata, viszont eltűnt a magyarság és a keresztény erkölcs kidomborítása, úgyszintén az antibolsevista beállítottság. A külön pártalapítás tehát diszkrét balratalódást jelentett az osztálygondolat és marxista szellemi lecsapódások színezetében. A magyar parasztság ösztönösen megérezte e csoport pálfordulását és szavazatával az 1939-es választásokon nem mozdította elő megerősödését.

A magyar közvélemény a Független Kisgazdapártot néhány éven át Gaál Gaszton és Eckhardt Tibor dekoratív személyén keresztül szemlélte és semmi vagy csak kevés jelentőséget tulajdonított a későbbi vezetők — Nagy, Tildy, Varga, Bajcsy-Zsilinszky és társai — megnyilatkozásaiknak. Am a háborúhoz közeledve, Gaál Gaszton halálával és Eckhardt Tibor emigrálásával voltaképpen ez utóbbiak kezébe került a párt vezetése. Összefüggő programot e politizáló személyek sosem adtak, megnyilatkozásaik furcsa érzelmi komplexumok vetületei voltak, amelyekben a visszaautásítások s a "nem"-ek vitték a szót. Ellenszenvvel viseltettek pl. a monarchikus államforma iránt, mint ezirányú felfogásukat Nagy Ferenc élete első újságcikkében is kifejezésre juttatta, gyűlölettel voltak ellátva a nemzeti gondolat újabb formái iránt s vele szemben tanúsított el

vakultságukban a formával együtt a nemzeti tartalmat is elvetették. Csakhamar a hadsereg "megtisztítását" követelték, a háborúból való kilépést sürgették (1943) s kitüntették magukat a fennálló jogrend és erőfeszítés következetes szabotálásával, a "semlegesség" emlegetésével, végül a földalatti mozgalomban az osztályharcos pártokkal szövetkeztek az államhatalom megszerzésére.

Ezekeu a közjótól eltávolodó marxista vágányokon a Független Kisgazdapárt vezetősége csakhamar eljutott abba a környezetbe, ahol hiányos programjukat pozitív irányban is elmélyíthették. A marxista tanonckodás 1939 szeptemberében a híres vámosgyörki találkozón formálisan is kezdetét vette, ahol Veres Péter, Nagy, Dinnyés, Dobi és társai, a későbbi szereplők, egy parasztszövetség megszervezését határozták el, elkötelezve magukat a szociáldemokrácia szolgálatába, — hátatfordítva a parasztság hagyományos szellemi örökségének, melynek nem is olyan régen még védelmezőiként tüntették fel magukat. 1942-ben, írja önvalomlásában Nagy Ferenc, suttyomban (*in aller Stille*) már együtt menteltek a szociáldemokratákkal, közös titkos üléseket tartottak és a földalatti együttműködés hálózata készen állt. Veres Péter szavai szerint a "lakkcipős paraszt" (Eckhardt Tibor) ekkor már mint "paraszt-gyilkos" szerepelt az ő emlékezetükben. Mi sem jellemzőbb a régi vonaltól való elkanyarodásra, mint ezek az állítólag elhangzott súlyos kitételek. A többi magától jött. 1943-ban a kisgazdák aláírták a németekkel való szakításról szóló jegyzőkönyvet s ettől kezdve a Tildy körüli kis csoport a szovjet megszállás előérzetében tudatosan kereste a kommunistákkal való szövetkezést. *Tildy Zoltán volt az első nemzeti oldalról jött politikus, aki lélekben bolsevista kollaborátorrá lett.* 1944 október végén megtörtént a Kállai Gyula és Bajcsy-Zsilinszky-féle megbeszélés, melynek értelmében megvalósult a kisgazda-kommunista paktum s így immár mind a két kimondottan marxista párt — az egymás között már előbb lepaktált szocdem és kommunista párt — a Független Kisgazdapárt orcája mögé bújva végezhetette országfelforgató tevékenységét. A magyarországi marxista népfront tehát megalakult s a Független Kisgazdapárt szolgált fedőszervül. Ime így egy vonalba felsorakozva a marxistákkal várták a keresztény, nemzeti és demokratikus programmal megválasztott parasztvezérek az azzsiai hordákat...

II — 1945-től 1950-ig

A parasztpárt előlép a magyar sors sáfárjává. — Az 1945-ös tisztának, szabadnak és igaznak mondott választások a Kisgazdapártnak, mint ismeretes, 57%-os győzelmet biztosítottak, szemben a 17% kommunistával, 17% szociáldemokratával, 7% Nemzeti Parasztpárttal és a 2%-ot kitévő egyéb párttal. A népfrontos hajó továbbra is a kisgazda-lobogó alatt száll a jövő felé.

E nagyon sokat emlegetett választásról tudnunk kell, hogy új választási törvény alapján zajlott le, melynek elveit az ellenség parancsa szabta meg. E törvény kizárta a nemzeti akaratnyilvánításból a jobboldali pártokat, nem szavazhatott a sokezer hadifogoly, sem az ellenség áradata elől külföldre menekült tömeg, együttesen mintegy egy millió szavazó. A szavazáshoz engedett nemzeti érzésű parasztság, értelmiség és munkásság, *más lehetőség hiányában*, a legkevésbé baloldalinak látszó Tildy-Nagy-féle pártra adta le szavazatát, hiszen nem ismerte még akkor ennek földalatti kapcsolatait. A Kisgazdapárt tehát nem osztálymandátumot kapott, hanem nemzeti megbízást, amely az ország bolsevizálásának feltartóztatását kívánta. A nagy konjunktúrális győzelem inkább az antibolsevizmus kiáltó megnyilatkozása volt, semmint a Kisgazdapárt iránt érzett rajongásé.

Pillantsunk végig a kisgazda képviselők névsorán mielőtt tovább megyünk és jellemezzük néhány szóval a vezető egyéniségeket, akik 1945 őszén hirtelen ellepték a magyar közélet legfontosabb őrhelyeit. Az igazi kisgazda nagyságok, vagy legalább is az így ismertek, akik egykor a pártot márkázták, már régóta hiányoztak. Az utolsó nagyság, Bajcsy-Zsilinszky Endre, a népfront szerencsétlen megalkotója is hiányzott az élők sorából. A párt élén a folyton helyezkedő, "lagymatag és félénk, másodvonalbeli személyiség" Tildy Zoltán állt, az egykori református lelkész, akit mint első lélekbeni kommunista kollaboránst ismertünk meg. Rögtön utána következett a párt rangsorában Nagy Ferenc, ez az "élénk észjárású, de szűk látókörű kisgazda, túlságos hajlamossággal az egyezkedések felé", akiről régebbiről tudjuk már, hogy a hadsereg, a nemzeti gondolat és a monarchikus államforma ellensége. Diszes helyet foglaltak el még Dinnyés Lajos későbbi miniszterelnök, a dunántúli korcsmák ismert vendége, aki saját magát így jellemezte: "Jó mélyre kellett ennek az országnak süllyednie, hogy engem tettek meg miniszterelnöknek." Ott van még a magyar meseirodalom pornográf művelője, Ortutay dr. is, továbbá Veres Péter a szélső nacionalizmustól a kommunizmusig korcsolyázó író, Gyöngyösy a világ diplomata botránykrónikájában francia nyelvű mekegésével rekordot vívó külügyminiszter, hogy csak éppen a legnagyobbakat említsük. Bárhol, bárkitől olvassuk e személyek jellemrajzát, vagy akár saját írásait forgatjuk, mindig ugyanazt a megállapítást tehetjük, nevezetesen hogy az 1945-ös választásokon kisgazda vonalon befutott képviselők zöme szerény szellemi és erkölcsi útravalóval, komoly műveltségbeli hiányokkal, kellő cél- és tárgyismeret nélkül vállalkoztak a nemzet sorsának rendkívüli időkben való irányítására, oly feladat teljesítésére, amelyre semmiképpen sem voltak minősítve.

A *parasztállam délibábja*. — Amikor az oroszok megszállták Magyarországot és széttiporták az utolsó fegyveres ellenállást, "örvendeztünk" (*freuten wir uns*) írja szószerint Nagy Ferenc, akinek nemcsak édes hazáját, de édes szülőanyját is szekerstül lovastul együtt egy orosz

tank taposta szét, akinek tehát minden oka meg lett volna arra, hogy forró könnyeket hullasson a halál kaszája nyomán elcsendesült magyar avarra, a Nép, Ország és Állam e gyászos pillanatában. Ám a kisgazdavezérek könnyű szívvel átlépték a történelmi sírt s a győztes orosz marsall, Vorosilov programján, valamint a 45-ös választások 57%-ára új elgondolást építettek.

Vorosilov debreceni ukája, mint ismeretes, egyrészt tulajdonjogátruházást kívánt (a földbirtok szétoosztását, államosításokat), másrészt hatalomátruházást (a régi vezetőrétegnek a gazdasági, társadalmi s politikai életből való kiebrudalását, a hadsereg és a rendészeti szervek teljes átcserelését, az ún. háborús felelősök megbüntetését stb.). A kisgazdák úgy vélték, e kettős feladat végrehajtására csakis ők a hivatottak. Meggyőződésükké lett, hogy eljött az órája annak, hogy megtagadva a hősi harcban elbukottakkal való sorközösséget, az oroszok beleegyezésével és támogatásával most már a parasztság testére szabhatják át kizárólagosan az állam szervezetét.

Bár annak, aki az orosz bolsevista párt történetéről valaha is hallott valamit, vagy a marxizmus politikai stratégiáját csak kissé is tanulmányozta, pillanatig sem volt kétséges, hogy Vorosilovnak esze ágában sem volt debreceni ukázával magyar paraszttállamot alkotni a Duma völgyében. Ő csupán a bolsevizálás első ütemét indította el: a régi világ lerombolását, amelyet logikusan fog követni második ütemben az új, bolsevista alapú politikai, társadalmi és gazdasági rend bevezetése. A kisgazdák, elsősorban Tildy Zoltán és Nagy Ferenc alapvetően tévedtek tehát az oroszok szándékát illetően, amikor szilárdan hitték, hogy a paraszttállam kialakításában a bolsevisták támogatásában részesülnek. Ezt ma már Nagy Ferenc is belátja. Maga mondja: "Legfőbb hibám az volt, hogy kezdetben hittem a kommunisták és elvbarátaik hatékony támogatásában a koalíciós kormány keretén belül." A Vorosilov-féle ukáz teljes félreértése volt tehát a paraszttállami gondolat alkalmazásbavételének egyik közvetlen indító oka, a már korábban megismert helytelen osztályszellemű lelki magatartáson felül.¹ Nagy Ferenc második végzetes tévedése annak a bizonyos 57%-nak félreértése volt. A magyarság kisgazdákra szavazó zöme, köztük a polgári osztály szóhoz jutott rétege, nem az állami és társadalmi szerkezet átalakítására, nem paraszttállam teremtésére adott mandátumot, még kevésbé saját magának likvidálására, hanem a bolsevizmus feltartóztatására. Így a paraszttállami gondolat a mandátummal ellenkező irányú cselekedet végrehajtását jelenti. Arról ne is szóljunk, hogy mennyire időszerűtlen volt ez a koncepció mégha társadalmi és politikai feltételei ténylegesen fennforogtak volna is, hiszen az

1. Mein grösster Fehler hat darin bestanden, dass ich am Anfang noch an eine mögliche Mitarbeit der Kommunisten und ihrer Genossenschaftsgenossen in Verband der

Koalition geglaubt habe. Mint később látjuk, éppen a hiedelomben Nagy Ferenc mindvégig megmaradt.

ország ellenséges katonai megszállás alatt állott, amikor a politikai cselekvés ábécéje szerint rendkívül veszélyes bármilyen strukturális reformnak még eszmei felvetése is. Különösen áll ez a szláv-orthodox-bolsevista komplexeket egyesítő megszállóval szemben, melynek titkos és nyílt politikai törekvése századok óta a magyarság pusztulásig menő gyengítése volt. E sorozatos tévedések és félreértések közepette történt meg, hogy a 45-ös választásokból kinőtt konjunkturális Kiszgazdapárt a parasztállami koncepciót államrezonná léptette elő és elkezdte annak szabályai szerint a társadalmi, politikai és kulturális szervezet húsbavérbe vágó átalakítását. A magyar történet legnagyobb politikai örölete: az államhatalommal végrehajtott forradalom indult el ezzel katasztrófális útjára, amire a Kiszgazdapárt nem kapott felhatalmazást s amire a világon semmi szükség nem volt.

Nagy Ferenc és a kiszgazdák észrevették, hogy a debreceni kormány környezetében "oroszul beszélő magyarok" tevékenykedtek, akik velük ellentétben alaposan "iskolázottak" voltak és "kész instrukciókkal" jöttek. Ezek az oroszul beszélő "magyarok" heten valának, miként a markotai ördögök és egyúttal azonos származásúak voltak. Jelenlétüket és későbbi szerepüket azonban a kiszgazdák csakhamar megszokták, mivel az oroszokkal való együttműködés — mint mondták — természetes szükségszerűség. Azt azonban nem vették észre, hogy e hét oroszul beszélő egyén közbeékelésével pártjuk tulajdonképpen a bolsevista program első szakaszát, a lerombolást hajtja végre, azaz hogy a parasztállam megépítése érdekében folyó "piszkos munka" az ország bolsevizálását készíti elő. Moszkvai útjáról emlékezve pl. azt írja Nagy Ferenc: "Sztalinnak sikerült bennem anélkül, hogy bármit is ígért volna, azt a benyomást keltenie, hogy az oroszok javunkat akarják." Hát ide sülyedt a magyar politikai érzék!

Nem csoda ezért, ha a Kiszgazdapárt szorgosan fedezte azt az akciót, amit a "Hetek" a belügyminisztérium, a hadsereg, a rendőrség és a munkásság ügyeivel foglalkozó kulcspozíciókból leplezetlenül folytattak s amelyek az ő befolyásuk alól eleve kivonattak. Nem vették észre, hogy ők tulajdonképpen csak a likvidálandó szektor és a parasztság felé bírtak befolyással, de ott is lépésről-lépésre visszaszorultak. Ez a visszaszorulás kezdődött a kormányalapításnál, ahol 57%-os többségük ellenére, mely a parlamentális szabályok szerint a kizárólagos kormányalakítást is lehetővé tette volna, megelégedtek 50%-os részvétellel. Folytatódott a dolog a pártból három hónapon belül 20 képviselő kizárásával, majd újabb és újabb "tisztogatással", a miniszterelnök legbizalmasabb munkatársainak letartóztatásával és bebörtönzésével, — amit a megmaradt párt rész mindig helyeslőleg vett tudomásul. Már-már összezsúplak a pártvezér feje felett a hullámok s elmerült a süllyesztőben az egész parasztállamkonceptiót méhóban hordozó garnitúra, amikor az országgyűlésen 1947 március 17-én Nagy Ferenc elkövette legnagyobb politikai baklövésének

egyikét, nyíltan elítélve megkínzott híveit. "Vitatható az, mondotta, ki-
nek milyen szerepe volt az összeesküvésben (!!) a letartóztatottak közül,
de kétség nem fér ahhoz, hogy ez az összeesküvés (!) a magyar demok-
rácia ellen és a magyar nép haladása (!) ellen irányult." A miniszter-
elnök ezzel a nyilatkozattal saját sorsát is megpecsételte, mert miután
már az egész "szalámit leszeletelte", az oroszok őt tovább semmire sem
használhatták; — rövidesen meg is szabadultak tőle. Nagy Ferenc Svájc-
ból 1947 június 1-ről keltezett lemondásával a parasztállami tragi-komédia
végetért és Rákosi katedrai nyugalommal bejelentette a Szabad Nép az-
évi október 18-i számában, hogy a bolsevizmus keleteurópai történetében
a sajátos vonás éppen az, hogy az odavezető első állomást polgárháború
nélkül — értsd kommunista veszteség nélkül — a régi politikai pártok
felhasználásával érték el, az ún. szalámi-taktika alkalmazásával. A kis-
gazdáknak most végre kinyílt a szemük, de már késő volt. Nagy Ferenc
elmenekült Nyugatra és minden tető alá bekiáltotta: "Én vagyok az
eleven példája annak, hogy a kommunistákkal nem lehet egyezséget
kötni."

Ugyanakkor, amikor ezek lejátszódtak, Rákosi azt is bejelentette,
hogy a bolsevista program második, úgynevezett építő korszaka elkezdődött
s kiadta a jelszót: "Felnyomulni a környező népidemokráciák
színevonálára", mert a cél: *munkásállam kialakítása*. A kigazdapárt a
szociáldemokratákkal együtt ennek a felnyomulásnak falazására is vál-
lalkozott. Tildy Zoltán köztársasági elnök 1947 november 8-án az orosz
októberi forradalmat üdvözölve, ünnepélyesen bejelentette a munkásállami
konceptió elfogadását és hozzá való csatlakozását. Bejelentette hűsé-
gét az új kigazda-miniszterelnök Dinnyés Lajos is, aki szerint: "A ma-
gyar nép, mely évtizedeken át tévelygett, megérti a Szovjetunió népe
által nyújtott hatalmas segítséget a magyar szabadság megvédelmezé-
sére" (1948 febr. 2). Dobi István a Kigazdapárt új elnöke szerint: "Nyíltan
és őszintén olyan politikát kell folytatni, mellyel bebizonyíthatjuk,
hogy a Szovjet barátságára méltók vagyunk" (1948 június 30). De aztán
Rajk László és köre, a szöcdemek, valamint a maradék kigazda romok
(köztük Tildy Zoltán elnök) eltakarításával a munkásállami blöff is
befejeződött (1949) s ezentúl a szentistváni hajó vörös zászló alatt ha-
ladt a hét nagyok által előkészített bolsevista tagállamiság felé.

A történelem dönti majd el, vajon szabotálók, árulók, forradalmá-
rok, vagy egyszerűen ostoba emberek voltak-e a kigazdavezérek, vagy
talán e főbenjáró hibák mindegyikében elmarasztalandók. De bárhogy
szóljon az ítélet, vitathatatlan tény, hogy az ország kigazdapárti veze-
tése évszázadok óta a legsúlyosabb magyar politikai eltévelyedés volt.
Tény az is, hogy ezeknek a politikai fortély adományaiiban nem részesült
és átjátszott figuráknak az emigrációban való "történelmi küldetéséről"
senki se akar hallani. — *Lille, 1950.*

I — A nemzeti öntudatról általában

A nyugati ideológiában a "nemzeti öntudat" magában foglalja 1. a nemzet testére, azaz a *nép*re vonatkozó összes ismereteket. Tehát a nép eredetének, nyelvének, néprajzának stb. ismeretét, minden társadalmi osztálynak, sőt minden egyes magyar léleknek számontartását, bárhol éljen is: a csonka hazában, a történelmi Magyarország elszakított területein az ún. utódállamokban, avagy a külföldön bárhol. Magában foglalja 2. a nemzet lakóterületére, azaz *földjére* vonatkozó ismereteinket, amelyen a nemzet vagy részei élnek, vagy éltek a múltban, s amely területhez, a mi esetünkben a Duna középső medencéjéhez, élete továbbvitele szempontjából szüksége van. Magában foglalja a nemzeti öntudat végre 3. a nemzet *államára* vonatkozó összes ismereteinket és mindazon törekvéseket, amelyek végrehajtó szerve az állam, tehát a nyelv és szellem ápolását, az ország népességének és területének megőrzését, általában mindazt, ami a politikai tevékenységgel összefügg. Röviden szólva, a *nemzeti öntudat a Nép, Ország és Államra vonatkozó ismeretek összessége.*

A nemzeti öntudat régibb korokban való jelentkezésével a *történettudomány* foglalkozik. Hatalmas adattár az és elsőrendű fontossággal bír a mai nemzeti gondolat irányításában és helyes úton tartásában. A nemzeti történet tudatosá teszi bennünk, hogy hová tartozunk, milyen emberi közösségbe vagyunk elválaszthatatlanul beleépítve. Vagyis a nemzeti történet nemcsak iránytű, hanem egyúttal a nemzeti kohézió legfontosabb eleme.

A nemzeti öntudat megvan amióta csak létezik a nemzet. Allandóan *van és a nemzet addig létezik, amíg megőrzi öntudatát. Ha öntudatát elveszti, — széthull.* A nemzeti öntudat tehát elvileg örök életű emberi érték. Hordozói, felelősei azok, akik a nemzet vezetését végzik. A legrégibb időben ez öntudat hordozói a királyok és papok voltak; a középkorban hozzájuk csatlakozott a nemesség; a 19. században a városi polgárság és a 20. századtól kezdve a nemzet minden osztálya, tehát a parasztság és a munkásság is. A nyugati típusú országokban ma már a nemzet minden rétege át van hatva a nemzeti öntudattól, úgyhogy a nemzet vezetésében valamennyien résztvesznek, ezért eszményi politikai formulájuk jelenleg a "nemzeti demokrácia."

Minden nemzet történetében vannak olyan kivételes tehetségű vezetők, akik a körülmények összejárására folytán a maguk életével szerencsésen megtestesítik az illető nemzet történelmének nagy erővonalait, mert azokkal szemben a nemzeti öntudat útmutatása szerint foglaltak állást. Ezeket a kiváló tehetségű vezetőket a történelemben "hősöknek" nevezzük, mert ők a nép, az ország és az állam egységének, egységének

és függetlenségének jelképei. A magyar történet hősei azok, akik a mi nemzetünk három irányból jövő veszélyei ellen sikeresen foglaltak állást. A déli irányból jövő veszélyek elhárításában kimagasló szerepet játszott Kálmán király, Hunyadi János és Zrínyi Miklós, hogy csak néhányat nevezzünk meg közülük. A nyugati veszéllyel szemben sok kiváló magyar ember lett hőssé: Bocskai István, Bethlen Gábor, Thököly Imre, majd Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos. A keleti veszéllyel szemben hősi magason áll előttünk Szent László király, IV. Béla, Báthory István és az 1945 és 1956 katonái. A történelem népszerűsítésére, vagyis a nemzeti öntudat széles népi rétegekben való ápolására a hősök életrajza elsőrendű fontossággal bír.

Röviden ennyit jelent a nemzeti öntudat európai vonatkozásban és ennyiben áll a történettudomány szerepének nagy jelentősége. Kérdés mármost, hogy a csonka magyar hazában mi történt a nemzeti öntudat és nemzeti történetírás terén, amióta oda a szovjet orosz haderő bevonult és ázsiai birodalmában kialakított kormányzati módszerét rákényszerítette a magyarságra.

II — A nemzeti élet keretének széthúzása és átrendezése a marxista-leninista ideológia szerint

1. Amikor a Szovjet Unió meghódította Magyarországot 1944/45-ben, első politikai cselekedete a magyar nemzet erejének meggyengítése volt: lekapcsolta az ország területéről és népességéből a röviddel azelőtt visszaszerzett részeket, szétverte a nemzeti állam egész épületét és elpusztította a nemzeti akaratot kivitelező összes szerveinket. Azután a szervezetétől és vezetőitől megfosztott nemzet számára olyan új politikai szervezetet állított fel, amelynek mozgatója többé nem a magyar öntudat, hanem a marxi-lenini ideológia, amely a nemzetköziség elvét vallja s az állam vezetését csak egy osztályra bizza, a munkás osztályra, amely helyett azonban a kommunista párt diktatórikus hatalma cselekszik. Ez a marxista ideológia jó lehet az Orosz Birodalomban az oroszoknak, mert a Szovjet Unióban az oroszok csak kisebbségben vannak, a többség nem orosz, vagyis ez a birodalom csak úgy állhat fenn, ha a hiteles nemzeti gondolatot elfojtja s helyette nemzetköziségre tanítja alattvalóit. Hogy tehát a magyarság is beilleszthető legyen a "szovjet népek táborába", abból is ki kell irtani a nemzeti öntudatot és annak helyébe szovjet szolidaritást kell beépíteni. Minden meghódított kelet-európai országban így járt el a Szovjet Unió, Finnországtól, Lengyelországon át Bulgáriáig. *A lényeg nem az, hogy a marxi-lenini tanítványnak önmagában van-e vagy nincs értéke, hanem az, hogy az oroszok uralma csak ezen a módon tart-*

*kató fenn. Naiv ember tehát az, aki elhiszi, hogy a marxi-lenini tan más nép számára üdvöztető dolog volna.**

Amikor az oroszok a marxi tanítást Magyarországon is be akarták vezetni, a vele kapcsolatos hazaáruló feladat elvégzésére magyar embert nem találtak. Ezért a Szovjet Unióból kellett behozni ott indoktrinált magyarul beszélő szovjet állampolgárokat, akik sajátos módon majdnem valamennyien zsidó nemzetiségűek voltak. Ezek az emberek a szovjet hadsereggel egyidőben érkeztek, Rákosi Mátyás és Gerő Ernő vezetésével. Ezek a segédhadak különféle vésztörvénytörvényeszek, népbírók és razzisták során éveken át irtották a nemzet vezetőit és az országot átalakították (1949) népi demokratikus köztársasággá. Egyidejűleg elindítottak egy kultúrforradalmat, amely az egész magyar szellemi életet hivatva volt marxista-leninista és sztalinista vágányra átváltítani. Világosabban szólva arról volt szó, hogy a magyar nemzet esztétikáját és helyébe szovjet céloknak megfelelően gondolkodó agysejteket illesszenek be és így intézményesítsék a folyamatos hazaárulást.

2. A kultúrforradalomnak mondott denacionalizáló törekvés leglényegesebb követelménye az volt — és ma is az — hogy az irodalomban és a szellemtudományokban tevékenykedő emberek tegyék magukévá a "szocialista pártosságot". Előmunka alatt a szovjet ideológia szempontjából való értékelést és rangsorolást értik: az osztályhoz való kötöttséget, nemzetköziséget és szovjet hűséget. Tóth Dezső hazai marxista szakértő, aki elhiszi, hogy a szovjet ideológia jó a magyarságnak is, így szól a szocialista pártosságról: "A szocialista társadalom azt igényli az íróktól és művészekről, hogy alkotásaikban pártosan foglaljanak állást az alapvető társadalmi kérdésekben." "Pártosság az a kategória, — magyarázza tovább — amely az osztályhoz kötöttséget mint a munkásosztály és pártja politikájával való művészi azonosultságot hangsúlyozza." Még világosabban és egészen egyszerűen így mondhatta volna: pártosság az orosz érdekeknek megfelelő magyar magatartás. Később megtudjuk, hogy többféle szocialista pártosság van, aszerint amint az az orosz napipolitikához igazodik, a marxizmus-leninizmushoz, avagy a sztalinizmushoz. A vonatkozó hazai vita 1972-ben még nem fejeződött be, de Tóth Dezső nézete szerint a szellemtudományoknak és művészeteknek a politikával "stratégiai szinten" kell kapcsolódnia, amely "a marxista-leninista világnézet alapján értelmez és minősít". A legtöbb hazai marxológus azonban húzódozik annak nyílt bevallásától, hogy nálunk nincs szellemi szabadság, hanem a menetrend előre ki van szabva. Azt pedig éppenséggel

* Az orosz Szolzenyicin többek között ezeket írja a Krimlin uraihoz intézett "Nyílt levelemben": "Az ideológia színterén még mindig imperialista törekvéseinket. A feladatunk szerepét látjuk és azt hirdetjük, hogy a kommunizmus világhódoltnak tanult világunk az alapvetően nullitoknak.

mellett a valóságban megszálltuk és rendszerünkkel rákényszerítettük Kelet-Európa népeire... E rabnemzetek szabadságvágyának letörlésére hatalmas megszálló hadseregeket tartunk ezekben az országokban."

esetilek, hogy a pártosság szót használják magatartásuk jellemzésére, amely szembenáll a tárgyilagossággal. Emiatt újabban egy jobban leplező kifejezést használnak és inkább "szocialista elkötelezettségű irodalomról" beszélnek.

A pártos vagyis Szovjetnek megfelelő öntudat kialakítására elsősorban a történettudományt óhajtják felhasználni, nagy nevelőereje miatt. A kutatók ezért nekiláttak, hogy a marxizmus lámpásával végigvizsgálják a magyar történelem adattárát és kikeresték belőle a marxizmus-leninizmussal valami módon kapcsolatba hozható mozzanatokát. Ilyentúlg találta az ő- és középkorban, valamivel többet az 1526-tól 1918-ig terjedő időben és garmadával 1918 után. Ezek alkották az új "magyar" történet gerincét. Az új helyzetet tükrözi az 1953-ban megjelent *A magyar nép története*, melyet Heckenast Gusztáv és mások írtak. E munka 738 nyomtatott oldalából az 1526-ig terjedő közel 2,500 esztendőre 118 jut (1 évre kb. 2 sor), az 1526-1918 közti időre 400 oldal (1 évre kb. 1 oldal), s az 1918-1953 közti 35 évre 200 oldal (1 évre kb. 6 oldal). Történelmünk tehát az ő kezükben meglehetősen összezsugorodott s azok az események, amelyek az új magyar történet vezérfonalát adják, főleg forradalmak és lázadások. Így került a mai történet szemlélet középpontjába Dózsa György és az 1514-es parasztlázadás, azután 1848/49, legfőképpen pedig az 1918/19-es forradalom, amikor Magyarország Pach Zsigmond akadémikus szava szerint "a nemzetközi haladás élvonalába, a nemzetközi forradalmi mozgalmak első vonalába lendült." Arról persze egy szó se esik, hogy ez "élvonalba lendülés" miatt veszítettük el országunk kétharmad részét és idegen uralom alá került öt millió magyar. A forradalmak erős hangsúlyozása azt a benyomást kelti az olvasóban, s éppen ez a cél, hogy a magyarok örökös elnyomatásban éltek amíg végre a nagy szovjet nép segítségével ebből az elnyomatásból "felszabadultak." Most következik tehát a nagy szabadság kora, a boldog élet, a paradicsomi állapot.

Miután a magyar történelem adattárából a marxista mércén kiválogatták a "jónak" minősült anyagot, felmerült a kérdés, mi történnék a hátrahagyott és kiselejtett "rossz" mozzanatokkal? A felelet egyszerű lett: azokból állították össze a magyar történelem "sötét korszakait". E fekete oldalakon szerepeltetik a papságot és nemességet, mely utóbbit gyakran a burzsoa kategóriába sorozzák. Ezek a társadalmi osztályok a reakció megtestesítőiként szerepelnek, mint feudális paraziták, kizsákmányolók és elnyomók. A legsötétebb korszak, a "mélypont", a jobboldali forradalmat megvalósító Horthy-korszak volt. A főbaj, úgy látszik, az lehet, hogy akkoriban megvizsgálták azt a 45 népbiztost, akik az országot 1919-ben az élvonalba lendítették és kiderítették róluk, hogy közülük 32 olyan egyen volt, aki nem a mi népünkől származott. Különösen Molnár Erik szovjet állampolgár volt az, aki durva kézzel nyúlt a magyar történethez és beépítette abba az osztálygyűlölet gondolatát.

Az osztályirányultság szerint azt igyekeznek a magyar munkásnak

bebeszélni, hogy neki nem a magyar nemzet többi rétegével kell szolidaritásnak lenni, hanem az idegen országok munkásaival, vagyis hogy nemzeti irányultság helyett nemzetközi irányultságúak legyenek, hiszen "a proletárnak nincs hazája". Ez a szolidaritás természetesen elsősorban a "a szocialista fejlődés élén járó ország", a Szovjet Unió irányában kell a legbensőségesebb legyen, amely a magyar nemzet legőszintébb segítőtársa. A hatalmas Szovjet Unió irányítása alá kell helyezkedjünk, mert a magyarság csak parányi sziget a hatalmas szláv óceánban. A magyarság régtől fogva már úgyis bensőségesen keveredett a szlávokkal (pannon-szlávokkal) és a magyar állam megalapítása is a szlávoktól kölcsönvett gondolatok alapján ment végbe. Minden, ami a Szovjettel kapcsolatos, előnyös és jó. Azt persze elhallgatják, hogy 1849-ben az orosz hadseregek buktatták meg a magyar forradalmat. Ugyanakkor, amidőn a legcsekélyebb mozzanatot is kiemelik, ami az orosz néppel kapcsolatos, bőséges nyugati kapcsolatainkat elbagatelizálják, locsépelik és általában a "népellenes erők" csoportjába utalják.

Amilyen nagy buzgalommal írják át a magyar történetet és hozzák létre annak furcsa karikatúráját, ugyanolyan nagy buzgalommal, ha ugyan nem nagyobb gőzzel áztatják és szidalmazzák a nemzeti eszmét, ami lejárt, bűn és vétek. Ezt a műveletet egy új tudományág végzi, melyet "nemzeti önismeret" néven emlegetnek. Ennek tananyaga arra szolgál, hogy kisebbségi komplexumot verjenek belénk és különösen 1956 után jött divatba. E tudomány művelőinek a célja Pach Zsigmond akadémikus megfogalmazásában az, hogy küzdjenek a "a nemzeti önelégültség, a nemzeti hiúság, végső fokon a nacionalizmus veszélye" ellen, mert nagyon fontos dolog, hogy "a nacionalizmus minden tendenciája ellen fellépjenek, bárhonnan jöjjön is, bárhol és bármilyen formában jelentkezzék." Nyomaték kedvéért ezt is hozzáteszi: "Még interferencia címén sem engedhetjük meg nacionalista érzelmi vagy gondolati kategóriák itthoni rehabilitálását." Azok, akik ennyire rettegnek a magyarság öntudatra ébredésétől, így határozzák meg magukat: "Mi, itt, Magyarországon." Balogh Edgár Erdélyben élő meggyőződéses marxista látja azt a fonák helyzetet, ami a nemzetiség ellen folyó hadakozás és magyar létünk megvallása között fennáll és így szól: "Végezetül feltehetné valaki: magának a nemzetnek van-e jövője? Mire jó? Kell-e?" (Látóhatár, 1973 november 23). Miért írnak a nemzetköziséget valló marxista írók magyarul? Balogh Edgár szerint azért, mert a nemzetek korántsem avultak el, sőt a világ számos táján új és újabb nemzetek születnek a szemünk láttán. És a nyelv? Az sem avult el, sőt! "A magunk nyelve és nemzeti-sége olyan emberi érték, amelyet a szocialista szolidaritás nemzetközi felelőssége véd." A fentiek ismeretében ki hiszi ezt el Balogh Edgárnak?

Ha már most összegezzük a magyarországi kultúrforradalom, helyesebben kultúrdúlás eddigi eredményeit, megállapíthatjuk, hogy annak erőszakoló jolbára nem tartoznak a magyar nép közé. De tény, hogy e

közénk furakodott bérencek tevékenysége nyomán a magyar történet képéből kiesett a csonkaországi társadalom háromnegyed része, kiesett az utódállamokban élő magyarság és a külföldön élő másfél milliós magyar tömb is. Eseményanyagából hiányzik az egész nemzeti élet, illetőleg amennyiben benne van, csak szívalom tárgya. A kiválogatás és átértékelés megtörténtével most készítik a tíz kötetre tervezett "szocialista pártosságú" nagy összefoglalást, amelyet tudatosan a fiatalabb nemzedék gondolkodásának beszabályozására szánnak. Ebben a történetben a legnagyobb hős, aki a marxista-leninista szemléletben a modern magyar történet leghatalmasabb erővonalait egyesíti magában s akinek szelleme világtítani hivatott újabb ezer évre mintegy modern szent Istvánként, ez a hős Rákosi Mátyás lesz, akit a "magyar nép atyjaként" emlegetnek.

— Ha így megy tovább, mi magyarok esetleg a régi kazárok sorára jutunk!

III — A magyar nép ítélete a kultúrforradalomról

A magyar nemzetnek alkalma nyílt 1956-ban szabadon megmondani véleményét arról a kultúrforradalomról, amely szellemünket is szovjet rabszolgaságba akarja hajtani. Véleményét egy hatalmas szimbólummal fejezte ki: ledöntötte és darabokra taposta a budapesti Sztalin-bálványt és a talapzaton maradt csizmaszárba beleállította a piros-fehér-zöld lobogót, miután annak fehér sávjából eltávolította a népi demokratikus állam címerét. Ez a gesztus érzékelteti azt a fontos tényt is, hogy az 56-os forradalomnak elsősorban szellemi gyökerei voltak. Egy német tudós, a szovjetológus Prof. Dr. Stadtmüller, amidőn ezt a tényt a maga részéről is megállapítja, hozzáteszi, hogy a felkelést előidéző szellemi okok legnagyobbika kétségtelenül a magyar történet meghamisítása volt és a nemzeti sajátságok meggyalázása. Való igaz ez, mert a forradalmi magyar kormány első oktatásügyi rendelkezése, melyet a Kossuth Szabad Rádió közvetített 1956 november 2-i adásában, így hangzott: "Az elemi és középiskolákban eddig használt összes történelmi könyvek eltávolítandók." A második rendelkezés pedig eltörölte az orosz nyelv és irodalom kötelező tantárgyként való tanítását.

Az 56-os forradalomban a nyugateurópai megfigyelők szerint két ideológiai irány figyelhető meg: a kommunista és a nemzeti. A kommunista irány alaptétele az volt, hogy a szocializmus Magyarországon ellentétbe került a nemzeti érzéssel. Ezt több alkalommal újra és újra hangsúlyozta. Ez irány rádióállomása, a Rajk-Rádióállomás, egyik adásában felszólította a Magyarországi Kommunista Párt (MKP) vezetőségét, hogy világosan és félreérthetetlenül nyilatkoztassa ki az orosz KP számára, hogy a MKP jelenleg pusztán létéért küzd és csak akkor tud fennmaradni, ha ezentúl a magyar nép érdekeit szolgálja (Stadtmüller, 254). Követelte, hogy a kommunizmust a nemzet érdekei alá rendeljék,

vagyis hogy a szovjet-magyar barátság a teljes egyenlőség alapján álljon, hogy a Párt független nemzeti politikát folytasson és igazítsa szocializmusát a magyar viszonyokhoz. Tehát Egyenlőség, Függetlenség és Nemzetiség legyen az irányadó szempont, az legyen az alapja a magyar életnek és a magyar történetiszemléletnek s elhagyandó a lélekölő, orosz javát szolgáló dogmatikus marxizmus. Ez a "haladó kommunizmus" tehát külön magyar úton óhajtott a szocializmus felé haladni, azaz "nemzeti kommunizmus" lett volna.

A forradalom nemzeti szárnya is Függetlenséget, Nemzetiséget és Egyenlőséget követelt, plusz a Szovjettel való kapcsolatok teljes felszámolását, a varsói paktumból való kilépést és nemzetközi semlegességet. Leggyakrabban használt jelszava ez volt: "Nem kell kommunizmus!" Ehhez az irányzathoz csatlakozott a helyzet realitására rádöbrent Nagy Imre miniszterelnök, aki szintén az oroszoktól független nemzeti demokráciát kívánt. Így a Szovjet Unió az elé a választás elé került, hogy vagy feladja Magyarországot és elveszti a Kárpát-medencében birtokolt kivételes értékű stratégiai helyzetét, vagy pedig katonai erővel letapossa a magyar forradalmat és megtartja a stratégiai előteret. Az utóbbi utat választotta.

A forradalom leverése után színre lépő Kádár János új kommunista főnökként származik az első lényeges elvi megnyilatkozás. 1957 február 2-án tartott híres salgótarjáni beszédében ezt jelentette ki: "A nemzeti kommunizmus hamis jelszó, mert a kommunizmus természeténél fogva nemzetközi, az egész világ dolgozóinak ideológiája." Következett tehát a régi rendszer visszaállítása és újabb inkvizítorok kiküldése, akik magukat így határozták meg: "Mi, itt, Magyarországon", és nyíltan megmondták, hogy a nemzeti öntudat teljes kiradírozása a céljuk, mert amíg az meg nem történik, mindig rettegetésben élnek (Pach Zsigmond). Tizenöt évig dolgoztak ezek a szovjet szolgálatban lévő magyarul beszélő írások és hallgassuk meg Klaniczay Tibor felmérésében (1974) az általuk elért eredményeket. Klaniczay Tibor munkája elején hangsúlyozza, hogy "a nemzeti hagyomány ébrentartásában az egyik legfontosabb szerep a történetírásé". E feladat teljesítésére azonban a marxista történetírás nem alkalmas, mert ez a történetírás nemzetközi alapon áll és a múltban csak azt keresi, ami saját doktrínáját alátámasztja. A marxista történetírásban "az abszolút törvények ismertetésére, illetve iskolákban való bema-goltatására kerül csak sor. Különösen az iskolai oktatásban ölt aggasztó méreteket a történelem dehumanizálása, az ember, a kultúra helyett az elvont törvényszerűségek előtérbe helyezése." "Pedig az anyanyelv mellett a hagyomány a legfontosabb tényező, amely bennünket a nemzeti közösséghez köt. Szétbomlik a nemzet, ha ez így megy tovább, mert kétségbe-ejtő a futam! "Az utóbbi időben joggal hangot kap az aggodalom, — mondja Klaniczay Tibor — hogy a nemzeti kötelék szálai lazulóban vannak, hogy társadalmunk egy része elszakadóban van nemzeti múltunktól."

Majd részletezi megállapításait: "A nemzeti hagyomány gondozása terén a legfőbb és talán legsúlyosabb rendellenesség a múlt iránti érdeklődés időbeli leszűkítése. Az átlag magyar ember hovatovább egy igen rövid múlt örökösének érezheti magát." "A nemzeti történeti tudat rövidre zárása" nemzeti szempontból teljesen idokolatlan. "Vitatható az a megokolás is, amely szerint a régebbi múlt semmi vagy csekély tanulmányt tartalmaz a ma számára." Nem mindegy az, hogy csak 100-200 éves múltat tekintünk vissza, vagy évezredekre. "A múlt megcsönkítése veszélyes folyamatot indít el." Hivatkozik a fiatal Quebecre, amely alig pár száz éves ország, de múltjának mégis minden követ számontartja és megőrzi. (Nálunk egy egyiptomi kiállítást rendeztek Budapesten a fáraók világáról, de egyetlen sorban sem hozták a látogatók tudomására, hogy a magyaroknak valami közük volna e hatalmas civilizációhoz). Klaniczay: "Semmi ok sincs arra, hogy szemérmesen elhallgassuk akár önmagunk, akár a világ előtt az egykori Magyarország létét, valamint azt, hogy a szomszédos országokban jelentős számú magyar él, még hozzá nem kivételesen, nem is mint újabb jövevény, hanem az esetek nagy részében mint e területek ősi lakossága." A nagy tervgazdálkodási lázban nincs egyetlen országos távlatú terv sem, amely a teljes nemzeti hagyomány feltárását írná elő. Ellenkezőleg: "Általában megvan a hajlam arra, hogy... túlhangsúlyozzuk kicsinységünket... oly törpének higyjuk saját emlékeinket, hogy azokat inkább porosodni hagyjuk szegyenlősen." Klaniczay Tibor tehát világosan megmondja, hogy *odakaza a nemzeti öntudat lefejezésére törekшенek*. Tanulmánya végére, a lap üresen maradó kétharmad részére illusztrációként éppen egy lefejezett magyar szobor képe került...

3. Ha otthon így áll a helyzet és ilyen mértékben folyik a nemzeti öntudat elsovrasztása, nyilvánvaló, hogy a külföldi magyarság szerepe helyi jelentőségén messze túlemelkedik és szinte gondviselészerű hivatást tölt be, mert az egész magyarság számára átmenti nemzeti és történeti tudatunkat. A mi feladatunk valóban az, hogy ezt a tudatot ápoljuk, annak ideológiáját modernizáljuk és állandóan készenlétben tartsuk. Folyóirataink, hetilapjaink, iskoláink, könyvtáraink, tanszékeink, egyházaink, tudományos és társadalmi egyesületeink és nemzeti mozgalmaink mind a nemzeti örökség hűséges megőrzésén fáradoznak. Nekünk van nemzeti hivatásunk és van kollektív életcélunk a Haza határain kívül is.¹

1. Idézeteinket az alábbi munkákból vettük: ALEXA Károly, Hazafiság és szocializmus (Magyar Hírlap, 1974 március 21) — BALOGH Edgár, Néphagyomány és művelődés (Látóhatár, 1973 november) — KLANICZAY Tibor, Gondolatok a nemzeti hagyományról (Kortárs, 1974 május, 761-775).

PACH Zsigmond, Nemzeti öntudat és (vagy szemben a) szocialista hazafiság (Magyar Hírlap, 1974 július 8) — STADTMÜLLER Prof. Dr. Gernro, Die ideologische Diskussion der ungarischen Revolution von

1956 (Ungarn zehn Jahre danach, 1956-1966 c. könyvében, 227-254). — TÓTH Dezső, Az irodalomkritika pártossága (Látóhatár, 1973 november). — Hazafiság és Internationalizmus (Századok, 1974 / 220-261.). Ez utóbbi tulajdonképpen nem tanulmány, hanem a Vácrátótnál tartott viták jegyzőkönyve Stier Miklós összeállításában Sajnos, túl későn írtott el Montreálba és így nem tudtuk vele érdeme szerint foglalkozni és PACH Zsigmond hazatérő szerepét jobban kiemelni

Titó kommunista vezért 1948 június 28-án kizárták a kommunista országok közös szervezeteiből, mert nem igazodott a Moszkva által előírt magatartáshoz. E kizárás elvi jelentőségét kezdetben nem láttuk világosan. Az azóta eltelt idő azonban rávilágított arra, hogy ez a rendelkezés új fejezetet nyitott a kommunizmus ideológiai fejlődésében.

Mi volt a helyzet Titó kizárása előtt? — Moszkva, miként régebben a pánszláv gondolatot és az orthodoxiát, akként a kommunista eszmét is arra használta fel, hogy a gondolat híveit az egész világon saját nemzeti törekvéseinek szolgálatába állítsa. Ennek módja az volt, hogy a kommunista berendezkedésű országokba katonai, politikai, gazdasági és szellemi ellenőröket, úgynevezett szakértőket küldött ki, akik hivatása az illető országok háttérből való kormányzása volt, az orosz érdekeknek megfelelően. Utóbb a kommunista országok vezetőit a *Kominform* nevű központi szerv alá helyezték és így szemmel láthatólag is megalkották a világkommunizmus agyközpontját. A kommunista országok fölött azután Sztalin mint valami univerzális egyház feje amolyan pápaságot gyakorolt és helytartóival kezeltette végnélküli birodalmának elemeit. Ebben a helyzetben az egyes népidemokrata országok politikai, gazdasági és szellemi önállósága megszűnt, minden cselekedet végső célja egy idegen nép, idegen ország és idegen állam érdekeinek vak kiszolgálásában, azaz folyamatos hazaárulásban merült ki. A sztalin kommunizmus így a legteljesebb nemzeti kizsákmányolást valósította meg.

Titó ez ellen a gyarmati kiszolgáltatottság ellen lázadt fel, amikor Sztalin felsőbbiségét visszautasította és cselekvési szabadságát, "függetlenségét" visszavette. Lépése súlyos lelkiismereti problémát tudatosított a többi gyarmati sorba süllyesztett ország vezetőiben is, akik rádöbbenve folyamatos hazaárulásukra, szörnyű lelkiismereti kínjaik elől hasonló módon, az ország függetlenségének visszaszerzésével akartak menekülni. Sorsuk a titói megoldást lehetetlenné tevő földrajzi helyzetben a véres bukás lett, akár Rajknak, akár Kosztovnak vagy másnak nevezték őket. Kifolyt véruik azonban, mint bármely gondolat mártírjainak vére, lángbűzzel írta bele a fajtájához hű maradt sok kommunista szívébe a tragikus kérdőjelet: vajon az *Eszme* vagy a *Haza szolgálata az előrébb való?* Nyugaton is sorra megrendültek a sztalin felépítésű pártok és a bennük megindult tisztogatásokkal egyidejűleg nagy irodalma keletkezett a felvetett lelkiismereti kérdéseknek. Legújabbban az olasz kommunista pártban következett be hasonló lelki hasadás Valdo Magnani és Aldo Cucchi képviselők és követők lépése nyomán, akik megtagadva Sztalin felsőbbiségét, értékrendszerük csúcspontjára visszahelyezték a Hazát.

Ez a "nemzeti kommunizmusnak" elkeresztelt szakadár kommunista mozgalom tapasztalati úton indult el és kezdetben semmiféle elméleti átfogolással nem járt, mint erre a jugoszláv kommunista vezetőség

Moszkvával folytatott levelezése (1948 március-június havában) világosan mutat,¹ Utóbb azonban, ahogy a titóisták és sztalinisták között elmergesedett, keresni kezdték azokat a gondolati alapokat és érzelmeket, amelyekből a szakadárság megszületett és táplálkozott, azaz filozófiai igazolást adtak a mozgalomnak. E vizsgálatból kiderült, hogy a sztalin rendszer a nép, az ország és az állam szempontjából csupa negatív vonást mutat fel, úgyhogy az olasz Cucchi és Magnini már azzal a súlyos konklúzióval lephetett a szakadárság útjára, hogy a kommunizmus sztalin formája "nem felel meg sem a dolgozók, sem a szocializmus, sem Itália érdekeinek." Egyelőre négy erősebb vonás domborodott ki a nemzeti kommunizmusban, melyet annak elvi fejtegetői, köztük a szerb Dzsilás és Mocha Pijade beszédekben eléggé hangsúlyoztak, de mások is észrevettek.

Ezek az ismertetőjegyek pontosabb korvonalozásban a következők:

1. A nemzeti kommunisták nem ismerik el Sztalin felsőbbiségét, következésképp országuk Szovjet-Oroszország alá rendelését sem. A "nagyemsterrel" és az "első kommunista hazával" mint egyenrangú és egyenjogú mesterek, illetve hazák kívánnak tárgyalni. Szokásos történelmi kifejezéseket alkalmazva úgy mondhatjuk, hogy a kommunista országok a bolsevista közösségben mint külön szuverénitások hordozói, mint *öncélű egységek* jelennek meg politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi tekintetben egyaránt.
2. Amíg kifelé a szuverénitások helyreállítása a legjellemzőbb vonás, befelé az a jellemző, hogy a mozgalom szerepét a Haza határolra korlátozzák, nemzeti keretbe ágyazzák be, lemondva a határokon túli végrehajtandó cselekedetről, a világforradalom megvalósításáról. Ahogy pl. a liberalizmus vagy a szocializmus egyetemes eszméje összeforrt a Haza adottságaival és kialakította a "liberális nacionalizmust", illetőleg a "szociális nacionalizmust", ugyanezen fejlődés szerint alakul szerintük az új doktrína: a "kommunista nacionalizmus." A nemzeti keretbe ágyazott kommunizmus eszerint az a rezsim, amely az illető nép "szükségletének" — pl. Jugoszlávia mai fejlődési fokának — a legjobban megfelel. Olyan fejlődés ez, amely az egyes népek társadalmi-gazdasági érettségéhez képes alakítja ki az egyetemes kommunizmus helyi, azaz nemzeti változatát. S ahogy a liberális nacionalizmus leváltotta a megelőző barokk nacionalizmust, úgy fogja leváltani a nemzeti kommunizmus a liberális nacionalizmust. Ezért ez a fajta kommunizmus, mondják ők, a jövő örököséként jelentkezik a doktrína és fejlődés síkján s magát a nemzeti történelem erőinek sodrában érzi.

A harmadik új mozzanat az, hogy a nemzeti kommunizmus, miután rátalált útjára és a sztalinizmust nyakáról lerázta, keresni és helyreállítani próbálja a hagyománnyal, hazaszeretettel és európai kultúrával ok-

¹ A jugoszláv kommunista vezetésnek Moszkvával folytatott levelezését közli a Bulletin de l'Association d'Etudes et d'In-

formations politiques et internationales 1949 évi 10. és 11. száma.

talanul megszakított kapcsolatait, azaz hogy "humanizálódni" fog, emberibbé alakul át, miként ezt főleg egyes amerikai hangok remélik. Ez a harmadik vonás még ugyan a jövő zenéje s csak a teljesség kedvéért említjük meg, hiszen Titó hullahegyeitől, akasztófaerdőitől és büntető intézményei tömkelegétől ezt az "emberibb kommunizmust" még csak derengeni sem látjuk. Végül itt a negyedik jellemvonás: az, hogy a nemzeti kommunizmus változatlanul híve marad a marxizmusnak, a haza keretén belül alkalmazva azt. Eizméje tehát továbbra is a materializmus, megjelenési formája a diktatúra s legfőbb kormányzati eszköze a rendőrség. Ellensége marad a szabad kapitalizmusnak, ellensége a polgárságnak és a szabad parasztságnak, akárcsak bármelyik szabályos 1948. évi népidemokrácia, mely ezeket a társadalmi-gazdasági "feleslegeket" drasztikus módszerekkel likvidálja. — Függetlenség, Haza, kilátásba helyezett humanizálódás és marxizmus, ezek volnának tehát az új egyveleg összetevő elemei.

A nemzeti kommunizmus kialakulása azt mutatja, hogy még a legazsúbb baloldali ideológia is kénytelen tanítását az eleven életegységgel összhangba hozni: a történetileg, földrajzilag és néprajzilag alakult nemzettel. Bekövetkezett az alapvető történeti törvényszerűség: aki a nemzeti gondolatot semmibe veszi, aki arra fittyet hány és nem annak céljait szolgálja, hanem ellene dolgozik, azon a való élet előbb vagy utóbb de erőt vesz és bosszút áll. Ez a tétel megerősít bennünket abban a véleményünkben, hogy kollektív síkon legfőbb érték a Nemzet, a Haza és az Állam s minden más érték csak a nemzeti érték tiszteletben tartásával, annak keretében és ahhoz igazodva végezhet történetileg maradandó munkát.

Másik fontos megállapításunk az, hogy a nemzeti kommunizmus erősödésével és elterjedésével Moszkva ütőkártyái folyton csökkenni. Jugoszlávia pl. máris megszűnt — legalább is a súrlódás időtartamára — az orosz imperializmus előretolt bástyája lenni a Balkánon és nem fenyegeti egyelőre a nyugati hatalmak Földközi-tengeri hegemoniáját, mint 1945-1948-ban, a Moszkvával való szakítás előtt. Jugoszlávia egyébként hazaküldte összes moszkvai szakértőit és tanácsadóit. Szellemi terén is útban van az orosz visszavonulás: az eddig használt, oroszból fordított és orosz dicsőséget zengő tankönyveket kivonták a forgalomból és belföldi eredetű munkákkal helyettesítették, amelyek délszláv dicsőségről, délszláv patriotizmusról beszélnek. Szóval a nemzeti kommunizmus egyelőre megállította az orosz imperializmust a Balkánon.

Azt is észre kell vennünk, hogy a kommunizmusnak a nemzeti eszmével megkísérelt összeülekezése egy, hogy úgy mondjuk szalonképesebb bolsevizmust teremtsen, mely a kommunista eszmének nagyobb robbantó erejét ad s elterjedését megkönnyítheti. Egyes amerikai tanácsadók — ott is vannak ilyenek — máris hajlandók a nemzeti kommunizmusban látni a gazdaságilag szegényebb és túlnépesült Európa jövőbeli politikai rend-

szerét s ebben a hiedelemben próbálják a köztük élő európai emigrációkat megszervezni, egyúttal Titó rendszerét átmenteni a jövőre. Amennyiben tehát kisebb lett vagy lesz a nemzetközi "pán-bolsevista" veszély, annyiaval valószínűleg növekedni fog a belső bolsevizálódás veszélye.

Végül bármilyen reményeket fessenek is ez elmélet bűvárai a "nemzeti kommunizmus" jövőjéről és bármilyen sikert jelentsen is ez az eszmerendszer a bolsevizmus elleni ideológiai harcban, bennünket mindez ne téveessen meg. A mi célunk nem lehet semmiféle neo-bolsevizmus helyeslése és terjesztése, mert: mi nem követjük az osztályharcot, hanem az osztályok megfelelő és igazságos együttműködésének szükségességét valljuk és egyetlen társadalmi csoportot sem akarunk a nemzet kebeléből kitaszítani. Másodszor, a mi magatartásunk a tőkével szemben is más: mi a tőkét ellenőrizni akarjuk, munkáját az állam segítségével helyes irányba óhajtjuk terelni, de nem valljuk a szabad tőke teljes megsemmisítésének szükségességét, sem a magántulajdon eltörlését, vagy monopolisztikus államkapitalizmus kialakítását s ez utóbbival szükségszerűen együttjáró kényszerítő munkarendszabályokat. Ez alapvető társadalmi és gazdasági különbségeken túl, mi szellemi programunkban is szembenállunk a neobolsevistákkal: mi határozottan történeti örökségünk megőrzését és továbbfejlesztését valljuk szükségesnek, az idealista tényező fenntartásával, szemben a kommunizmus tiszta materialista elgondolásával. Végül pedig, habár minden alkotásunkban mi is nagy szerepet szánunk a közhatalom szervezetének, az államnak, távolról sem kívánjuk azt drasztikus ázsiai diktatúrával felruházni, Ostoba beszéd volna tehát, ha valaki az európai ívású modern nacionalizmust — a nemzeti demokráciát — összekeverni próbálná az ázsiai légkörben edződött bolsevizmus bármilyen modernizált formájával, mégha az a mi jelszavaink egy részét átveszi és használja is.

Az amerikai magyar exil-kormány megalakítása

1. Amikor az országból kiszorult magyarság a németországi zónákban érintkezésbe lépett a nyugati hatalmak képviselőivel, megdöbbenve tapasztalta, mennyire nem ismerik a győztesek a dunai népek magatartását megszabó lelki rúgókat, mennyire általánosítottak rovásunkra és milyen helytelen értékmérővel ítélkeztek fölöttünk. A szövetséges hatalmak e tájékozatlan magatartása következtében a bolsevizmus karmai közül kiszabadult magyar katonai és polgári elemek jelentős részét visszakényszerítették a Szovjet által megszállt országba, köztük egész első politikai garnitúránkat, hogy az a nemzet számára örökre elveszen. Az ittmaradtak számára pedig sokáig lehetetlenné tették, hogy az önsegély eszközökhöz nyúlva, a reágharaglott köteleességének megfelelően előlépjön és

hazánk felszabadítására, fajtestvéreink ügyének istápolására exil-szervezeteket létesítsen. Ugyanez a magatartás a világpolitikai hírszolgálat-tól is elzárt bennünket, minek következtében a ránk kényszerített béka-perspektívában pillanatnyilag lelki válság keletkezett sorainkban és több-ben felvetették a kérdést, vajon nem zárult-e le a nemzeti gondolat szá-zadokkal ezelőtt indult hatalmas pályája?

A zónák magyarsága azonban, meggyászolva és megsiratva a nemzet szolgálatában elesett bajtársait, hitében és lelkiismeretében hamarosan helyreállította hagyományos történetfilozófiáját. Nem kételkedett többé abban, hogy a nemzet a trianoni békében (1920) rákényszerített helyze-tében, német és szláv veszély közé préselve, helyesen cselekedett, amikor utóbbit nagyobb veszélynek tekintette és — *a nyugati hatalmaktól való elhagyatottságában* — a német külpolitikai vonallal párhuzamosan fog-lalt állást. Azt is megállapította és a jövőre nézve is irányadónak tar-totta, hogy a fennforrgó nagy veszélyben a védekezésnek legjobb eszméi alapja a korszerűsített nemzeti gondolat. Ez a felfogás baráti beszél-getések során, zsúfolt táborekban, vagy éppen a börtönök falai között alakult ki először és helyességét az újabb világpolitikai események nem késték igazolni. Felfogásunk csakhamar tudomására jutott a zóna-hatóságoknak — kihallgatási jegyzőkönyvek, emlékiratok és személyes beszélgetések során — s onnan tovább eljutott az illetékes központi kor-mányhatóságok szerveihez: Párisba, Washingtonba és Londonba. Így 1947/48 fordulóján elvileg már megszületett a lehetőség a "nyugatos ma-gyarság" erkölcsi rehabilitálására, ügyének a szabad országokban való propagálására és egyúttal átfogó politikai szervezet, amolyan exil-kor-mány féle szervezet felállítására.

Eppen egy ilyen emigrációs csúcsszerv felállítását vitattuk, amikor bírét vettük, hogy Amerika földjén *Magyar Nemzeti Bizottmány* néven ilyen szerv máris létrejött. 1948 őszén, majd 1949 tavaszán jártunk, amikor az új alakulatról részletesebb értesítést kaptunk mi is, az Egye-sült Államokon kívül élő magyarság. Az első hírek szerint ez a Bizott-mány: 1. a magyar nép, a magyar ország és a magyar állam örök ideál-jaiért, azaz nemzetünk történeti örökségeért fog síkra szállni; 2. párt-vagy osztálypolitikával nem foglalkozik, hanem ezeken felül állva, koalí-ciós alapon vezeti a harcot a cél eléréséig, a hazába való szerencsés visszatérésig; 3. összetétele ideiglenes a amíg újabb tagokkal ki nem bővíthető, az alapítók között egyelőre azok foglalnak helyet, akikkel a nyugati hatalmak vezetői "szóbaállnak"

A külföldi magyar közvélemény általában helyeselte a Bizottmány létrehívását, csupán néhány igen lejáratos személyvel szemben emelte fel tiltakozó szavát. Az a meggyőződés kerekedett ugyanis felül, hogy programja a mienk, ha egyelőre nincs is ott szavunk és örömmel köny-veltük el, hogy akik a közelmúltban a nemzet önvédelmi harcát még sza-botálták, a hivatalos ellenséget közvetve vagy közvetlenül támogatták,

most ime belátták tévedésüket s visszatérnek a magyar történeti örökség védelmezőinek táborába. A nemzeti emigráció soraiban tehát sokan örvendtek, hogy túljutottunk a holtponton, mások várakozó álláspontra helyezkedtek vagy magukba szorították elégedetlenségüket annak ellenére, hogy a felajánlott kocktélbe bőségesen keveredtek örömcsoönpök. Szilvaszter éjszakáján, amikor az ó- és az új esztendő egymásnak kezét ad, kitergettük előttünk a szabad magyar sajtó egy év leforgása alatt hozzáánk eljutott, Bizottmánnyal foglalkozó temérdek cikkét és türelmesen végigolvastuk az egyre nagyobb hangzavarba torkoló elmefuttatásokat. Az a benyomásunk alakult ki, hogy a Bizottmánnak adott türelmi idő eltelt és a magyar nemzeti közvélemény immár úgy látja, hogy az a bizonyos kocktél fenééig megkeseredett, ihatatlanná vált, amit legjobb mihamarabb elöntení, legalább is itt Európában.

2. Mi az oka, hogy a külföldi magyarság rezervált üdvözlése vagy fenntartásos elismerése íly gyökeresen megváltozott? Hogyan történt, hogy 1950 elejére az öt világrész politikailag gondolkodó magyarsága hatalmas többségében a Bizottmány ellen hangolódott?

A szabad világ magyarsága bármennyire hitt az "Amerika szabad földjéről" hozzáküldött nyomtatott betűknek, mégis felvetette a kérdést, vajon a Nemzeti Bizottmány szóhasználatában a "nemzeti" jelző valóban azokat a fogalmakat fedi-e, amelyeket a magyar nyelv szótára hagyományosan neki tulajdonít, azaz képviseli-e a Bizottmány összetételében az emigrált magyarság egészét. Ez az érdeklődés kellemetlenül érintette a Bizottmányt, amelynek sajtószervei igyekeztek az ügyet jelentéktelennek feltüntetni, sőt a kérdést illetlennek tartották, amit szeríntük nem is lett volna szabad felvetnünk. A közvélemény mégis szükségesnek tartotta ezt a demokratikus vizsgálatot s nem táéított. Mindenekelőtt megállapította, hogy a külföldre menekült magyarok közül mindazokat kirekesztették a Bizottmányból és oda utólag sem vették be, akik a nemzeti gondolat jegyében s a körülmények által adott formában harcoltak a bolsevisták ellen, akik tehát ez utóbbiakkal sohasem kollaboráltak. Ez a vétó kikapcsolta a magyar felszabadító bizottságból egykori törvényhozóinkat, a fegyvertelen haderő képviselőit, diplomatainkat, tudósainkat és legértékesebb közigazgatási csúcsembereinket, szóval a egész nemzeti ívású magyar társadalmat. Továbbkutatva, a közvélemény azt is megállapította, hogy a magyar Szent Korona területe sincs átfogóan képviselve a Bizottmányban, mert az elszakított területeknek sem jutott abban hely és mindazokat kizárták, akik a "szerencsétlen" (így!) bécsi döntések és az azokat követő felszabadító háborúk nyomán visszaszerzett ősi magyar területek szavát hallathatnák. Röviden szólva, a Bizottmány kizártá kebeléből a menekült magyarság órlási többségét, mely az országot a bolsevizmussal szemben politikailag, közigazgatásilag és katonailag harcra vezette, vagyis amely sohasem kollaborált a tényleges és törvényes

ellenséggel. Így aztán kiderült, hogy az újonnan alakult csúcsszerv, az exil-kormány szerepét betöltő Bizottmány csak egy egészen kis csoport csúcsszerve, amely a "nemzeti" jelzőre igényt nem tarthat.

A Bizottmány másik jelzője az, hogy magyar. Ebből logikusan elvárhattuk volna, hogy ezt a szót nem marxista megcsonkításban értelmezi, hanem hogy a magyar nép, ország és állam védelmezésére fog síkra szállni. Am a Bizottmány a nemzeti tábor újabb megrökönyödésére mindezt mellőzte és az ún. réalpolitika útjára lépett: pillanatnyi és konjunkturális előnyökért lemondott az elveszett területek visszaszerzéséről, a Szent Korona területeinek újraegyesítéséről, a magyar becsület megvédelmezéséről és a Horthy Miklós fellépésével kezdődő egész nemzeti korszakot, rágalmozóinkkal és vádlóinkkal egyetértőleg bűnös és tévelygő korszaknak bélyegezte és — amerikai tanácsadói sugalmazására — mint felesleges terhet kilökte "magyar" hajójából. Egy ilyen Bizottmánynak nincs joga magát magyarnak nevezni, — állapította meg a közvélemény.

Ami végül a harmadik jelzöt illeti, hogy ti. itt egy bizottmánnyal állunk szemben, ez megbízókat tételez fel. Am itt is hamar kiderült a valóság: a csúcsszerv megalkotói nemcsak senkitől nem kaptak megbízást, hanem ilyent nem is kértek, sőt még az emigráció vezetőit és régóta működő szerveit sem kérdezték meg fellépésük előtt. Összegezve a dolgokat, sok szidalmazás, mázsás gorombaságok zsebretevéseivel ugyan, de a külföldön élő nemzeti magyarság mégis egységesen megállapította, hogy az Amerika földjén megalakult "Magyar Nemzeti Bizottmány" nem vette be programjába a nemzet szellemi örökségét, kizárta összetételéből a nemzetbe tartozók többségét s létrejöttében a demokráciától idegen mozzanatok vitték a döntő szerepet.

3. Miután a nemzeti sajtó megállapította, hogy a Bizottmány *mi nem*, megvizsgálta az érem másik oldalát is, hogy lássa, milyen szellem mozgatja ezt a testületet. Megdöbbenve észlelte, hogy az egy közönséges marxista klikk. A Bizottmányban helyetfoglalók túlnyomó többségben olyanok, akik az ország háborús küzdelmét valamilyen formában szabotálták s utóbb felelősséget vállaltak az ellenséges megszállás alá jutott ország politikai irányításában, azaz akik "kollaboráltak". Ők voltak a bolsevizmus szálláscsinálói, akiket azonban munkájuk elvégzése után kifacsart citromként elhajítottak. Utóbb már egészen vörös emigránsok is csatlakoztak hozzájuk. Így a bizottmányi tömörülés a nemzeti érzésű magyarság szemében a lejárt és kompromittált politikusok érdekszövetsége volt, valóban "klikk", mellőzve egyes sajtóorgánumok sokkal szenvedélyesebb kitételeit.

A Bizottmány vagyis exil-kormány filozófiája szerint Magyarország felszabadítása a nagyhatalmak, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok beavatkozásával fog megtörténni, tehát az amerikai elképzelésekbe

a magyar emigrációnak teljesen bele kell illeszkednie. Úgy értendő ez, hogy minden vonatkozásban el kell ejteni a különleges magyar érdekeket és szempontokat, valahányszor azok Amerika érdekeivel és szempontjaival ellenkeznek, vagy amennyiben Amerika érdektelenséget mutat irántuk és nem nyújt hozzá támogatást. Más szavakkal kifejezve, ez a csírájában lévő exil-kormány azt ajánlotta, rostáljuk meg a magyar örökséget és dobjuk abból félre mindazt, amire az amerikai yankee orrot finctorít. Ez volna a realpolitika.

Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Eötvös József, Teleki László, Andrássy Gyula, hogy csak a legismertebb 18/19. századi magyar emigránsokat idézzük, hasonló szerencsétlen körülmények között politikai cselekedeteikben és elhatározásaikban sohasem azt keresték, hogy "belesimuljanak" az adott keretekbe és minden áron nyeregbe kerüljenek. Ezt az önző hatalomra törtetést e jeles magyar férfiak — s nyomukban az egész szívében sértett magyar emigráció — nem kultiválták. Ők számot vettek a nemzet fennmaradásának tényezőivel, azokat jogi és erkölcsi érvekkel alátámasztották és maguknak nemzeti politikát alkottak. S amíg a nemzet megmentésére nélkülözhetetlen feltételeket nem látták biztosítva, teljes elvi fenntartással forgatták tollukat, ellenfeleiket és a külföldet vaskos tanulmányokkal igyekeztek meggyőzni a maguk igazáról, távol még a gondolatától is annak, hogy valamiről lemondjanak. Szerintünk a magyar emigráció kötelessége ma is az, ami nehéz helyzetben leledzett elődeinké volt: az egész magyar igazságot képviseljük és védjük s ha nincs visszhang, várunk és az utat készítjük elő a holnapi cselekvésre.

A nemzeti emigráció a Bizottmány filozófiai alapállását súlyosan elítéli s elutasítja annak belpolitikai vetületeit is. Ostobaságnak tartja olyan vádakát elfogadni, hogy Magyarország háborús bűnös volt, vezetői gyilkosok és az emberi jogok lábballal tapodói, vagy hogy revízióról beszélni illetlenség, az elszakított magyarságot földjével együtt visszakövetelni barátságtalan cselekedet, a magyar birodalmi gondolatot hirdetni reakció és így tovább. Nagyon téved a Bizottmány, ha azt hiszi, hogy a "nemzeti gondolat lejárt" és a fenti engedményekkel szerztünk magunknak jóbarátokat... Mindezt a hazaáruló gondolat-köteget akkor hirdeti a magyar Bizottmány, amikor az egész világ elismeréssel cikkezik arról, hogy a finnek milyen büszkén megvallják a bolsevistákkal szemben folytatott harcukat, amikor annak függetlenséggel végződött évfordulóját legnagyobb nemzeti ünnepükké akarják tenni s amikor a nemzeti gondolatot az egész világ nemcsak nem tekinti lejártnak, hanem bolsevistakillones akciójának éppen azt teszi meg tengelyévé.

A Bizottmány felfogása szerint az a nemzeti szellemű magyarság, amelyet ők jelenleg kizártak a Bizottmányból, a felszabadulás után semmiféle szerephez nem juthat. "Csak a legnagyobb szerénységgel térhetnek vissza" — írják — s "mer kull majd elégedniök szerény hallgatás-

sal, életheletőséggel." Az egyik pap-politikus nem kis gúnnyal úgy mondja ezt, hogy a nemzeti elemeket jó mélyre "kell beépíteni a fundamentumba." Ami pedig a középosztályt illeti, főként az abból származó hadseregrezeket, politikai és közigazgatási embereket, ezt a "fasiszta bandát" egy tömbben le kell fűrészelni a magyar társadalom testéről. Az 1945 után előállt hatalmas ürbe csak a "megtisztított" parasztságot, a marxista bizonyosságot tett munkásságot és a progresszív egyházpolitikások irányítását követő "centrumot" (?) kell beépíteni. Intézményeink "motiválója" pedig ugyanaz a szellem lenne, amit Rákosiék kitermeltek, mert e felépítés "szovjet rendszerű felépítés" lesz. Ez a szovjet rendszerű demokrácia — népi demokrácia — a kisebbség jogait tiszteletben tartaná, — írják — "de csak annyiban, amennyiben a demokrácia hibáinak kiküszöbölésére, nem pedig a rendszer megdöntésére törekszik." Más szóval csak a szélsőbal lenne patentírozva, aki pedig más bibliából merne olvasni, Andrásy-út 60-ba kerül! A bizottmányi tervgazdálkodás tehát úgy képzelte el, hogy bennünket, a nemzeti gondolat híveit majd ők likvidálnak, méltón befejezve ekként a Dunatájon zajló szabályos ízű marxista forradalmat. Nem más ez, mint a Titó és Rajk-féle regionális bolsevizmus, annak is durva kiadása.

Hát csoda-e ezek után, ha a nemzeti érzésű közvélemény e felett az állítólagos exil-kormány felett, amely a "Magyar Nemzeti Bizottmány" nevet bitorolja, egyhangúan pálcát tört és úgy vélekedik felőle, hogy az összetételében hibás, külpolitikai elgondolásában katasztrófális, belpolitikai koncepciójában forradalmi, propagandájában szennyes, egyszóval hogy ott rossz kezekben van az irányítás. Így az 1949. esztendő legnagyobb eredménye az volt, hogy a külföldi magyarság megbuktatta a Bizottmány neve alatt alakult exil-kormányt és történeti örökségének védelmét maga vette kezébe.

Utban "napkereszténység" felé?

Az utóbbi évtizedben a külföldi magyarság jelentős részében komoly lelki válság tünetei észlelhetők. Úgy látszik, az emberek hite megrendült a kereszténység jelenlegi tanításában, megjelenési formáiban, politikai, társadalmi és világnézeti sugalmazásaiban és az aggódók új irányfényeket keresnek. Törekvésük talán abban foglalható össze, hogy a keresztény erkölcsi rendet megtartva, szorosabb kapcsolatba kívánják hozni vallásukat az ősi magyar világ gyökereivel és elképzeléseiket modernebb formában óhajtják kifejezni. Sokat írtak a kérdésről már eddig is, számos javaslat készült és a szervezkedés is megindult. Konzervatív felfogáson honfitársaink értetlenül állnak ez új reformáció előtt, kárhoztatják azt s benne az isteni sugalmazás helyett az ördög manőverét látják. Pró-

bájjuk meg ezt az oktanuln elmergesített kérdést mint társadalmi jelen-séget felfogni és minden előzetes elkötelezettség nélkül megvizsgálni elő-zményeit és észlelhető megnyilvánulásait, hogy aztán ítéelkezhessünk fe-llette.

1. A jelenkori magyar hitűjítási mozgalom lelki előfeltételelt a római kereszténység szemünk előtt zajló hanyatlása és háború utáni nyílt vál-sága teremtette meg és indította el. Jobban megértjük a dolgot, ha elő-ször arra felelünk, mi a vallás általában és mi történeti kialakulása. Lexikális meghatározás szerint a vallás a társadalmi tudat ama formája, amely a természetfeletti erők és lények létezésébe vetett hiten alapszik, más szóval az "isteni világ" elképzelése. Beletartozik a vallásba a hittel kapcsolatos minden megnyilvánulás: szertartások, tanítások és dogmák. Az idevágó összes gondolatok rendszere a vallási ideológia. A vallás tör-ténetileg észlelhető első formáját a Régi Keleten, a kő- és bronzkorban foglalták rendszerbe, a Nap képében elképzelt természetfeletti személy (isten) mint központi mag körül. Ez a rendszer az akkori földműves élet-forma és erősen hierarchizált feudális társadalom égi vetülete volt s a feálló társadalmi rend alátámasztására szolgált. A másvilágon is ki-rályt képzelték el, az Egi Királyt (Napistent), akit a kisebb-nagyobb ran-got viselő kiszolgálók serege vett körül és ügykörébe tartozott a Természet erőinek rendben tartása, vagyis a világ kormányzása. Ugyancsak az égi isten uralkodott a meghalt lelkek birodalmán, a büntető és jutalmazó helyekkel együtt. A Természet erői lépten-nyomon beavatkoztak a földiek (az élők) világába napsütés, szél, eső, szárazság, mennydörgés és villám-lás, betegségek, csapások (sáskajárás, pestis) formájában, a világosság (nappalok) és sötétség (éjjelek), valamint az évszakok váltogatásával. Az akkori civilizáció embere még messze volt attól, hogy a Természet tit-kait okaiban kifürkészhette volna, vagy a társadalmat a Természet erői-nek szeszélyességétől függetleníteni tudta volna. A kő- és bronzkori em-ber tehetetlenségét érezve, az elemek felett uralkodó égi királyhoz for-dult segítségért: hozzá könyörgött, neki ndvarolt, áldozatokat mutatott be neki, részére szép házakat épített és ezen a módon kívánta őt befolyá-solni, hogy az emberi céloknak megfelelően működtesse a világ erőt.

Csekély változtatással ezek a gondolatok és képzetek átkerültek az ősi napvallásból a római kereszténységbe, ahol aztán kétezer évre meg-merevedtek. A napvallásból a kereszténység sok külsőséget is átvett, pöl-dául a templom alakját a toronnyal, mely utóbbi eredetileg a Nap kelté-nek kritikus pontokon való megfigyelésére szolgált mint napvárta; át-vette azt a szokást is, hogy a szentéjt a júniusi napmegálló ldején ész-lelhető napkelte felé építsék és átvette a napszimbólumok zömét: a ke-resztet, a karikát, a szemet, sőt még a papi öltözetet is. Vagyis a törté-netileg alakult kereszténység legmélyebb gyökerei a Régi Kelet vallási ideológiájába nyúlnak vissza, a magyar nyelvű népek őshazájába, Mezo-

potámiába, Egyiptomba és Kánaán-Szíriába. Ehhez az ősi (magyar) maghoz aztán a zsidók és utóbb a rómaiak hozzáfűzték a maguk adalékát. A zsidók alakítása abban nyilvánult meg, hogy az ősi napkereszténységből eltávolították a Napot, a rendszer logikai középpontját és szimbólumát, és helyét egy elvont istenfogalommal töltötték ki. Kitéröltek a régi vallásból az élet vidámabb mozzanatait is és helyére bizonyos komorságot, bánatosságot vezettek be. Még lényegesebb, hogy beépítették abba azt a normarendszert, amelyet Tízparancsolatnak nevezünk, ami Keleten régóta forgalomban volt s eredetileg a hűbérúr és hűbérese között kötni szokott megállapodás (paktum) lényeges eleme volt. Beépítették a zsidók a vallás keretébe a Régi Keleten ugyancsak szélteben-hosszában ismert ősi legendákat: a világ teremtéséről, a paradicsomról és a vízbőlözölő szőlő emlékeztet. Ugyancsak bekerült oda az ő sajátos adalékuk: Ábrahám, Mózes és egyéb szemita nagyságok életrajza, valamint a zsidó történet katasztrófái és örömei. Az ilyen módon átalakított kereszténység, mint ma pontosan mondják: zsidó-kereszténységgé lett. E vallási rendszer végleges formáját a Római Birodalomban kapta meg; onnan származik egyházi szervezetének központosított formája, latin nyelve és az a hangsúlyozás, hogy a katolikus vallás nem nemzeti dolog, hanem nemzetek feletti, — bár a zsidók nemzeti történetét ugyanekkor nem törölték belőle ki. Az így kialakult vallás nagyon megfelelt a Római Birodalom érdekeinek, amely sokféle nép felett uralkodott és a vallás nemzetek felettsége segítette tompítani a Birodalomban megnyilatkozó partikularis törekvéseket. *Végeredményben tehát három fontos elemből állt össze a mi kereszténységünk: egy ősi magyar örökségből (amire csak újabban jöttünk rá), egy zsidó adalékból (ami nehezen illeszthető be a rendszerbe) és egy római (formális) részből.*

2. A történetileg kialakult kereszténység első veszteségeit a tudomány haladása következtében szenvedte el, amiközben megrendült a másvilági birodalomról alkotott kép hitelessége. Az egyház igyekezett a lázadásnak drasztikus intézkedésekkel (inkvizíciókkal) gátat vetni. A nemfelfogható társadalmi osztályok — a városi polgárság, majd utóbb a munkásság — kialakulásával azonban a gát végleg átszakadt. Betört a racionalizmus és a nacionalizmus győzelme, a birodalmak felbomlása, úgyhogy mindezek következtében a hagyományos keresztény világkép alapjaiban rendült meg. Az elavultság néhány évvel ezelőtt már drámai erővel robbant ki és lett mindenki előtt tudatos.

A keresztény egyházak észrevették a tömegektől való elszigetelődésüket és a római Szentszék is sietve hozzájárított a régóta esedékes korrekciós elkezdéséhez. Átrendezték a templomokat, eltávolították onnan a szokványos szobrokat és képeket, az egyházi alkalmazottak megkülönböztető öltözetét megszüntették, a dogmák hangoztatása helyett a fősúlyt inkább a szociális gondozásra fektették, ami által a templomok alagsora

élénk látogatottságra tett szert. A külsőségeken túl a legfontosabb fordulat abban észlelhető, hogy a kereszténység univerzális (birodalmi szolgálattól) hivatásának kiemelése helyett a hangsúly *de facto* áttevődött a nemzeti irány szolgálására. Így van ez mindenütt a nyugati világban, Európában és Amerikában egyaránt *s a nemzethez simulás és a nemzeti érdek szolgálására való törekvés most már léptem-nyomon észlelhetővé lett.*¹

Az a törekvés, hogy a keresztény vallásokat közelebb hozzák a mai realltásokhoz, maga után vonta e vallás római adalékainak fokozatos kiküszöbölését. Megszüntették a latin nyelv használatát, enyhítették a római centralizmust a bíborosok kollégiumába több nem-római kinevezésével és konkordátumokkal elkezdték a vallásügyek decentralizálását. A zsidó adalék felszámolására azonban a Vatikán részéről eddig nem került sor, pedig az is útjában áll a nemzeti vonal érvényesülésének. Egyszerű nyelven előadva, ezek azok a főbb előzmények és adottságok, amelyek látószögébe kell elhelyeznünk a magyarság vallási megújulásának eddig észlelhető rezdüléseit, amelyek finom érzékkel visszhangozzák az idők szellemét és követelményeit.

3. A magyar vallási megújulás ugyanis pontosan azokon a vágányokon indult el, amelyeket észleltünk és nem tett vagy tesz egyebet, mint a már megadott Irányvonalakat meszebb kihúzza, logikailag továbbviszi. Eredetisége mindössze annyi, hogy a keresztény vallás római és zsidó adalékának lefaragásával keletkező ürbe magyar adatokat épít be, őstörténeti kutatásaink eredményeinek óvatos felhasználásával. De éppen abban áll a jelentősége, hogy összhangba igyekszik hozni lelki világunk irányvonalait nemzeti törekvéseinkkel, legalább is azok számára, akik elhidegültek a hagyományos kereszténységtől. Az alábbi néhány pontban összefoglaljuk az a téren tapasztalható főbb mozzanatokat.

A nemzeti vonalhoz való közeledés értelmében az új irányzat *a magyar nyelvet kizárólagos egyházi nyelvvé teszi.* A protestáns egyházak a maguk táborában ezt már régen megtették, és újabban erre az útra lépett a római egyház is. Így ezt a lépést nem lehet kifogásolni. Szükségesnek tartja az új irányzat azt is, hogy szűnjön meg Róma beavatkozása a magyar egyházi ügyekbe, mivel ez a beavatkozás nem veszi figyelembe a magyar nemzet életbevágó érdekeit, hanem következetesen sérti, mint tette a régibb múltban, a közelmúltban (az utódállamoknak nyújtott kedvezmények a mi rovásunkra) és a jelenben is (a keleti politika). Ennek

¹ A Clevelandban (U.S.A.) megjelenő Az Újság 1974 július 4-i száma jelenti, hogy Wickliffában (Ohio) több mint 100 katolikus pap gyűlt össze, hogy a nemzetiségi egyházközösségek és a hozzájuk tartozó társadalom kapcsolatának szorosabbra fűzéséről elmélkedjen. A legsürgősebb teendőknek azt tartották, hogy a jövőben a pa-

pok a nemzetiségi öntudat ápolásának központi helyet biztosítsanak működésükben. Evéből elhatározták, hogy a nemzetiségi papokban fel kell ébreszteni a nemzeti hagyományok megbecsülését (amiben eddig bizony nagyon ellenyhultak), hogy képesek legyenek híveik gondozására a kor követelményeinek megfelelően végezni.

orvoslására csak egy mód van: a magyarországi keresztény vallás szervezetének önállóítása, azaz püspökei által választott szuverén egyházfő vezetése alá helyezése. Ez sem forradalmi jellegű dolog, hiszen a keleti szertartású egyházak majdnem mind nemzeti függetlenségben (saját metropolitájuk alatt) állnak s ilyen a protestáns egyházi szervezet, sőt ilyen az anglikán római kereszténység is. Ugyancsak a nemzeti irány vonalába esik és a mi hitújítóink is követelik, hogy mellőztessék a Bibliában szereplő idagen nemzetiség dicsőítése. Az így elhagyandó részletek helyett oda beépítendők lennének a magyar őstörténet ragyogó alakjai, azok példaadásai, imái és vallomásai. Mindez egy új öszövétségi rész megrrását, vagy egyelőre legalább is egy Biblia-pótlék elkészítését teszi szükségessé. Ebben az olvasókönyvben szerepelhetnének az ősi magyar legendák a világ teremtéséről, a paradicsomról és a vízözönről, amelyek nem-szemita eredete ma már ismeretes, továbbá a magyar népek Régi Keletről való szétvándorlásának rövid története. Talán kibővítik az isten-fogalmat is, megfelelő módon helyet biztosítva a vallásban az ősmagyar isteneknek.

A szertartás tekintetében többek között azt is javasolták, hogy változtassák meg az egyházi ünnepeket és a másvilágban élő személyek különféle névnapjai, születésnapjai és egyéb személyi vonatkozásai helyett magyar tárgyú ünnepnapokat vezessenek be. Ilyen lehetne például a magyar származású népek emlékünnepe. Egy másik ünnepnap a hun-avar-magyar azonosságot dicsőiténé és megünnepelhetnénk az egyiptomi magyarok győzelmét a szemita lázadók felett; emlékezhethetnénk az őshazából való szétvándorlás okaira és körülményeire, valamint az Európába és különösen a Duna-medencébe való áttelepülésünkről. Mindemez ünnepnapok alkalmával ápolhatnánk történeti tudatunkat és egyúttal leszűrhetnénk az időszerű sugalmazásokat. Ami pedig az egyházi szimbólumokat illeti, azok a Napnak, mint Isten látható képének újra való bevezetésével egyszerre sokmindent világossá tenne. A már említett mozzanatokon kívül például azt is, miért van az Isten fia születésnapja éppen december 25-re téve, a téli napfordulóra, arra az időre, amikor a Nap újra emelkedni kezd pályáján, azaz újrászületik.

Amennyire a hozzám jutott okmányokból és tervezetekből kivehető, két vagy három főbb irányzat észlelhető a magyar vallási megújhódás mozgalmában és jelenleg mindegyik szervezetének kiépítésén fáradozik, de egyiknek sincs kapcsolata a Duna-medencében élő magyar nemzet részeivel. Nem mondhatjuk tehát, hogy a mozgalomnak egyetemes magyar jellege volna.

Vizsgálódásainkat azzal zárhatjuk, hogy nem új vallás alapításról, még kevésbé pogánykodásról van itt szó, hanem annak a bölcs egyházi reformmunkának folytatásáról, amelyet a Szentszék kezdett el és célja a keresztény vallást közelebb hozni a magyar élethez, egyúttal racionálisabb formát adva neki, de a keresztény erkölcsi normarendszer fenntartásával. Nem e tanulmány feladata jóslásokba bocsátkozni, vajon lesz-e jö-

vője e hitújító kísérleteknek. Ezúttal csak arra vállalkoztunk, hogy megpróbáljuk megmagyarázni és megérteni a mozgalom eredetét, főbb irányait és méreteit. Ha megértettük, hogy ez a törekvés nemzeti öntudatunkat alátámasztja és segítségünkre van a marxizmussal való viaskodásunkban, de nem akar bennünket szükségszerűen kiszakítani az európai kultúrközösségből, az már magában is nagy eredmény és ennek tudatában könnyebben lehet majd felelni a további kérdésekre, hiszen bizonyára évekig tartó forrongásról van itt szó.

Milyen legyen a nemzetgazdaság korszerű felépítése?

Választ adni erre a kérdésre meglehetősen nehéz és nagy felelősséggel járó feladat. A gazdasági rend ugyanis közvetve megszabja a társadalom szerkezetét és a politikai-szellemi felépítés alapszínét, amint mondani szokták: az egész ország "emberi ábrázatát." Az alábbiakban a kérdésre vonatkozó nyugateurópai gondolatokat kívánjuk tolmácsolni, melyek közös kiindulópontja a letűnt liberális gazdasági rendszer bírálata.

I. A magánhaszonra felépített liberális gondolkodás

A termelősejt felépítése. — A magánhaszonra felépített és liberalizmus néven elkönyvelt gazdasági rendszer középpontjában a termelősejt, azaz a vállalat áll. Ez a sejt a tőke teljhatalmán — szuverénitásban — épül fel és a tőke birtokosának a következő előnyöket biztosítja: 1. kizárólagos jogot a vállalat tulajdona felett (tulajdonjog); 2. kizárólagos jogot a vállalat ügyvitelére (igazgatási jog) és 3. kizárólagos jogot a haszon felvételére és tetszés szerinti felhasználására (élvezeti jog). Ezekből a rendelkezési szabadságokból következik, hogy a szabadelvű gazdasági rendszerben a termelősejt célja és hivatása egyszerűen az, hogy tulajdonosának nyereséget biztosítson és vagyont szerezzen. Következésképp, hogy olyan cikkeket gyártson, amelyek olcsón előállíthatók és drágán eladhatók, vagyis amelyek a legnagyobb hasznot biztosítják. Így a liberális rendszerben a vállalati tevékenység kizárólagos mozgatója a minden erkölcsi vagy nemzeti megfontolást háttérbeszorító egyéni érdek.

A nemzetgazdaság szervezete. A liberális gazdasági rendszerben a nemzet egyetemes gazdasági élete a termelősejtek mint autonóm egységeknek egyszerű egymás mellé helyezéséből áll elő. Az egyes sejtek között nincs szerves kapcsolat, azok nem alkotnak semmiféle magasabb rendű gazdasági egységet. Emiatt a szabadelvű nemzetgazdaságban a termelés terv és rendszer nélkül folyik. Pozitív irányítás helyett ebben a gazdaságban csupán főkező berendezés van a piacon megnyílatkozó szabad-

verseny (*konkurrencia*) és az állam részéről megnyilatkozó, inkább a törvényes rend fenntartására vonatkozó szabályozás. A szabad verseny hívatott a kínálat és kereslet szerint határt szabni az árak önző fokozásának, tehát elvileg normális margón tartani a hasznot, ami a vállalatokba befektetett tőke kamatjának és kockázatának ellenértéke.

Mivel a nemzetgazdaság nem jelent saját, külön céllal rendelkező szervezetet, azt is ugyanaz a szellem hatja át, mint a termelősejtet, ott öppúgy a meggazdagodáson van a hangsúly, mint a vállalatban. Ez az oka annak, hogy a gazdasági élet a nemzet keretében a többi közhasznú tevékenységtől — társadalmi, politikai és szellemi élettől — elkülönítve jelenik meg és nem is kíván azokkal más, mint üzleti kapcsolatba lépni. A nemzetgazdaság a haszon fokozása végett arra törekszik, hogy kockázatát csökkentse, sőt lehetőleg teljesen kiküszöbölje, vagyis a kellemetlen szabadversenyt megszüntesse és biztosítsa a haszon (*profit*) zavarlatlan megszerzését. Sikerül is megkapnia az államhatalom segítségével a "nemzeti" ipar és "nemzeti" kereskedelem védelmezésének ürügyével: az állam az ország területét — a piacot — védő vámfallal veszi körül és kizárja onnan a külföldi versenytársakat. Az országon belül folyó verseny ellen pedig úgy védekezik, hogy iparágankint központokba és érdekszövetségekbe tömörül (*kartel, trust, entente*) és a tagok között felosztja a piacot konkurenciamentes zónákra. A szabadverseny kikapcsolásával valóban a legkisebbre csökkenthető a termelési kockázat és akadálytalanul magasra emelhető a haszon. A korlátoktól és minden kockázattól megszabadulva, a liberális gazdasági rendszer óriási vagyonok azülőanyja lett, de egyúttal lehetetlenné vált a rendszer további fenntartása.

Anarchikus termelés, ciklikus válságok és társadalmi-politikai zavarok. — Abból a tényből, hogy a szabadelvű gazdasági rendszerben a termelősejt tevékenységét a haszonszerzés irányítja, két káros dolog következik. Az egyik, hogy a tőke elsősorban azokat a termelési ágakat keresi fel, ahol nagy haszon érhető el, pl. luxus árucikkek gyártását, viszont elhanyagolja a kevesebb jövedelmet hozó, vagy éppen csak üzleti formát (*chiffre d'affaires*) növelő közszükségleti cikkek gyártását. Így igen gyakran megtörténik, hogy az árupiacon egyes cikkekben hiány, másokban szükségtelen bőség keletkezik. Ez a jelenség "termelési anarchia" néven szerepel a gazdasági irodalomban. A másik következmény az, hogy az egymással összhangba nem hozott, közös terv nélkül dolgozó vállalatok a fogyasztók kielégítése és a piacok feltöltése után még mindig gyártanak, — raktárra. De a raktározás sem folytatható a végletekig, ezért a termelést lassítani kell, vagy egyenest be kell szüntetni. Ha az állapot már a gazdasági válság állapota, összes pénzügyi és társadalmi következményével együtt. Az anarchikus termelés és a ciklusosan megjelenő "depressziók" a szabadelvű gazdasági gépezet belső szerkezetéből eredő és a rendszeren belül le nem küzdhető jelenségek.

A magánhaszonra felépülő szabad gazdálkodás gazdasági bajainál sokkal veszedelemesebbek társadalmi következményei. Az ilyen gazdálkodás természetéből eredő hatások ugyanis a gépesített termelés révén sokszorososan felfokozódnak és a társadalom felépítésében igen gyakran mélyreható változásokat idéznek elő. Ezek legszembetűnőbbike a fizetések alkalmazottak — főleg munkások és kistisztviselők — társadalmi rétegének kialakulása a társadalmi piramis alján és az óriási vagyonok felett rendelkező nagypolgárság, a felső tízezer kialakulása a piramis csúcán. A fizetések alkalmazottak sorsára sok helyen még a két világháború között is jellemző volt, hogy fizetésük csupán az általuk teljesített tényleges munkához volt arányosítva, minek következtében a családok, sokgyermekes alkalmazott gyakran valósággal nyomorban szenvedtek. A betegség katasztrófát jelentett az egész családra, az öregség ideje elé pedig — nyugdíj hiányában — mindenki aggodalommal nézett. Az állás maga is bizonytalan lévén, máról-holnapra elveszthető volt a gazdasági válság beköszöntése esetén a biztos koplalást vonta maga után. Miután a munkás ugyanolyan szerepet töltött be a termelésben, mint a többi "eszköz" — gép vagy anyag — s az üzem bővülésével kapcsolatát munkaközösségével is elvesztette, a munkahelyén idegennek és elnyomottnak érezte magát. E jellemző jegyeket magánviselő társadalmi réteg alkotta a proletariátus néven ismert, forradalomra mindig kész tömeget. Ez a helyzet főleg a technikai felszerelés folyamatában lévő országokban volt így, tehát részben Magyarországon is. Az ellenpóluson álltak a nagypolgárság tagjai, a szabadelvű s gépesített tőkés gazdálkodás haszonélvezői, akik szinte államot alkottak az államban. E roppant ellentétek roppant feszültségeket alakítottak ki és e két társadalmi réteg megszokta, hogy kizárólagosan osztályhelyzete szempontjából nézze a világot és sorsát a nemzeti közösségtől függetlenül, abból kiszakítva próbálta biztosítani.

A társadalmi feszültség állapotából a politikai cselekvésre való átmenet nem váratott magára sokáig. Az egyetemes zűrzavarban Európában két új program domborodott ki egyre erősebben: az egyik azért óhajtott a kézbekaparintani az államhatalmat, hogy a nemzeti érdek szerint korlátokat szabjon a szabadelvű gazdálkodás kilengéseinek, megszüntesse az indokolatlan nagypolgári vagyonokat és a jövedelem igazságosabb elosztása (családi pótlék, társadalombiztosítási juttatások) révén az alkalmazottak szociális védelmét megvalósítsa és ezeket az osztályideológiából visszavezesse a nemzeti közösségbe. Ez volt a nacionalista reformprogram. A második elgondolás szintén az államhatalom kézbevevésére törekedett, de osztályideológia alapján és célja haszonélvezővé megtenni a győztes osztályt, azaz megfordítani a társadalmi piramist. Ez volt a marxista munkásállam vagy marxista parasztállam forradalmi programja.

Ha figyelembe vesszük, hogy a magánhaszonra felépített gazdasági

rendszer embertelen termelési zökkenőivel milyen súlyos gazdasági, társadalmi és politikai válságokat idézett fel az egyes országokban, nem kétséges, hogy ez a rendszer teljesen csődbe jutott. Emléke ma úgy él a gazdaságtörténelemben, mint valami példátlan lázadás mindenki érdeke, a közjő ellen, következésképp visszaállítására józan ésszel többé senki sem gondol.

II. Az első megoldási kísérletek

Az államilag ellenőrzött tőkés gazdálkodás. — A szabadelvű gazdasági rendszer megjavításának módját legkorábban az állami beavatkozásban keresték. Ezt a gondolatot Közép-Európában alakították ki, ahol az olasz fasizmus és a német nemzeti szocializmus ezen a módon kereste a zűrzavarból való kibontakozást. Utóbb a nyugateurópai országok is erre az útra léptek. Gazdaságtörténeti szempontból nézve a dolgot, az állami beavatkozás hívei abból a helyes — de mégsem a lényegre mutató — megállapításból indultak ki, hogy a bajok kútfeje a szabadelvű gazdasági szerkezet *országos szintjén* keresendő. Azért lettek a bajok, — vélték — mert a tőke levetette magáról természetes fékjét, a szabadversenyt s így mitől se gátolva, visszaélt hatalmával. Ezért helyes megoldáshoz jutunk, — folytatták az érvelést — ha az *állam személyében* új szabályozó szerkezetet ültetünk a félretolt helyébe. Az állam szerepét tehát most minden téren fokozták: gazdasági, társadalmi és politikai vonatkozásban egyaránt. Az állam szabta meg a nyersanyag árát, a munkabéreket, az eladási árakat, korlátozta a fogyasztók kihasználását kartel-ellenes tilalmaival, pártolta és nagyra fejlesztette a honvédelem érdekében az egyébként életképtelen gazdasági ágakat és nemzeti önellátást (*autarkiát*) épített ki Délkelet-Európa bevonásával (nagyterg gazdálkodás). Az állam rengeteget tett a fizetések társadalmi osztály érdekében szociális téren is: munkakódexet vezetett be, állami kézbe vette és általánosította a társadalombiztosítást, rendezte a szabadidő mozgalmát s enyhítette a politikai feszültséget a munkástársadalomnak a hatalomban való részesítésével, a sztrájkjog és politizált szakszervezetek egyidejű korlátozásával. Ez intézkedések révén az állam elérte, hogy a munkásságot visszaillesztette a nemzeti közösségbe, annak hasznos alkatelemévé tette s a tőkét is társította a nemzetszolgálathoz. Az irányzat sikerei vitathatatlanul nagy haladást jelentettek az egészséges nemzeti egyensúly helyreállítása felé és számos elemét a nyomában következő legújabb gazdasági rendszer is felhasználja és beépíti a maga elgondolásába.

Mindeme sikerek ellenére sem állítható azonban, hogy ez az állami beavatkozást hangsúlyozó szociális rendszer teljesen megoldotta volna a szabadelvű gazdálkodás által felszínre vetett szervezeti kérdéseket. E rendszer ugyanis elsősorban a válság külső tünetelnek orvoslására töre-

kedett, abban vélvén felfedezni a lényegét, holott a válság mélyebbről eredt s mint előadtuk, a termelősejt szerkezeti felépítésével állt szoros kapcsolatban. Am ezen a téren lényeges orvoslás nem történt: a tőke szuverénitása továbbra is érvényben maradt, vagyis az egyéni haszon volt ezután is a termelés rugója s a közös érdekében való dolgozás nem nyert intézményes biztosítást. Azt sem lehet határozottan állítani, hogy a termelősejteket országos színvonalon szerves egységbe fogták volna össze és a szükségleteknek megfelelő, hosszabb lejáratú tervgazdálkodást léptettek volna életbe. Amennyiben tervgazdálkodás létezett, az inkább a háborús szükségletek kielégítését célozta. E kétféle — alapszínt és országos szinten mutatkozó — fogyatékoság miatt a termelési válságok leküzdése szempontjából az állami beavatkozás rendszere nem alakíthatott véglegeset. Azonfelül, éppen a szervezeti reform elmaradása miatt, a közérdek és közrend biztosítása oly messzemenő ellenőrző és megtorló szervezetet — bürokráciát és rendőrséget — tételezett fel és igényelt, ami a rendszernek elnyomó és zaklató jelleget adott. Végül azt sem mondhatjuk, hogy az állami irányítás bevezetése a munkást megszabadította volna alkalmazott jellegétől és ezirányú vágyait megkoronázta volna. Mindezt azért emeljük ki, hogy a megoldatlanul maradt kérdésekre élesebben rávilágítsunk és előre jelezzük, milyen irányokba fordult a legújabb gazdasági gondolkodás.

Az államkapitalista tervgazdálkodás. — A marxista elven felépülő gazdasági rendszerek, mint ezt a Szovjetúnióban és a csatlós államokban látjuk, a szabadelvű gazdálkodáson két gyökeres változtatást eszközöltek: 1. a termelősejtben a tőkés szuverénitását az államra ruházták s a termelőeszközöket valamint a dolgozókat államosították; 2. országos színvonalon pedig a szabadverseny szabályozó gépezete helyett, a fasiszta elgondoláshoz hasonlóan, az állami ellenőrzést vezették be, kiegészítve a dolgot országos tervgazdálkodással. Ami történt, monopolisztikus államkapitalizmus kialakulásához vezetett.

Miután a termelés hajtó motorja, az egyéni haszon a termelősejt átalakításával kiesett és helyére más lelki szabályozó szervet nem tettek, az ellenőrzést a marxista rendszerben nagyvonalúan és szélesebb alapon kellett kiépíteni, egészen a vállalat szívéig hatolva. Így lett a bürokrácia, a pártellenőrzés, a hajcsármunka, a kényszermunkatábor és a börtönök szerves kelléke a monopolisztikus államkapitalista rendszernek. Mert önmagától működő ösztönző eszköz hiányában hogyan biztosítsák másképpen a hatékonyságot, mint fizikai kényszerrel? Az ember ebben a rendszerben kisebb "numero" lett, mint volt a megelőző szabadelvű tőkés gazdálkodásban, hiszen az új gazda — az állam — nemcsak gazdasági szankciókkal rendelkezett, hanem egyidejűleg ő volt a törvényhozó, végrehajtó, sőt igazságszolgáltató hatalom is. Vagyis ha valaki kegyvesztetté lett, normán alul dolgozott, vagy túlsok selejtet termelt, nemcsak állását veszítette el, mint régen, hanem azonfelül szabadságával, sőt életével játszott.

Távol még a gondolatától is annak, hogy alkalmazotti helyzetéből felszabadult volna, úgyhogy a marxista gazdasági rendszerben a fizetések alkalmazott gyakorlatilag állami rabszolga lett. Ugyane rendszernek további nagy fogyatékosága az, hogy nem a közjó (*bonum publicum*) megvalósítására törekedett, se nem közérdekű tervgazdálkodás kiépítésére, hanem háborús cél, a világ bolsevizálása szolgálatába állította a termelést. A termelési kiegyensúlyozatlanság tehát éppúgy megjelent itt is és állandósult, akár csak a Göring-féle "ágyú vagy vaj" dilemmában. Mindezek alapján az államkapitalizmusra felépített tervgazdálkodás, bár gondolatban nyugati eredetű (Marx), mégis a velejáró fizikai kényszer miatt mint sajátosan orosz rendszer jelentkezett a történelemben. A közjó rovására elkövetett liberális visszaéléseket sem gazdasági, sem társadalmi, sem politikai szempontból nem volt képes orvosolni, viszont azzal, hogy a tőke szuverénitását a más funkciókkal is felruházott államra bízósíték nélkül átruházta, a munkásság történetében a legdrámaibb fejezetet nyitotta meg.¹

A szabadelvű gazdasági rendszer szervezeti válságával kapcsolatban kialakult problémákat tehát sem a fasiszmus, sem a marxizmus nem tudta megoldáshoz juttatni. E rendszerek elejét vették ugyan az egyéni önzés korlátlan érvényesülésének, de helyére nem állítottak olyan humánus szerkezetet, amely a közérdek intézményes védelméről önműködőleg gondoskodott volna. Ezeknek a feladatoknak megoldására vállalkozott a legújabb gazdasági elmélet, a "gazdasági perszonalizmus" néven emlegetett, közjóra irányuló tervgazdálkodás.

III. A közjóra irányuló tervgazdálkodás

A szabadelvű gazdálkodás rendszerbeli csödjét látva, káros kihatással megállapítva és a megkísérelt orvoslási módokat elemezve nyilvánvalóvá lett a kérdés felől gondolkodók előtt, hogy mélyebbre kell hatolniuk a termelőgépezet vizsgálatában. Nem elég a betegség tüneteit eltüntetni s nem elég tartózkodni egy-egy érdekcsoport kívánságainak kizárólagos figyelembe vételétől, parasztállam vagy munkásállam nemzeti katasztrófába vezető erőszakolásától. A fél- vagy torzmegoldások helyett minden társadalmi osztályt egyforma szeretettel összefogva, mindnyájunk közös javát célzó szellemben, szerves munkaközösséget kell építenünk. Az ilyen szerkezetű termelőgépezet megalkotására vállalkozó agynak új formába kell öntenie: az alapszínt a termelősejtet; országos

¹ E rendszer Magyarországon alkalmazott umbertelen formáját írja le "A munkás sorai az államosított magyar gazdasági életben" c. tanulmányom (Hidverők, 1949). Kétségtelen, hogy az a borzalmas rendszer volt az 1956-os forradalom egyik előkéntéje, mint azt mi világosan látjuk. A rend-

szert alkalmatlan volta miatt utóbb elhagyták a "gazdasági új mechanizmus" néven más rendszert léptettek életbe, amely a tanulmány III. fejezetében tárgyalt gondolatok jó részét érvényesíti. Ez a szerencsés lépés viszonylagos jólétet eredményezett az országban.

szinten a nemzetgazdaság kollektív szervezetét. E művelet után, melynek sikerét számos kísérlet igazolja, hihetőleg eljutunk a nemzedékek óta sóvárgott gazdasági és társadalmi megbékélés újabb korszakához.

A termelősejt új formája. — A termelősejt jellemvonásait, mint látunk, a tulajdonjog, az igazgatási jog, a haszonhoz való jog és a velük szervesen összefüggő hivatás együttesen adja meg. A sejt működését elemezve pedig észrevettük, hogy annak sajátos felépítése terelte a tőkés és munkás szellemét a közösség érdekeitől idegen, sőt gyakran annak kárára irányuló célok szolgálatába. Ezen okulva, az új gazdasági elmélet a vállalat szellemét illetőleg az egyéni haszonszerzést, mint célt, háttérbe szorítja — de nem veti el! — s a termelést társadalmi tevékenységnek tekinti. A vállalat a közszolgálati tevékenység egyik helye, éppúgy mint pl. a törvényszék vagy az iskola, nem pedig "magánügy". Következőleg, a termelő sejt hivatása elsősorban a közérdek szolgálata, a vállalatok szelleme pedig közszolgálati szellem kell legyen, nem pedig nyereségszerzés és haszonlesés.

Ez alapvető erkölcsi követelmény felállításával, melyet a pápai enciklikák is alátámasztanak, keresik most azokat a szerkezeti módosításokat, amelyek bevezetésével a vállalat gépezete minden kényszer nélkül, zaklatástól és ellenőrzéstől mentesen, önmagától a kitűzött cél irányában működne. A tervezett szerkezeti módosítások legfontosabbjai a tulajdonhoz és a haszonhoz való jogra vonatkoznak, míg az igazgatáshoz való jogot, nagyon helyesen, alig érintik.

A tulajdonjog szempontjából a vállalatokat a közösséghez való viszonyuk szerint három csoportba sorozzák: 1. államosított üzemek, 2. fogyasztási szövetkezetek és 3. tőkés vállalkozások. Államosítandók mindazok a termelési ágak, amelyek hatalmas érdekeket érintenek és magánkézben maradvá veszélyt hozhatnak a közösségre. Ilyenek a hadiüzemek, közlekedési vállalatok, tájékoztató ügynökségek, hírlapelosztó vállalatok, hitel- és biztosító intézetek, bányák, azonkívül azok a gazdasági szektorok, amelyekben tőkés monopólium keletkezett (szeszkartel, cukorkartel, szénkartel, acélkartel, stb.), ahol tehát a gazdasági tevékenységet a közösség rovására használták ki. A szövetkezeti szektorba utalják azon közszükségleti cikkek gyártását és forgalomba hozását, amelyeknek széleskörű vevőközönségük van és állandó, rendszeres fogyasztás tárgyát képezik. A tőkés vállalatok szektorában marad mindaz, ami a fenti két csoportba nem tartozik, különösen a kézműipar, a kis- és középbirtok és az új találmányok kihasználása. A korszerű gazdasági gondolat tehát a magántulajdon alapján áll, annak az államra vagy más közösségre való átruházását csupán a szükséges mértékre korlátozza, mert a birtoklásban egyebek közt a haladás egyik legfontosabb biztosítékát látja.

A haszonjog tekintetében tulajdonképpen csak a tőkés szektor jöhet komolyan figyelembe, mert a közvállalatok, éppen közszolgálati jellegük-nél fogva nem törekszenek üzleti haszonra (a beruházások és jutalmazá-

sok kérdése más dolog), a szövetkezetek pedig, ha haszon mutatkozik, azt a bejegyzett vásárlóknak az üzleti év végén térítés formájában visszajuttatják. A tőkés szektor haszonproblémája azonban igen vitatott és elvileg ma sem lezárt kérdés. Csak a tiszta haszon hovafordításáról van persze szó, arról az összegről, amely az előállítási ár és az eladási ár közti különbözetből, az amortizáció és beruházások levonása után megmarad. Ennek egy része, mint a befektetett tőke kamatja ("a tőke munkája") kétségtelenül a tőke tulajdonosát illeti. Ami azonban azon felül marad, az úgynevezett szuperprofit (igen nehéz megállapítani) s ami a régi liberális gondolkodásban a tőkés kockázatának ellenértékeként szerepelt, a kockázat megszüntetésével meg nem érdemeltnek, tehát jogtalannak tűnik fel, azaz hovafordítása megfontolás tárgyát képezheti. Mit tegyünk vele? Vegye el az állam progresszív adók és vagyonváltások formájában? Ruházzák a fogyasztóközönségre az eladási árak csökkentésével? Vagy osszák szét az üzem alkalmazottai és a tőkések között? Vagy részesüljön benne egyszerre mind a három tényező? De milyen kulcs alapján? Ezernyi kérdés merül fel. Egy más megoldás szerint a Tőke-Munka társítása révén kellene felhasználni, amely egyúttal azonos érdekközösségbe fűzné az alkalmazottakat és a tulajdonost és megszüntetné a termelősejten belül mutatkozó feszültségeket. Ez a kérdés — ismételjük — még mindig nyitott és most kísérleteznek gyakorlati alkalmazásával.

Bár a vállalat *ügyviteli joga tekintetében* is több reformgondolat merült fel, itt mégis az a nézet van felülkerekedőben, hogy a termelés érdekében nem szabad a vállalatvezető felelősségét szétforgácsolni s a parancsnokolás jogkörét üzemi bizottságok felállításával megszorítani. A főnök maradjon továbbra is főnök és intézkedjék teljes felelősséggel, az alárendelt pedig engedelmeskedjék és hajtsa végre feladatát.

A nemzetgazdaság szerves egységének biztosítása. — A nemzetgazdaság szerves egységének biztosítása és a termelés szabályozása a modern közgazdasági írók véleménye szerint az állam feladatai közé tartozik. Az foglalkozik 1. az árak, bérek és haszonkulcs szabályozásával; 2. a termelés irányításával és 3. a munkafeltételek előírásával, mindezt hatalmas gazdasági-társadalmi apparátusán keresztül.

Az első csoportban szereplő sokoldalú tevékenység közül ezúttal csak a bérszabályozásra térünk ki. Az új köztudatban és gazdaságtudományban a "nemzeti jövedelem" egyre inkább úgy jelenik meg, mint a nemzet minden dolgozója közös erőfeszítésének gyümölcse, anélkül hogy a bonyolult termelő szerkezetben pontosan meg lehetne mérni egyesek teljesítményének külön, egyéni értékét. Ezért a közös jövedelem összegét igazságos szabályok szerint kiki szociális helyzetének (családi állapotának) figyelembe vételével kell szétosztani. Innen ered a társadalombiztosítás és az állami költségvetés szoros összefonódása a régi értelemben vett munkabérrel. Az alkalmazott (helyesebben: dolgozó) bére ma azon

javak együttes összegével egyenlő, amit az illető (1) fizetés formájában közvetlenül a vállalatától kap, (2) amit az államtól társadalombiztosítási járandóságok címén kap és (3) az úgynevezett szolgáltatások címén (ingyenes közoktatás, közbiztonság, utak stb.) szintén az államtól. Az állam a két utóbbi bérelemet tekintélyi alapon (*autoritative*) maga szabja meg, az előbbinél azonban megelégszik a legalacsonyabb béreknek a szociális szükségletekhez és a gazdasági lehetőségekhez mért megszabásával, a többit a vállalatokra bízta.

A termelés irányításával — nemcsak ellenőrzésével — szintén az állam foglalkozik. Annak szervei állapítják meg a szükséges termelés mennyiségét s annak előállításához méretezik a termelő gépezetet. Egy-azóval tervet készítenek és aszerint dolgoznak az üzemek. Ezen a módon biztosítani lehet a nagy mennyiségben fogyasztásra kerülő javak szükséges készletét, még akkor is ha azok üzletileg nem hasznothajtok és így elkerülhető lesz a zavarokat okozó áruhiány illetőleg túltermelés. A termelési egyensúlyt biztosítva, a nemzetgazdálkodás elkerülheti tehát a válságokat, a velejáró munkanélküliséget és biztosíthatja a dolgozók állandó kereseti lehetőségét (*plein emploi*).

Az új termelőszerkezet nemzetgazdasági oldalának leírásához tartozik végül a munkafeltételek szabályozása is, ami nem kisebb jelentőségű feladat. E feltételeket a munkakódex — régebben úgy mondták: munka alkotmánya — foglalja magában. A munkakódex intézkedéseket tartalmaz egyebek között a dolgozó állásának biztosítására (e téren olyasféle megoldásra törekszenek, mint a közszolgálati alkalmazottak helyzete), továbbá a dolgozók fegyelmi bíróságára, a bonyodalmak esetén követendő békítő és bíraskodó eljárásra és így tovább. A sztrájkot azonban a munkakódex a legritkábban igénybe vehető, veszedelmes fegyverek közé sorolja. A szakszervezetek ügyköréből az idők folyamán hozzá-nőtt politikai és gazdasági tevékenységet leválasztja, az előbbit a politikai fórumba (nemzetgyűlésbe) építi be nemzeti alapon, utóbbit a gazdasági-szociális fórumon (az új felsőház) juttatja intézményes szerephez. Mivel a szakszervezetek eredeti ügyköre ekként átmegy az állam ügykörébe, a szakszervezetek működése egyre inkább kulturális térre tevődik át és beépül az adminisztráció szervezetébe.

Ez a gazdasági gépezet az állam legfőbb felügyelete alatt a közjó megvalósítása érdekében önműködőleg fejti ki tevékenységét, mentesen minden felesleges zaklatástól, rendőri beavatkozástól, hajcsároktól és kényszerítő módszerektől. Benne az egyén teljesen kibontakoztathatja személyiségét, de egyúttal a közösség érdekei is biztosítva lennének. Az új gazdasági rend filozófusai erősen hiszik, hogy megtalálták a kivezető utat a nemzedékek óta tartó zűrzavarból s alkalmazásával talán elkerülhető lesz az anarchia és a sok ciklikus válság, főleg ha országokat egybekapcsoló, hatalmas gazdasági területeket lehet kialakítani s annak keretében tervgazdálkodást felállítani, amint ezt a Marshall-terv és az

Európa-gondolat is akarja. A legfontosabb eredményt társadalmi és politikai téren remélik, mert az új rendszer megadja a dolgozóknak a lehetőséget, hogy a nyomorúsággal társult bizonytalanságból kiemelkedjenek, arányosabban kapjanak részt a nemzeti jövedelemből és szolidáris tételekkel illeszkedjenek be a nemzeti és állami közösségbe, ahova gyökereikkel szervesen beletartoznak s ahonnan őket csak a liberalizmusból eredő mostoha körülmények taszították ki.

Íme, a két szélsőség, az egyéni és az állam diktatúrája után, most azok között félúton foglalva helyet, az emberi személyiség tiszteletben tartásával és az állami tekintély gondos megőrzésével, a közjó jegyében a munka "humanizálásával" keresik a modern gazdaságfilozófusok a jövő boldogulás útját. Ez a törekvés a hagyomány vonalán halad, amennyiben mindegyik megelőző rendszerből örökölt elemeket, de mégis új, önálló és eredeti, amit a neki adott új névvel, a gazdasági perszonalizmussal is kifejezésre juttatnak.

A termelékenység fokozása

A nyugati kultúra mai fejlődési fokán elviselhetetlennek látszik, hogy a társadalom széles rétegeinek jövedelme tartósan a megélhetési szintvonal alatt maradjon. Ezért a dolgozó társadalom életszínvonalának emelését minden kormány halaszthatatlan feladatának tekinti. De miként lehet ezt a célt elérni, az a főkérdés.

Az emberi leleményesség nem volt szegény javaslatokban és a gyakorlatban is sok kísérletezés történt. A legegyszerűbb megoldásnak látszott az, hogy a munkabéreket felemelik. Ezt az eljárást azonban rögtön nyomon követi az árak emelkedése, úgyhogy a pusztá béremelés nem járul hozzá a tényleges vásárlóerő növeléséhez. Mert mi haszon származik abból, ha valaki havi 500 pénzegység helyett mondjuk 1,000 pénzegységet kap, de röviddel utóbb az árucikkek terén is ugyanilyen mértékű, 100%-os emelkedés következik be? A két hatás egymást lerontja és a dolgozó nemcsak sem vásárolhat többet keresetével. Ezért sokan újabb javaslatok álltak elő. Azt ajánlották, szorítsák össze a bérlegyezőt s ami ekkor a magasabb fizetéseken megtakarítható, használják fel az alacsonyabb kategóriák bérének feljavítására. De ez a módszer sem vezethet kellő eredményre, mert Nyugaton a legmagasabb fizetések nem igen haladják meg az átlagfizetés tízszeresét s az ilyen nagy fizetésű emberek száma aránylag kevés. A bérlegyező 1:10 arányról mondjuk 1:5-re összehúzóztatása valóban csak fillérekre menő gyarapodást hozna. Ezenfelül ezzel a hátránnyal járna, hogy a nagy felelősségű vezető réteg termelői tevékenységét károsan befolyásolná. De azt sem szabad elfeledni, hogy amikor a bérlegyező Nyugaton való összehúzóztatásáról beszélünk, ez a le-

gyező a "szocialista" Szovjetben sokkal jobban nyitott: ott a legmagasabb fizetések a kulcsalap hatvanszorosáig emelkednek, tehát az arány 1:60-hoz.

Ismét mások, akik a dolgozó vásárlóerejének növelésén töprengtek, a hierarchia lerombolása helyett a tőkés hasznának csökkentését javasolták. Ha ez a haszonkulcs olyan nagy volna, mint az ipari forradalom idején, talán valóban hozhatna eredményt. De amikor az adók már mindent nagy súllyal nehezdednek a vállalatok ügyvitelére — Franciaországban például a 40%-os haszon háromnegyed része az államkasszába vándorol — nyilvánvaló, hogy ezen a módon sem lehet a tömegek élet-színvonalán érdemleges javítást eszközölni. Volt még egy további javaslat is a kérdés megoldására, amely az idegen valuták aláértékelésében és kényszerárfolyamok bevezetésében jutott kifejezésre. Abban például, hogy a dollárt tényleges árfolyama helyett 25%-kal alacsonyabban váltották át. Ennek következtében az amerikai eladó az ilyen kényszerárfolyamú piacokon minden árucikkért 25%-kal kevesebb pénzt kapott, mint a szabad piacokon; viszont ha itt vásárolt, mindenért 25%-kal többet fizetett. Eredmény: a dollárzóna, mint kereskedő visszahúzódott a kötött piacoktól, ahol emiatt elszigetelődés és gazdasági fulladás következett be, a szokásos mellékjelenségek kíséretében. Kiderült tehát, hogy a vásárlóerő emelésére ez az út sem járható. Így nem maradt más hátra, mint ahhoz a módszerhez folyamodni, amellyel Amerika is kikovácsolta szerencséjét: a termelékenység fokozását kell szorgalmazni. *A mai nemzetgazdaságban így lett a termelékenység fokozása központi problémává.*

1. Hogy mi a termelékenység, elvileg könnyű megmondani: az egy ember által egy óra alatt termelt azonos minőségű javak mennyisége. Minél nagyobb tehát az óra-egységben előállított javak mennyisége, annál nagyobb az illető egyén, vállalat, iparág vagy ország termelékenysége. Ha 10 munkás 100 kg árut 5 óra alatt állít elő, akkor egy-egy ember termelékenysége, azaz 1 órai munkaeredménye $100:(10 \times 5)$, azaz 2 kg. Ha ugyanezt a mennyiséget más országban 5 munkás termeli meg 5 óra alatt, ott a termelékenység $100:(5 \times 5)$, vagyis 4 óra-kilogram. A két ország termelékenysége ekkor úgy aránylik egymáshoz, mint 2:4-hez, egyszerűsítve mint 1:2-höz. Gyakorlati példák 1949-ből: Franciaország ebben az esztendőben 35 kg alumíniumot termelt ember-óránként (termelékenység=35 órákilogram). Ugyanakkor Amerika 140-et termelt (termelékenység=140 órákilogram). Franciaország és az USA termelékenysége tehát e téren úgy aránylott egymáshoz, mint 1:4-hez. A statisztikák szerint a szóbanforgó időben Franciaországban 1 paraszt átlag 5 személyt táplált, Dániában 13-at, arány 1:2,6-hez. Amíg Franciaországban 52,000 munkaórával építettek meg egy házat, Angliában erre elég volt 9,000 óra, tehát majdnem hatszor kevesebb idő.

A termelékenység megállapításakor általában csak a kézimunkásokat

veszik figyelembe, az irodai és kereskedelmi személyzetet mellőzik. Miután itt arányokról van szó, ez az eljárás teljesen kielégítő a számításokhoz. Ha ugyanis minden évben ugyanazon elvek szerint végzik a megállapításokat, az arány helyes marad. Ha 1938-ban 125 munkást kellett egy üzemben alkalmazni bizonyos mennyiségű árucikk előállítására és tíz év múltán csak félannyit, akkor világos, hogy a mondott évtized alatt e szakmában duplájára növekedett a termelékenység. A termelékenység fokozásával, azaz a termelés ütemének gyorsításával egyre kevesebb munkaóra terheli az árucikkeket, kevesebb lesz az üzemi rezsi ráeső része s így azok előállítása egyre olcsóbb. Ennek következtében alacsonyabb áron hozhatók forgalomba és egyidejűleg magasabb munkabérek fizethetők, másszóval a dolgozó vásárlóereje a termelékenység fokozásával érdemlegesen gyarapítható.

Amerikában a termelékenység 1949-ben körülbelül három és félszerese volt a franciaországi termelékenységnek. Ezzel arányosan az amerikai munkás órabére három és félszerese volt a francia munkás bérének. Ott ugyanis az átlagos munkabér 1 dollár volt, azaz átszámítva 350 frank, itt viszont csak 100 frank. Ennek megfelelő volt a két ország dolgozójának vásárlóereje. Egy kerékpár az USA-ban akkoriban 40-50 dollárba került, Franciaországban 12-15 ezer frankba. Ha elosztjuk e közlekedési eszköz árát az órabérrel látjuk, hogy az USA-ban csak 40 órát kellett dolgozni, hogy azt megvehesse a munkás, Franciaországban 120 órát. Az arány 1:3-hoz. *Minél nagyobb tehát valamely országban a termelékenység, annál magasabb az átlagos életszínvonal.*

2. Kérdés mármost az, mi módon fokozható a termelékenység? Bár ez a törekvés a gazdasági tevékenységben csak újabban lett öntudatos, annak majdnem minden eleme ismert volt már régebben is. A technikai haladás (gépesítés) például eddig is előmozdította az életszínvonal javulását. Az emberi ügyesség és a szakértelem fokozása, a környezet kellemesebbé tétele mind közrejátszottak eddig is. Külön-külön tökéletesbítették mindezeket a munkaelemeket. De most arról van szó — és éppen ez a lényeg, — hogy a gépet, embert, anyagot és környezetet nem külön-külön, nem önmagukban vizsgálják, hanem egymással való szoros összefüggésében. A termelést egységes folyamatként fogják fel, mint valami eleven gépezetet és e gépezet egyszerűsítésére törekednek, hogy a legkisebb fáradsággal a legtöbbet termelhesse. A termelékenység fokozásában tehát a fődolog ma a munkaszervezés, az összehangolás és azon belül a munkaelemek további gyorsítása a gép szerepének fokozásával.

Néhány egyszerű példával közelebről is megvilágíthatjuk a dolgot. Régen megelégedtek azzal, hogy a mérleget pontosan beszabályozták s aztán beállították a raktár egyik részébe. Amikor valamely árut, mondjuk egy ladut vagy hordót le kellett mérni, e tárgyat súlya szerint két vagy három ember odavonszolta a mérleghez s néhány hangos "hórnakk"

kiáltással 10-15 cm-re felemelte, hogy a mérleg lapjára rátehesse. Ma úgy látják, hogy a gép és az ember munkája itt nem volt kellően összehangolva, mert a felemeléssel feleslegesen erőlködtek és időt vesztek. Ezért ma a raktár közepébe helyezik a mérleget, vagy közvetlenül az ajtó mellé és lapját beágyazzák a raktár padlójának szintjébe. Eredmény: többé nem kellett a ládákat és hordókat megemelni, azok tizedannyi fátáradással, könnyen és közvetlenül a mérleg lapjára voltak csúsztathatók. Vagyis hamarabb végezték el a munkát, időt és pénzt takarítottak meg. A hasonló példák százait idézhetnők a munkaeszközök, villanykapcsolók, gépalkatrészek, raktárok és bútorok elhelyezéséről. Megfelelő számításokkal megállapították, hogy a dolgozó testi mozgulatainak átlag 30%-át feleslegesen teszi meg, ami tehát mind megtakarítható.

Rájöttek arra is, hogy nem elég a munkahelyiséget szépen kimeszselni és erősebb villanykörtéket becsavarni, mert az esetleg rosszul eső fény, a szellőzetlenség, vagy a falak rikító színe fárasztja a dolgozót és csökkenti munkateljesítményét. Ezért újabban nagy gondot fordítanak a környezet és az ember összehangolására és ezen a módon ugyanazzal a fátáradással 5-10%-kal több termelhető. Tanulmány tárgyává tették a zene hatását is az idegrendszerre s gondot fordítanak a lélektani tényezőkre is. Például arra, hogy minden dolgozó megtudja, mennyivel járul hozzá az ő munkája a termeléshez. Evégből tájékoztatják az alkalmazottat a gyártási sorozatokról, az üzemmenetről, eladási viszonyokról és így tovább, szóval öt lelkileg is "beépítik" a munkaciklusba. Ezt a célt szolgálják a vállalati ujságok és a vállalati mozik. Amit tesznek az emberrel, ugyanazt teszik a géppel: fokozzák alkalmazását és teljesítményét, át-szerelik gyengébb minőségű anyagok felhasználására (villamosáram termelése lignitből), az acélkohókat az ércleőhelyek és szénbányák közelében építik fel (kombinátok), a sokféle méretű árucikk helyett két-három típusra csökkentik a gyártmányok számát (normalizálás), nagypiacokat és vámuniókat alakítanak, hogy szériagyártásra térhessenek át és így tovább. Általában mindenütt időnyerésre törekszenek a szállítás és a felesleges mozgulatok kikapcsolásával. Az eredmény sokszor csodálatos és a termelékenységi, vagyis az időegységben ugyanazon erővel termelt javak mennyisége ugrásszerűen emelkedik. *A gép, az anyag és az ember tökéletesítése és összehangolása, a munkaciklus értelmes megszervezése, — ez a hatékony termelés alapfelfogása.*

Lényeges hangsúlyozni, hogy a termelékenységi fokozása nem az egyéni erőfeszítés növelését jelenti, mint a népi demokráciákban, ahol az első évtizedben az ember agyonhajszolásával, a munkanormák fokozatos emelésével, hajcsármunkával, rohambrigádokkal és élmunkásokkal igyekeztek a termelés fokozását elérni. Az ilyen tudatlan és barbár módszer az egészséget aláássa és a népi állományt pusztítja. Mint ilyen, homlokegyenest ellenkezik a termelékenységi nyugati módszereivel, amelyek éppen az erőpazarlás megszüntetésére, könnyebb munkára és a jólét fo-

kozására törekzenek. Az is ellenkezik a termelékenység fogalmával, ha az időnyeréssel előálló nyereségtöbbletet egészében a tőke birtokosa (egyén vagy állam) teszi zsebre. A dolgozónak jogosan kell részesülnie az eredmény gyümölcseiben.

Anélkül, hogy kitérnénk a termelékenység nyomán felvetődött sok egyéb kérdésre, mint például a technikai oktatás reformjára (inasképzés, tanácsadó mérnökök képzése, specializálódás), a beruházási politikára, adóreformra, szakszervezeti ügyekre, a gazdasági munkakamarák jelenlétére, gazdasági tanácsok felállítására és hasonló problémákra, csak azt óhajtjuk a termelékenység fokozásának módszereivel kapcsolatban kiemelni, hogy *ez a törekvés a gazdaságpolitikának minden ágát érinti, vagyis annak alapos tanulmányozása és alkalmazása nélkül nem építhető versenyképes közgazdaság, sem megelégedett társadalom.*

3. Milyen kihatással lehet a társadalom jövődő tagolódására a termelékenység fokozása? A szakértők véleménye szerint ez a jelenség ugyanolyan mélyreható változásokat fog maga után vonni, mint az ipari forradalom a 19. század folyamán. Csakhogy amíg a 19. századi forradalom a földművelő osztály összezsugorodását és a munkásosztály kialakulását eredményezte, az útban lévő második termelési forradalom a munkásosztályt fogja csökkenteni és az értelmiségi réteget szélesíteni. Erre enged következtetni az Egyesült Államok társadalmi fejlődése.

A gépek bevezetése az Amerikai Egyesült Államokban a múltban az első fokú termelő tevékenységben (mezőgazdálkodásban, erdészetben) a dolgozók számarányát 150 év leforgása alatt az 1800-ban tapasztalt 80%-ról 10%-ra csökkentette. A másodfokú termelési ágakban viszont (általában tehát az iparban) a foglalkoztatottak számarányát az 1800-ban tapasztalt 12%-ról 1920-ig 33%-ra emelte. Ekkor azonban bekövetkezett az osztály telítettsége és megindult a visszafejlődés: húsz év múlva, 1940-ben már csak 25% volt az iparban foglalkozók számaránya és a százalékos aránya is csökken. Mindez könnyen érthető, mert egyes technikai újítások hatalmas munkástömegeket tesznek feleslegessé. A *General Motors* 1928-ban 10,000 gépkocsialváz előállításához még 5,000 embert használt. Ugyanekkor a munkához 1948-ban már csak 23 (huszonhárom) ember kellett. Képzeljük el, mekkora munkástömeg szabadul majd fel, ha mondjuk tíz év múlva az összes szénbányák feleslegessé válnak és szén helyett az atom hajtóerejét használják!

Az értelmiségi rétegben viszont a termelékenység fokozódása széleskörűen hat, mert a bonyolult gépek kezeléséhez egyre több tudás kell a dolgozó kiképzése elmélyül. A gyártási folyamatok, az úgynevezett ciklusok tanulmányozása, a gyártmányok laboratóriumi előkészítése és ellenőrzése mind több és több embert igényel. Növekedik az oktatászmélység, a fogászok, orvosok, színészek száma is. Egy svédországi statisztika kimutatja, hogy ebben az országban 1860 óta tizennégyszer több a

...erő, tizenhatszor több a színész, negyvenhatszor annyi a fogász, harmincszor annyi a dada és ötször több az orvos. Az amerikai foglalkozási statisztika vonatkozó adatai jó képet adnak korunk társadalmi szerkezetének rohamos átalakulásáról és az előttünk álló további fejlődésről:

Év	A foglalkoztatott lakosság %-ban kifejezve		
	mezőgazdaságban	iparban	értelmiségi pályán
1820	73%	12%	15%
1880	49%	26%	25%
1920	27%	33%	40%
1950	10%	25%	65%

Másfél század lefolyása alatt tehát a társadalom szinképe szinte teljes 180 fokot fordult. 1820-ban 73% őstermelő foglalkozású egyénnel szemben összesen 27% iparos és értelmiségi állott. 1950-ben 65% értelmiségi-vel szemben 35% egyéb állt.

Tanulmányunkat a genfi Nemzetközi Munkahivatal megállapításával zárjuk, amely 38. kongresszusán így összegezte a termelékenységre vonatkozó nemzetközi vizsgálat eredményét: 1. a tömegek vásárlóerejét csak a termelékenység fokozásával lehet tartósan emelni; 2. az alkalmazottak csak akkor vesznek részt szívvel-lélekkel a termelékenység fokozásában, ha biztosítékot látnak arra, hogy erőfeszítéseik gyümölcseiben ők is részesülnek.'

1. A termelékenységre vonatkozó egyik alapvető munka Jean Fourastié tollából ered, címe: *Le grand espoir du XXe siècle* (Paris 1949). Ugyane témáról hatalmas tanulmányt közölt Michel Boutry S.J. az *Ecole Missionnaire du Travail* keretében (Uni-

versité Catholique, Lille). A jövő társadalom felépítéséről elmélkedik Jean Fourastié egy másik tanulmánya: *La civilisation de 1960* (Paris 1949). Újabb rövid összefoglalás ugyane szerzőtől: *La productivité*. Paris, 1973.